

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Ἀναφαίρετον ὄπλον
ἀρετῇ

ΝΟΝΤΑΣ
Ἀντισθένης

ΕΤΟΣ 27ον

ΤΕΥΧΟΣ 146

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1982

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» (Δραγατσάνιου 6)

Τηλέφ. 3246-837

H.P. Blavatsky	Τὸ κλειδί τῆς Θεοσοφίας	250
»	Ἡ φωνὴ τῆς σιγῆς. — Τὰ πρῶτα βήματα στὸν Ἀποκρυφισμό	100
G. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	50
Besant - Leadbeater	Ἡ Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	300
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	80
»	Αἱ βαθύτεραι ὕψεις τῆς Ζωῆς	80
»	Εἰς ἀναζήτησιν τῆς Σοφίας	100
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς Ἀσίας	100
Irving S. Cooper	Ἡ Μετενσάρκωσις	100
An. Besant:	Ἡ ἀπόκρυφὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου	100
Nivekananda	Κάρμα — Γιάγκα	100
J. van der Leeuw	Θεοὶ σὲ ἐξορία	50
Βενετοῦ - Ἰλαρίωνος:	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	80
Krishnamurti	Βλέπε στὴν γ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου.	
Ἄντ. Ἀδριανοπούλου	Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι	300
»	Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ Ζωὴ	200
»	Οἱ Νόμοι τῆς Ζωῆς	150
Ἰω. Βασιλῆ	Τὸ Σημειωματᾶριο ἐνὸς Μύστου	350
»	Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	150
K. Μελισσαροπούλου	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς ἄδ. 80, δεμ.	160
»	Μελετήματα ἄδ. 180, δεμ.	300
»	Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία ἄδ. 180 δεμ.	300
»	ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας) δεμ.	300
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Α' ἄδ. 150, δεμ.	200
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Β'	150
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισναμούρτι	150
»	Ὁ Κρισναμούρτι γιὰ τὸν Διαλογισμό	80
»	Ὁ Ἰησοῦς	100
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	80
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»	30
»	Πέντε Τεκτονικαὶ Ὀμιλίες εἰς Α'	60
»	Μεγάλαις πράξεσι στὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων	250
Χρίστου Α. Ριζοπούλου	Οἱ τίτλοι τῶν Ἑλλήν. Τεκτ. Στ. τῆς Κύπρου μὲ εἰσαγωγή περὶ Ἐλευθ/σμοῦ	200
Πίναξ	Αἰώνιος Δεῖπνος	50
Περιοδικόν «ΙΛΙΣΟΣ»	Τόμοι χαρτόδετοι 1971-76, ἕκαστος	200
	Τόμοι χαρτόδετοι 1977-81, ἕκαστος	300
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1956-58, 1959-61, 1962-65, ἑκάστη χρυσ.		300

Ἀποστέλλετε τὸ ἀντίτιμον διὰ νὰ τὰ λάβετε ταχυδρομικῶς.

Αἱ ἀποστολαὶ ἐπὶ ἀντικαταβολῇ ἐπιβαρύνονται μὲ δραχμὰς 100

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 80

ΣΥΝΔΡΟΜΗ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 400. Ἐξωτερ. \$ 12, Ἀεροπ. \$ 20

Ι Λ Ι Σ Ο Σ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

1982

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΕΤΟΣ

ΕΝ ΤΟ ΠΑΝ • ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΑΔΕΛ-
ΦΟΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΑΝΕΥ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΦΥΛΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΑ-
ΞΕΩΣ ΓΕΝΟΥΣ ΧΡΩΜΑΤΟΣ • ΟΥ-
ΔΕΜΙΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΑΝΩΤΕΡΑ ΤΗΣ
ΑΛΗΘΕΙΑΣ • ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΚΕΨΕΩΣ
ΑΝΤΙ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΒΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμώνος), ΑΘΗΝΑΙ - 122
Τηλ. 32.46.837

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 27ον • Ίανουάριος — Φεβρουάριος 1982 • ΤΕΥΧΟΣ 146

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Μιά φωνή: Έκείνες οι μέρες
μας ήταν κατα-
στραμμένες γε-
μάτες έρείπια και
σπίτια που κάπνι-
ζαν.

Άλλη φωνή: Καί σπίτια κεντη-
μένα από τις
σφαίρες.

Άλλη φωνή: Κι ή χώρα μας
άνασκαμμένη
από τους δλμους
και τά κανόνια.

Άλλη φωνή: Ένα πλοίο κάτω
στο λιμάνι φώνα-
ζε πληγωμένο,
φώναζε συνέχεια

μέ τη σειρήνα
του, γιατί είχε
χαλάσει τὸ σύ-
στημα τῆς σιω-
πῆς τῆς.

Άλλη φωνή: Καί ξεκοιλιάζον-
ταν οί άνθρωποι
και τά βαγόνια μέ
τούς πληγωμέ-
νους πολεμιστές
τους.

Άλλη φωνή: Καί τά μεταγωγι-
κά πλοίαρια φλέ-
γονταν κι άλλα έ-
παιρναν τή νύχτα
και τούς στρα-
τιῶτες δικούς μας

καὶ ξένους κι ὅλοι
φώναζαν μὲ ὅλη
τὴ θερμότητα τῆς
καρδιάς τους, μ'
ὅλη τους τὴ βου-
βὴ κραυγὴ, θά-
λασσα, θάλασσα,
θάλασσα.

Ἄλλη φωνή:

τῆς λευτεριάς
μας.

Κι ἦταν ἡ καρδιά
μας γεμάτη πόθο
γιὰ νὰ πάσχει, γιὰ
μιὰ διάβαση πρὸς
τὴν ἐλευθερία.

Ἄλλη φωνή:

Περίμενα τὸν ἀρ-
ραβωνιαστικὸ
μου.

Ἄλλη φωνή: Πότε θὰ ἰδοῦμε
τὴ θάλασσα;

Ἄλλη φωνή:

Περίμενα τὸν ἄν-
τρα μου.

Ἄλλη φωνή: Πότε θὰ ἰδοῦμε
τὰ ὀρισμένα τους
σημεῖα;

Ἄλλη φωνή:

Περίμενα τὸ γιό
μου.

Ἄλλη φωνή: Τὰ σημεῖα τῆς
σωτηρίας μας.

Ἄλλη φωνή:

Περίμενα τὸν ἄν-
τρα μ' ἕνα παιδί
στὴν ἀγκαλιὰ καὶ
τὸ ἄλλο στὸ χέρι
μου κρατώντας
το.

Ἄλλη φωνή: Πολλοὶ σκοτώθη-
καν στοὺς δρό-
μους τῆς καὶ κοι-
μήθηκαν μ' ἕνα
σταυρὸ καὶ μ' ἕ-
να κράνος.

Ἄλλη φωνή:

Μὰ ἐκεῖνοι σκο-
τώθηκαν στὴ μά-
χη, ἢ πάνω στὰ
πολεμικά μας
τραῖνα ἢ τὰ βα-
πόρια.

Ἄλλη φωνή: Ὅχληματα μαύρι-
ζαν τὸ σκοτάδι
τῆς σιγῆς τους
στοὺς δρόμους
μὲ ἀπανθρακω-
μένους τοὺς
στρατιῶτες.

Ἄλλη φωνή:

Παραπενιόμουν
πὼς δέν ἦρθες
νά μέ ἰδεῖς ὅπως
σοῦ ἔγραφα.

Ἄλλη φωνή: Κι ἦταν οἱ νύχτες
ἀνοιξιάτικες.

Ἄλλη φωνή:

Παραπονιόμουν
πὼς σὲ περίμε-
ναν οἱ πασχαλιές
στὸν κῆπο μας κι
οἱ λεῦκες στὸ πο-
τάμι καὶ ἐσὺ γιὰ
πάντα δὲ θὰ
ῥχόσουνα, ὅπως
μοῦ εἶχες ὑπο-
σχεθεῖ καὶ τὴν
ὑπόσχεσή σου

Ἄλλη φωνή: Κι ἦταν οἱ νύχτες
γεμάτες γύρη.

Ἄλλη φωνή: Γεμάτα δάση καὶ
τὴν γύρη τους
τὴν κίτρινη.

Ἄλλη φωνή: Κι ἦταν μέσα στὰ
σκοπευτήρια
σκοτωμένοι οἱ πι-
στοὶ ἄνθρωποι

τὴν καλή, τὴν
ὑπόσχεσή σου
ἐκείνη δὲν κα-
τόρθώσες ἀλίμο-
νο νὰ τηρήσεις.
"Ἄλλη φωνή: Ἐγὼ δὲν εἶχα
κανένα σπίτι γι'
αὐτὸ ἔκρυψα τὸ
ντουφέκι μου.
Πῆγα ἔπειτα καὶ
τὸ πῆρα καὶ πῆγα
στὸ βουνό.

Ἐρυθροῦ Σταυ-
ροῦ.

"Ἄλλη φωνή: Πέστε της πὼς
σκοτώθηκα.

"Ἄλλη φωνή: Πέστε της πὼς
τάφηκα μέσα στὸ
στομάχι τῶν
ἀγριμιῶν.

"Ἄλλη φωνή: Πέστε της πὼς
πέθανα ἀπὸ τέ-
τανο.

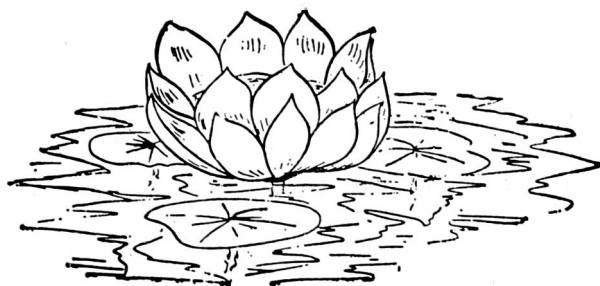
"Ἄλλη φωνή: Πέστε στή μητέ-
ρα μας, στή γυ-
ναίκα μας, στήν
ἀρραβωνιαστικιά
μας πὼς σκοτω-
θήκαμε στὸν πό-
λεμο, πὼς μᾶς
κρέμασαν οἱ πο-
λέμιοι τῆς πατρί-
δας, γιὰ τι πι-
στεύουμε στήν
ἐλευθερία καὶ τὴ
δικαιοσύνη τῆς
πατρίδας.

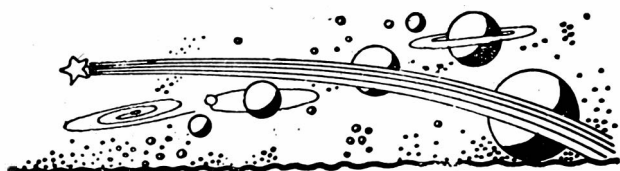
"Ἄλλη φωνή: Κι ἐγὼ σκοτώθη-
κα στὸ βουνό.

"Ἄλλη φωνή: Κι ἐγὼ πέθανα
ἀπὸ τέτανο.

"Ἄλλη φωνή: Γιατί τ' ἄρβυλλό
μου ἦταν γεμάτο
κακουχία.

"Ἄλλη φωνή: Ἡ μητέρα μὲ ζη-
τάει διὰ μέσου
τῆς ἐκπομπῆς τοῦ

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Κι εἶπεν ὁ Θεὸς ἓνα τεμάχιό μου ἀριθμὸς 1 νὰ κατοικήσει τῇ θάλασσᾳ καὶ κατοίκησε τὴ θάλασσᾳ. Κι εἶπεν ὁ Θεός, ἓνα τεμάχιό μου ἀριθμὸς 2 νὰ κατοικήσει τὰ διάφορα γένη τῶν ψαριῶν καὶ κατοίκησεν ὁ Θεὸς τὰ διάφορα γένη τῶν ψαριῶν. Κι εἶπεν ὁ Θεός, ἓνα τεμάχιό μου ἀριθμὸς 3 νὰ κατοικήσει τὸ δέντρο καὶ τὸ δέντρο νὰ γίνῃ δάση καὶ κατοίκησεν ὁ Θεὸς τὰ δέντρα καὶ τὰ δάση κι ἐκεῖνα φῶναξαν τὰ ψάρια νὰ βγοῦν ἔξω κι ἔγιναν τ' ἀμφίβια. Κι εἶπεν ὁ Θεός· νὰ γίνουν τὰ πουλιά κι ἔγιναν τὰ πουλιά. Κι εἶπεν ὁ Θεός νὰ γίνῃ τὸ φίδι ἀριθμὸς 5 γήινο καθαρὸ τεμάχιο κι ἔγιναν τὰ γένη τῶν φιδιῶν νὰ σέρνονται στὴ γῇ χωρὶς πόδια καὶ τὰ μάτια τους χωρὶς νὰ τὰ στεγάζουν βλέφαρα, γιὰ νὰ βλέπουν διαρκῶς, νὰ ντύνονται τῇ δυνάμει τῆς χειμέριας νάρκης τους

καὶ ἡ θερμότητα τοῦ ἡλίου νὰ ξυπνάει τὴ σιωπηλὴ τους κίνηση.

Κι εἶπεν ὁ Θεός νὰ γίνουν τεμάχιά του ἀριθμὸς 6 τὰ θαλασσινὰ κι ὅλα τὰ θηλαστικὰ τῆς νύχτας καὶ τῆς ἡμέρας ἔγιναν κι ὁ κόσμος τῶν ἐντόμων εὐθύς νὰ κάθονται σὲ μερικοὺς τύπους πάνω στοὺς ἐλέφαντες κι ἐκεῖ νὰ βρίσκουν τὴ συνέχεια τῆς τροφῆς τους. Κι εἶπεν ὁ Θεός ἓνα τεμάχιό μου ἀριθμὸς 7 νὰ γίνῃ ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα μαζί κί ὕστερα νὰ χωριστοῦν καὶ νὰ ζητοῦν ὁ καθένας ἀπὸ τότε τὸ ταίρι τους, εὐτυχισμένοι ἂν ποτὲ τὸ βρίσκουν. Καὶ καθόταν μέσα τους ὁ Νοῦς ἓνα τεμάχιο γεμάτο φλόγα τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ ἑβδομο τὸ θεϊκὸν ἀπόσπασμα. Μὰ αἰσθάνθηκε ὁ Θεός πόσο δηλητηριασμένος ἔγινεν ὁ χῶρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ δηλητηριαζόταν ὁ

Θεὸς συνέχεια δηλητηριαζόταν
δηλητηριαζόταν στὸ ἀναπνυ-
μένο μέσα τους θεϊκὸ τεμάχιο,
δηλητηριαζόταν, δηλητηριαζό-
τανε. Κι ἀμέσως ἔκανε τὴν
ἐφεύρεση τοῦ θανάτου γενικὴ
καὶ ἰδιαίτερα μόνον ὁ ἀνθρω-
πος νὰ τὴν ἐννοεῖ, ποῦ δὲν ἦ-
ταν ἀκόμη ἀνθρώπος γιὰ τὴν
ἀρπακτικὴ καὶ τὴ λαφυραγωγικὴ
τὴν πολεμικὴ κι ἐπιθετικὴ συνέ-
χεια συμπεριφορά του. Γιὰ νὰ
μὴν δηλητηριάζομαι, νὰ μὴ δη-
λητηριάζομαι, νὰ μὴ δηλητηριά-
ζομαι, νὰ μὴ δηλητηριάζομαι,
εἶπεν ὁ Θεὸς ἀνακάλυψα τὸ θά-
νατο, νὰ βρίσκω μέσα σ' αὐτὸ
τὸ ὑποθετικὸ χωρίσμα μιὰν
ἀνάπαυλα μέχρις ὅτου γίνει ὁ
σημερινὸς ἀνθρωποειδὴς ἀν-

ὁ ἄνθρωπος κάποτε ἀληθινὸς ἄν-
 ἄθρωπος, μέχρις οὗτο ἀνακαλύ-
 ψει κι αὐτὸς τὸ φωτισμένο μέ-
 ρος τῆς ψυχῆς του, γιὰ νὰ μὴν
 πνίγεται, εἶπεν ὁ Θεὸς ἔστω
 καὶ μ' ἕνα καθημερινὸ μου ἀπό-
 σπασμα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο δη-
 λητήριο, τὸ δηλητήριο, τὸ δη-
 λητήριο, μὲ τὸ δηλητήριο νὰ
 μὴν πνίγεται τοῦ ἀνθρώπου
 τοῦ ἀνθρώπου.

Γι' αὐτὸ βρῆκα τὴν ἀνακάλυ-
ψη τοῦ θανάτου γιὰ νὰ ἐλευθε-
ρώνομαι προσωρινὰ καὶ νὰ μὴν
πνίγουμεν διαρκῶς νὰ μὴν πνί-
γουμεν ἀπὸ τοῦ ἀνθρωποειδοῦς
ἀκόμη ἀνθρώπου τὸ δηλητήριο,
τὸ δηλητήριο, τὸ δηλητήριό
του.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΕΟΣΟΦΙΑ

”Αδ. Δρχ. 180

Δεμ. Δρχ. 300

ΛΟΥΛΑ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Θύμιση Έορτινή

“Ε, λοιπόν, αυτές οι μέρες δὲν πρόκειται νὰ χαθοῦν.
Νὰ σβήσουν μέσα στὴ χοάνη τοῦ ἀσήμαντου χρόνου,
στὸ λαβύρινθο τῶν ἐποχῶν, ποὺ μᾶς ξεγελοῦν
μὲ τὴν αἴσθησι τῆς μεταμόρφωσης κάθε τόσο.
Τὰ χρώματα, τὸ ἄρωμα στοὺς κήπους καὶ τὰ δέντρα,
τὰ πουλιά, ποὺ μᾶς μαθαίνουν τὴ ζωὴ, τὸν ἔρωτα, τὸ θάνατο.

Αὐτὲς οἱ μέρες ἔχουν τὸ ἀνεπανάληπτο τῆς εὐτυχίας,
τὴν κρυφὴ κι ἀγέραστη χαρὰ τῆς νιότης,
τὸ ἀειπάρθενο ὕφος τῆς γλυκιᾶς ἀναμονῆς, τὸ γέλιο
φυλαγμένο ἓνα παιγνίδι ἀπ’ τὸ χαμένο Παράδεισο.
Τὸ χάδι τῆς μητέρας στὸν ὕπνο, τὸ ρίγος ἀπ’ τ’ ἄστρα
ποὺ ἔπεσε λιπόθυμο στὰ χιόνια τοῦ Ἀραράτ, τὴ φωνὴ
τοῦ πρώτου μάγου, ποὺ τ’ ἀντίκρουσε ψηλὰ στὸ Ἅγιο Σπήλαιο,
τὸ φέγγος τῆς θάλασσας ποὺ ἀκίνητεῖ, καθὼς
ἐπάνω της περπατοῦσε χωρὶς νὰ βουλιάζει Ἐκεῖνος...

“Ε, λοιπόν, αυτές οι μέρες δὲν πρόκειται νὰ χαθοῦν.
Τὸ ὑπαγορεύει αὐτὸ ὁ Μεσσίας τοῦ Χάϊντελ, οἱ ὠραῖοι ψαλμοὶ
τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, τὰ ἔθωνά κι οἱ ὄρθροι
τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἡ θεία κατάνυξη τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου,
ἡ τρεμάμενη ἀπὸ δέος ἱερὴ φωνὴ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ,
ἡ γλυκύτατη ὑπαρξὴ τῆς Κασσιανῆς, ὁ ἴσκιος τοῦ Παπαδιαμάντη,
ἔτσι, καθὼς, προχωρεῖ νύχτα, γιὰ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἀγίου Ἐλισ-
σαίου...

Αὐτὲς οἱ μέρες ἔχουν τὸ ἀνεπανάληπτο τῆς εὐτυχίας.
Ποὺ ψάχνεις ἄλλοῦ νὰ τίς βρεῖς, ποὺ σημειώνεις γραμμὲς
ἄσχετες ξένες, στὸν ἡμεροδείχτη τῆς καρδιάς σου, ἐκεῖ

ἔμειναν οἱ μέρες, οἱ νύχτες, οἱ ὥρες ποὺ στόλισαν
τά μαλλιά σου μὲ τὴν πάχνη τῆς παγωνιάς, τὴ χρυσὴ βροχὴ
τοῦ Γενάρη, ποὺ φιλοῦσε ἐρωτευμένος τὶς πρώϊμες ἀμυγδαλιές
καὶ τραγουδοῦσε πόρτα στὴν πόρτα πρωτοχρονιάτικες μαντινάδες,
κρατώντας στὸ χέρι τὸ δεξι ἓνα γυάλινο ρόδι καὶ στ' ἄλλο
ἓνα κλωνάρι ἐλιά, γιὰ τὴν Εἰρήνην ὀλάκερου τοῦ κόσμου...

“Ε, λοιπὸν, αὐτές τὶς μέρες, πές μου, ψυχὴ μου,
ποῦ νὰ τὶς εὕρω πάλι, ποῦ νὰ τὶς γυρέψω μέσ’ στὸ χάος
ποῦ μὲ περιζώνει ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ πνίγει χρόνια τώρα.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ-ΒΟΥΡΛΕΚΗ

Σικελιανὸς

Σὲ πεντελήσιο μάρμαρο, τὸ λόγο.
μαστορικά καὶ θεῖα ἔχεις σκαλίσαι.
Τεχνίτης νέος καὶ παναρχαῖος,
στὴν Ἑλλάδα τοῦ θρύλου ἔχεις στήσει
τὴ Δελφικὴ σου ἰδέα, σὰν παντιέρα
ποῦ ξεδιπλώνει ἡρωϊκὰ μέσ’ στὸν ἀγέρα.

Πλούσια χαρὰ στὸ μέτωπό σου στράφτει.
Στά μάτια σου ὁ ἥλιος ἀκουμπάει.
Τὸ γέλοιο σου βροντῇ μέθης κ' ὑγείας
στὸ ξάστερο γαλάζιο κολυμπάει
τῆς Ἀθήνας, ποῦ λάτρεψε ἡ ψυχὴ σου
κ' ἡ δωρικὴ κολῶνα - τὸ κορμί σου...

Τῆς Ἀττικῆς τὸ ἐξαίσιο χρυσάφι,
σὲ κοῦπες χρυσοπόρφυρες χυμένο,
τῆς ὁμορφιάς προσκυνητῆς καὶ λάτρης
δέξου το στὸ κορμί τὸ διψασμένο,
κερασμένο ἀπὸ κόρες τοῦ Ἑρεχθεῖου
περδικοστήθες, τοῦ Φειδία τοῦ Θεοῦ!

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΤΣΟΠΕΛΑ

Νησιὰ ἀπὸ κρίνα

Νησιὰ ἀπὸ Κρίνα
ἀπάνεμα νησιὰ
φάροι πνευματικοὶ
στὶς παραγμένες ἀνθρωποθάλασσες.

Ὅμφαλοι τῆς γῆς
Σκάλα τοῦ Ἰακῶβ
γεφύρια ποὺ ἐνώνουνε
Γῆ καὶ Οὐρανὸ
τὴν οὐσία μὲ τὴν Ὑπερουσία.

Μυρωμένοι οἱ κάτοικοί του
Κρίνα ὁλόλευκα
τὸ Ἄλας τῆς Γῆς
θεματοφύλακες τῆς αἰώνιας Ἀλήθειας.
Καλότυχοι οἱ ναυαγοὶ
στὸν Κρινένιο βράχο σὰν θὰ φθάσουν
ὅταν ἡ κλήση
σὰν ἀστραπή περάσει στὴν καρδιά τους
ὅταν οἱ μυστικὲς καμπάνες θὰ ἠχήσουν.

Μαγνητικὰ πεδία στοὺς πλανημένους
ποὺ διψοῦν γιὰ τὴ Μία Ἀλήθεια,
ἀκίνητα, ἀναλλοίωτα σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς
ἀντανακλοῦν τὸν κόσμον τ' Οὐρανοῦ
πάνω στὴ Γῆ,
κατεβάζουν τὸν Οὐρανὸ ἐδῶ στὴ Γῆ
τ' Ἀστέρια μὲς τὰ Κρίνα
κι ἐνώνουν τὸν ἀνθρώπο μὲ τὸ Θεό.

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ἄνοιξις καὶ Νειᾶτα

Ἄνοιξις! Χαρὰ Θεοῦ.

Ἄνοιξις στὰ πάντα! Καταπράσινα τὰ λειβάδια. Ὀλάνθιστοι οἱ κῆποι. Μοσκομύριστα τὰ ρουμάνια. Ὀλόπुकνα τὰ δάση. Καταγάλανη ἡ θάλασσα.

Ἄδυνέφιαστος ὁ οὐρανός. Μαγεῖα κί ὁμορφιά. Τὰ πουλάκια στὰ κλαδιά τιτιβίζουν ὀλημερίς. Τὰ παιδάκια χοροπηδοῦν. Τ' ἀρνάκια βελάζουν. Ὅνειρο ἀπίστευτο. Εὐλογία!

Καὶ τὰ νειᾶτα ἔχουν τὴν ἄνοιξή τους. Ἐλπίζουν. Ὀνειρεύονται ὀνειράτα μεγάλα. Σχεδιάζουν σχέδια ὥραϊα, κατορθωτά. Κυνηγοῦν καὶ τὴ χίμαιρα. Προσπαθοῦν νὰ πιάσουν καὶ τ' ἄπιαστα! Νὰ καταφέρουν καὶ τ' ἀκατόρθωτα!

Εἶναι χαριτωμένα τὰ νειᾶτα. Εὐλογημένα ἀπ' τὸ Θεό!

Τὰ μάτια λάμπουν. Τὰ χέρια ἐντείνονται. Ἡ σκέψις ἀκονίζεται! Καβαλικεύουν τὸν Πήγασο κί ὁδεύουν στ' ἄπειρο!

Κοιτοῦν μπροστά. Πάντα μπροστά!

Παραδειγματίζονται ἀπ' τοὺς μεγάλους. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν τὰ λάθη τους.

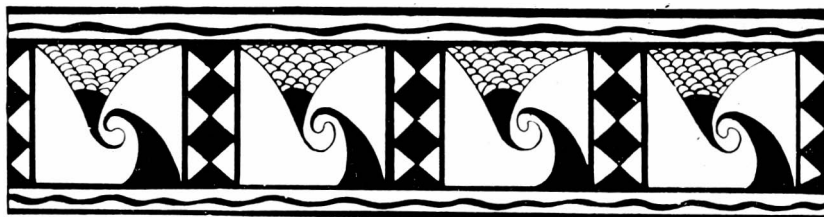
Θέλουν νὰ δημιουργήσουν κόσμο δικό τους. Τὸν κόσμο τῆς ἄνοιξης τῆς Χαρᾶς, τῆς ζωντάνιας, τῆς Ἀναγέννησης!

Τὸν κόσμο τῆς αὔριον!

Ἄς εὐχηθοῦμε στὰ νειᾶτα νὰ τὰ δοῦμε νὰ πραγματοποιοῦν τὰ ὄνειρά τους καὶ νὰ ἐνσαρκώνουν τίς ἐπιθυμίες καὶ τίς ὥραϊες των προσπάθειες.

Ἄς τὸ εὐχηθοῦμε μ' ὅλη μας τὴ καρδιά!

ΚΑΙΤΗ ΤΑΜΠΑΛΗ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΒΙΟΣ, ΑΝΕΛΙΞΙΣ

Ρωμύλου Βαρβακοπούλου

Μέρος 1ον

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ:

Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διευκρινίσω εύθως ἐξ ἀρχῆς ὅτι, στήν πραγματική του ὑπόσταση ὅ,τι χαρακτηρίζεται ὡς «ΖΩΗ» εἶναι κάτι πολὺ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ καὶ νὰ γνωσθῇ δι' ἑνὸς μόνον ὀργάνου (ὅπως π.χ. ὁ Νοῦς), καὶ νὰ σημειώσω ἀκόμη ὅτι, οἱ ὅροι ΥΛΗ, ΨΥΧΗ, ΥΠΑΡΞΙΣ καὶ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ, τοὺς ὁποίους συνήθως διαχωρίζουμε στὴ σκέψη μας, ὡς ἐκδηλώσεις ἀνεξάρτητες ἀλλήλων, εἶναι ὅψεις τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου καὶ ἀσυλλήπτου «Μονάδος» πού τίς περικλείει.

- Οἱ μύσται μάλιστα δὲν δύνανται ν' ἀντιληφθοῦν ΥΛΗΝ ἢ ὁποία δὲν εἶναι «ζῶσα», οὔτε νὰ ἀντιληφθοῦν ΖΩΗΝ, ἢ ὁποία δὲν εἶναι «ἐνσυνειδήτος», καθ' ὅσον ἡ συνειδήσις τοῦ «Λόγου» (τοῦ ὄντως ὄντος τῶν φιλοσόφων) εἶναι παρούσα ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἠλεκτρόνιον, διέπουσα ὅλες τῖς φάσεις τῆς πορείας καὶ κατασκευῆς τῶν στοιχείων τῆς ὕλης. Τὸ αὐτὸ ἀληθεύει καὶ μὲ τῖς ἐξελίξεις τῖς ὁποῖες θεωροῦμε ὡς χαρακτηριστικὲς τῆς Ζωῆς. Εἰς ἕκαστον στάδιον, ἀπὸ τοῦ κατωτέρου μέχρι τοῦ ἀνωτέρου, ἀπὸ τὰ βακτηρίδια μέχρι τοὺς Ἀρχαγγέλους, ὁ «Λόγος» εἶναι ἐπὶ τὸ ἔργον.

Καὶ μὲ τὴ σύντομη αὐτὴ εἰσαγωγὴ θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας, διὰ νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ σειράν, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐν συντομίᾳ, τοὺς ὅρους ΖΩΗ, ΕΞΕΛΙΞΙΣ, ΒΙΟΣ, ΑΝΕΛΙΞΙΣ.

- Τὰ ὅσα ὅμως θὰ ἀναπτυχθοῦν εἶναι σκέψεις ὑποκειμενικὲς καὶ δὲν ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ γίνουν παραδεκταί, καθ' ὅσον ἡ παρατήρηση καὶ ἡ λογικὴ εἶναι μὲν κοινὴ δι' ὅλους, πλὴν ὅμως ὁ συνδιασμός τῶν πορισμάτων διὰ τὴν ἐξαγωγήν τελειωτικοῦ συμπεράσματος, ὑποκειμενικῶς εἰς κάθε ἀνθρώπον διαφέρει.

Καὶ κατὰ πρῶτον, ὡς εἶδωμεν τὶ συνήθως νοεῖται μὲ τὸν ὅρον «ΖΩΗ»:

ΖΩΗ

Ἀρχικῶς, ἡ ἔννοια τῆς λέξεως «Ζωή» συνταυτιζόταν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «Βίος», μετὰ δὲ τὸν Ὅμηρον ἀπέβη ταυτοσημος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «Ὑπαρξις». Εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν ἡ λέξις «Ζωή» χρησιμοποιοεῖται μὲ ποικίλες σημασίαις, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀποχρώσεις τῶν θρησκευτικῶν, ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποκρυφιστικῶν καὶ ἐν γένει μεταφυσικῶν θεωριῶν.

- Κατὰ τὴν φυσιοκρατικὴν καὶ βιολογικὴν π.χ. ἀντίληψιν, ἡ Ζωὴ εἶναι σύνολον φαινομένων, ὅπως ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ὕλης, ἡ ἐρεθιστικότης, ἡ ἰκανότης αὐξήσεως, διατηρήσεως καὶ ἀναπροσαρμογῆς κλπ., τὰ ὁποῖα προσιδιάζουν εἰς τὰ ὄντα μὲ ἀνεπτυγμένον κάπως ὄργανισμὸν.
- Ὅμιλοῦμεν ἐπίσης περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ζωῆς μιᾶς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς ὠρισμένων ἰδεῶν καὶ συστημάτων, λαμβάνοντες τὴν ζωὴν ὑπὸ ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν σημασίαν, ὡς κάτι τὸ ὁποῖον κεῖται ὑπεράνω τῆς ἀπλῆς βιολογικῆς καὶ ἀτομικῆς ὑπάρξεως.
- Ὑπὸ τὴν αἰσθητικὴν μάλιστα ὀργανικολογικὴν σημασίαν, ὁ ὅρος «Ζωή» νοεῖται ὡς κάτι τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μηχανικότητα, κάτι τὸ ὁποῖον ὡς δημιουργικὴ δύναμις παρέχει μορφήν, ὀργάνωσιν καὶ ἀξίαν εἰς τὴν ἄψυχον λεγομένην ὕλην.

Ἐὰν ὅμως πέραν τῶν φυσικοχημικῶν βιολογικῶν δεδομένων τὰ ὁποῖα ὑπὸκεινται εἰς τὴν ἔρευναν τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, ἐπιχειρήσουμε νὰ καθωρίσουμε τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ὁποίαν ταῦτα ἀνάγονται, προβαίνουμε ἀναγκαστικὰ εἰς τὸν ἀπὸ μεταφυσικῆς ἀπόψεως καθορισμὸν τῆς οὐσίας τῆς ἀρχῆς ταύτης, καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ πεδίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κλονίζεται ὁ μηχανικὸς ὀρθολογισμὸς, αἱ περὶ «ΖΩΗΣ» ἀντιλήψεις λαμβάνουν νέαν κατεύθυνσιν ποῦ τοποθετοῦν τὴν «Ζωὴν» καὶ τὴν ἀνυψώνουν εἰς ὑπερβατικὴν τινὰ ἀρχήν, ὅπως εἶναι τοπο-

θετημένη π.χ. ἡ λέξις «Ἰδέα» τοῦ Πλάτωνος, ἡ λέξις «Νοῦς» τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν ὁ ὅρος «Ζωή» λαμβάνεται σημαίνων τὴν αἰώνιον πνευματικὴν ζωὴν, πηγὴ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Θεός, ὅστις παραχωρεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον, τόσον τὴν φυσικὴν ὅσον καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ὡς δῶρον τῆς ἀπείρου Αὐτοῦ ἀγαθότητος, καθ' ὅσον ὁ Θεός εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ΖΩΗ. «ἐν αὐτῷ ἦν ἡ ζωὴ, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων» λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς (κατὰ Ἰωαν. 1-4).

Ἡμεῖς, δυνάμεθα νομίζω νὰ εἴπωμεν ὅτι, «ΖΩΗ» εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἰδίας τῆς πνοῆς τοῦ δημιουργοῦ Ὁντος (τοῦ δημιουργοῦ «Λόγου»), καὶ ὅτι τὸ πᾶν «ζεῖ», ἢ μᾶλλον «ζωήν» περι- κλείει πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει.

Δυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι «Ζωή» καὶ «Ὑπαρξις» εἶναι λέξεις ταυτόσημοι, καθ' ὅσον «Ζωή» εἶναι τὸ συνεκτικὸν ἐκεῖνο στοιχεῖον τῆς βασικῆς Οὐσίας τοῦ Παντός, πού καθιστᾷ ἓνα πρᾶγμα ἄξιον νὰ διατηρεῖται εἰς τὴν ὑπαρξιν, δηλ. τὸ καθιστᾷ αἰσθητό, ἀντιληπτὸ εἰς τὰς ἄλλας ἀντικειμενικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς οὐσίας, τῶν ὁποίων ἀμοιβαίως δέχεται ἢ ἐξαπολύει τὴν ἐπίδρασιν.

Δὲν θὰ ἦτο μάλιστα παράλογον νὰ ὑποστηριχθῇ ἐπίσης, ὅτι ἡ βασικὴ Οὐσία τοῦ Παντός δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἀπλῶς «ζῶσα» ἀλλὰ «αἰώνια», καὶ ὡς ἐκ τούτου «ἄφθαρτος», διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παραγάγῃ ἀνελλιπῶς «ζωήν», ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται τόσον εἰς τὸ ὕλικόν ὅσον καὶ εἰς τὸ ψυχικόν ἄτομον, ὡς συνεκτικὸν στοιχεῖον τοῦ «εἶναι» των, μὲ ἰδίαν κίνησιν πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν δυνάμεων ἐκείνων αἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς αὐτὰ τὴν ὥθησιν πρὸς μίαν ἀέναον μεταβολὴν ἢ μετάθεσιν, καὶ πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν ἐξελικτικὴν των πορείαν ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος τόξου τοῦ παγκοσμίου «γίγνεσθαι» καὶ «συμβαίνειν».

— Παρὰ ταῦτα, ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τῆς «ΖΩΗΣ» εἶναι καὶ παραμένει τὸ ἄλυτον μυστήριον τῆς δημιουργίας καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἑκτασιν.

«Μελετῶν ὅμως τὴν Φύσιν, καὶ παρατηρῶν τὰ φαινόμενα» ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν σύγκρισιν τῶν ζώντων ὁργανισμῶν πρὸς τοὺς θεωρουμένους μὴ ζῶντας, καθορίζει δεδομένα χαρακτηριστικὰ τῆς Ζωῆς ἐν σχέσει μὲ τὰ Φυτά, τὰ Ζῶα, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἴδιον.

— Συγκρίνων μάλιστα ὁ ἄνθρωπος τὴν πραγματικότητα εἰς τὸ Φυτικὸν καὶ τὸ Ζωϊκὸν Βασίλειον πρὸς ἐκείνην τοῦ Βασιλείου τῶν Ὅρυκτῶν, παρατηρεῖ ὡς βασικὴν διαφορὰν ἐν γεγονόσι τὸ

ὁποῖον δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ χαρακτηρήσῃ ὡς ΕΞΕΛΙΞΙΝ, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀλλαγῆς τῆς εἰκόνης τῶν ζώντων ὁργανισμῶν ἐντὸς τοῦ χρόνου (ἢ ὑπὸ ἄλλην ἔκφρασιν, ἐντὸς τῆς ροῆς τοῦ γίνεσθαι καὶ συμβαίνειν).

Βεβαίως καὶ εἰς τὸ Βασίλειον τῶν Ὀρυκτῶν (εἰς ἓνα λίθον π.χ., τοὺς βράχους καὶ τὰ πετρώματα) παρατηροῦνται ἀλλαγαὶ μᾶλλον στατικάι, πού ἀποδίδονται εἰς φυσικοὺς παράγοντας, καιρικάς συνθήκας, ἢ διαφόρους ἄλλας ἐπιδράσεις.

— Εἰς τὰ Φυτὰ ὅμως καὶ τὰ Ζῶα, αἱ παρατηρούμεναι ἀλλαγαὶ ἀποδίδονται πολὺ ὀλίγον καὶ ἐν μέρει μόνον εἰς τὰς ἐξωτερικὰς συνθήκας, διότι τόσον εἰς τὸ Φυτικόν ὅσον καὶ εἰς τὸ Ζωικόν Βασίλειον διαπιστώνονται ἰδιότυποι τάσεις, τὰς ὁποίας ὑποχρεούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁδηγοῦνται ἐκ τῶν ἔσω, ὡς καὶ μορφωτικαὶ δυνάμεις πού προσδίδουν εἰς αὐτὰ ὄχι μόνον τὶς ἰδιότητες τοῦ εἶναι των, ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν νὰ πραγματοποιοῦν τόσον τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν των, ὅσον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν σύστασιν καὶ συναρμογὴν.

Τὶς τάσεις αὐτές, ὡς δυνάμεις αὐτοεκδηλώσεως καὶ αὐτομορφώσεως ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε ἀποκαλέσει «ἐντελέχειαν»· ὁ Goethe τὶς ὀνομάζει «ἐγκεχαραγμένη μορφή ἢ ὁποία ζῶσα ἐξελίσσεται».

Καὶ ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸν ὅρον:

ΕΞΕΛΙΞΙΣ

Πρόκειται περὶ τῆς βαθμιαίας καὶ συνεχοῦς μεταβολῆς ἢ ὁποία ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὰ ὄντα καὶ τὰ συμβαίνοντα ἐν γένει ἐντὸς τοῦ Σύμπαντος, μεταβολὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοεκδήλωσις καὶ αὐτομόρφωσις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὁργανισμῶν προχωρεῖ ἐκ τοῦ ἀπλοῦ - ἀσυναρμόστου εἰς τὸ ποικίλως - συνηρμοσμένον, καὶ πρὸς εἰδικεύσεις μορφολογικὰς καὶ λειτουργικὰς ἐντὸς μιᾶς προϊούσης διαφοροποιήσεως.

— Οὕτω νοουμένη ἡ ἰδέα τῆς ἐξελιξεως εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς (κατὰ τὴν, συμφώνως πρὸς τὴν Π.Δ., διατυπωμένην κοσμογονίαν) ἐφ' ἧς καὶ ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ συντελεσθείσης δημιουργίας τῶν διαφόρων ὁργανικῶν ὄντων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὡς αὐτὰ παρουσιάζονται μορφήν.

Πάντως, ἡ ἰδέα τῆς Ἐξελιξεως προκύπτει αὐτομάτως διὰ πάντα ἐπιστήμονα ἢ φιλόσοφον ὁ ὁποῖος δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ θεωρῇ ἀπλῶς καὶ νὰ περιγράφῃ ὡς ἔχουν ἐν δεδομένη στιγμῇ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐρευνώμενα ὄντα ἢ φαινόμενα, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως καὶ εἰ δυνατόν τὴν αἰτίαν τῆς υπάρξεώς των.

Τὸ πρόβλημα βεβαίως τῆς Δημιουργίας, ἢ τῆς Ἀρχῆς τῆς Ζωῆς, διαφεύγει κατὰ βάθος τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐπιστήμης, παρ' ὅλον ὅτι ὑπάρχει πλῆθος ὑποθέσεων καὶ θεωριῶν, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων περιορίζονται ἀπλῶς εἰς τὴν πιθανὴν προέλευσιν τῆς ζωῆς πάνω στὴ Γῆ, ἐνῶ ἡ «ΖΩΗ» ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνονται οἱ Μύσται, δὲν περιορίζεται μόνον στὴ Γῆ, ἀλλ' ἀγκαλιάζει τὸ Σύμπαν καὶ ἐκδηλώνεται διαφοροτρόπως.

— Πρὸ τοῦ ἀλύτου λοιπὸν μυστηρίου τῆς Ζωῆς εὕρισκόμενος ὁ ἄνθρωπος, ἀναγκάζεται νὰ στηρίζεται ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ τῶν πειραματικῶν δεδομένων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπὶ φιλοσοφικῶν καὶ μεταφυσικῶν προϋποθέσεων.

Τὰ πειραματικὰ δεδομένα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι (ὅπως ἡ Παλαιοντολογία, ἡ Φυσιολογία, ἡ Συγκριτικὴ Μορφολογία, ἡ Συγκριτικὴ Ἑμβρυολογία, ἡ Γενετικὴ, ἡ Βιογεωγραφία καὶ ἄλλαι) προσφέρουν μὲν πολλές ἀποδείξεις περὶ τοῦ ὅτι αἱ σήμερον ζῶσαι μορφαὶ ἐπὶ τῆς γῆς, κυρίως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, προέκυψαν διὰ βαθμιαίους ἀναπτύξεως ἀπὸ μορφὰς ἀτελεστεράς, δὲν καταλήγουν ὅμως εἰς τὸν ἀκριβὴ ὀρισμὸν τῆς ΖΩΗΣ, καὶ δὲν ἐξηγοῦν σαφῶς τὸ αἷτιον αὐτῆς ἢ τὸν σκοπὸν αὐτῆς, οὔτε καὶ δίδουν σαφὴ ἐξήγησιν τοῦ τρόπου τῆς ἐμφάνισεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ προσορισμοῦ του.

— Θὰ ἀπαιτοῦσε χρόνον πολὺν ἡ ἀνασκόπησης τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ παρατηρήσεων, καὶ τῶν διαφόρων θεωριῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ σύγχρονοι ἀντιλήψεις περὶ ΖΩΗΣ καὶ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ.

Μᾶς εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ἡ Φιλοσοφικὴ Σκέψις ἀνέκαθεν καὶ ἀπὸ ἀρχαιστάτων χρόνων ἡσχολήθη μὲ τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ προβλήματος τῆς ΖΩΗΣ. Τὴν ιδέαν δὲ τῆς ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ λαμβάνουσα ὡς ἀρχήν, ἡ φιλοσοφία θεωρεῖ γενικῶς τὸ Σύμπαν ὡς τι ἐνιαῖον σύνολον, τὸ ὁποῖον διὰ βαθμιαίων μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ἐν ἑαυτῷ, ἐκτυλίσσει σειρὰν καταστάσεων καὶ μορφῶν διαδεχομένων ἀλλήλας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προηγουμένης καὶ αἰτία συγχρόνως τῆς ἐπομένης.

— Καὶ δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὅλα τὰ μεγάλα πνεύματα, ὅσα ἡσχολήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Δημιουργίας τοῦ Κόσμου ἐξελικτικὴν ἐφαντάσθησαν τὴν γένεσιν αὐτοῦ.

Τὴν ΕΞΕΛΙΞΙΝ ἔθεσαν ὄντως ὡς ἀρχὴν καὶ βάσιν τῆς κοσμονομίας των οἱ Ὀρφικοὶ καὶ ὁ Ἡσίοδος, πρὸ πάντων δὲ οἱ

Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ φυσιολόγοι τῆς Ἰωνίας, οἱ ὁποῖοι ἐφάνταζοντο τὸν κόσμον ὡς ὀργανισμόν ζῶντα καὶ ἔμψυχον.

Ὁ Ἀναξίμανδρος π.χ. ἐφρόνει ὅτι «οἱ κόσμοι καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς» ἔχουν ὡς ἀρχὴν τὸ «ἄπειρον» καὶ ἐδίδασκε ὅτι «ἐξ ἄλλοειδῶν ζῶων ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος», ἐνῶ ὁ Ἡράκλειτος συλλαμβάνων τὴν ἔννοιαν τῆς ἀκαταπαύστου ροῆς καὶ μεταβολῆς τὴν διετύπωσε μὲ τὸν ὀρισμὸν «τὰ πάντα ρεῖ».

Ὁ Πυθαγόρας μὲ τὴν σειρὰν του ἐθεώρησε τὸ Σύμπαν ὡς ἓνα ὀργανισμόν ὁ ὁποῖος ἐμψυχώνεται ἀπὸ μίαν μοναδικὴν ψυχὴν, καὶ διαπνέεται ἀπὸ μοναδικὸν πνεῦμα.

Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος ἐπρόσεξε τὸ φαινόμενον τῆς «Ζωῆς» εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος ἐξέλαβε ὡς Ἀρχὴν τὴν «Ψυχὴν», ἐπεκτείνας μάλιστα τὸ φαινόμενον τῆς Ζωῆς πέραν τῶν φυσικῶν βιολογικῶν εἰδῶν καὶ εἰς τὰ νοητικά, δι' ὃ καὶ λέγει: «ἐνέργεια τοῦ Νοῦ Ζωή» (σημειωτέον ἐν προκειμένῳ ὅτι ὁ Νοῦς, συμφῶνως πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, εἶναι ὁ Ὑπατος Θεός).

ἐνῶ ὁ Νεοπλατωνικὸς Πλωτῖνος ἐπιβεβαίωσε ἀργότερον ὅτι: «πᾶσα ζωὴ εἶναι κάποια νόησις, μία νόησις μὲ διαφορετικὴς βαθμίδες ἐνεργείας» σημειῶνων ἐπὶ πλεον ὅτι, «ἡ ἐναργεστέρα νόησις εἶναι συγχρόνως καὶ πρώτη ΖΩΗ, καὶ ἐνιαῖος πρῶτος ΝΟΥΣ».

Δυστυχῶς ὅμως καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Μεσαίωνα καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, ἡ θεϊστικὴ κοσμοθεωρία ἡ εἰς τὸ γεωκεντρικὸν σύστημα βασιζομένη, καὶ ὁ θρησκευτικὸς δογματισμὸς ἀνέστειλλον κάθε περὶ ΖΩΗΣ καὶ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ σοβαρὰν ἔρευναν καὶ μελέτην.

— Παρὰ ταῦτα, κατὰ τὸν 12ον α. ὁ Ἀραβὺ φιλόσοφος Ἀβερρὸς σχολιάζων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐρμηνεύων αὐτὴν ὡς ἐμπνεομένον ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς συνεχοῦς καὶ κατ' ἀνάγκην ἐξελίξεως τοῦ Σύμπαντος, ἔρριπτε ἤδη τὴν πρώτην πνευματικὴν γέφυραν μεταξὺ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων· ἐνῶ ὁ ἐκ Πολωνίας σοφὸς Κοπέρνικος περισυλλέγων καὶ συνδιάζων εἰς ἐνιαῖον τι σύνολον τὰ σχετικὰ χωρία ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, ἐπανεφέρε κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εἰς φῶς τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα, καὶ παρ' ὅλον τὸν φόβον τοῦ πιθανοῦ διωγμοῦ του ἐκ μέρους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐδημοσίευσε περίληψιν τοῦ ἔργου τὸ 1541.

(ἡ συνολικὴ μελέτη ἐδημοσιεύθη εὐτυχῶς δύο ἔτη ἀργότερον, ὅτε ἐν τῷ μεταξὺ ὁ διάσημος σοφὸς εἶχεν ἀποθάνει, ἀλλέως θὰ ὀδηγεῖτο ἀσφαλῶς εἰς τὴν πυρὰν).

Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης Παῦλος ὁ Ε΄ εἶχε ἀπαγορεύσει τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Κοπέρνικου ὡς αἰρετικοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν Γερμανὸν Κέπλερ νὰ διατυπώσῃ ὀλίγες δεκαετίες ἀργότερον τοὺς περιφήμους νόμους του (οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν μέχρι σήμερον τὸ θεμέλιον τῆς πλανητικῆς ἀστρονομίας), ἐνῶ παράλληλα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ἰορδάνης Μπροῦνο (ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη τὸ 1600 ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον) μνηθεὶς εἰς τὸν μυστικισμὸν καὶ ἐκλεκτικιστικὸν Πλατωνισμόν, ἐμελέτησε τὶς θεωρίες τοῦ Δημόκριτου, τῶν Πυθαγορίων, καὶ τοῦ Πλάτωνος, συνέλαβε δὲ καὶ διεκήρυξε τὴν ἐνότητα τῆς Ζωῆς τοῦ Σύμπαντος, ὡς καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπείρου πλήθους τῶν ἀστέρων ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται, καὶ οἱ ὅποιοι ἐξελίσσονται, ἢ ἐξελίχθησαν εἰς πλανητικά συστήματα παρεμφερῆ πρὸς τὸ ἰδικόν μας.

Τέλος τὸν 17ον αἰῶνα ὁ Γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος ἐπιβεβαιῶνων τὴν γνώμην ὅτι, οἱ πλανῆται προῆλθον ἐξελικτικῶς ἐκ τοῦ πρωταρχικοῦ Χάους, συνέβαλλε ἐποικοδομητικὰ εἰς τὴν φιλελευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς σκέψεως τῶν μεταγενεστέρων, κυρίως τοῦ Σπινόζα (1632-1677), τοῦ Λάϊμπνιτς (1646-1716), τοῦ Φίχτε (1762-1814), τοῦ Ἑγέλου (1770-1831), τοῦ Σέλλινγκ (1775-1854), καὶ ἄλλων, ἐνῶ οἱ φυσιοδίφαι Λαμάρκ (1774-1829), Κάρολος Δαρβῖνος (1809-1882), Ντὲ Βρίς (1848-1935) κ.ἄ., οἱ ὅποιοι ἐμελέτησαν τὴν ἐσώτερη αἰτία τῶν φαινομένων καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ποικίλων ὄντων, συνέλεξαν στοιχεῖα, καὶ διετύπωσαν πλέον ἐλευθέρως τὶς θεωρίες των ὡς πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μεταβολῶν μὲ ἀρχὴν καὶ μέθοδον τὴν ἰδέαν τῆς ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ.

— Ἐξ ὅλων ὁμως τῶν φιλοσόφων, ὁ Ἑρβέρτος Σπένσερ (1820-1903) εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου α. ἀνύψωσε τὴν ἰδέαν τῆς ἐξελίξεως εἰς παγκόσμιον Νόμον, εἰς μίαν μεγαλειώδη φιλοσοφικὴν σύνθεσιν, ἐπεκτείνας μάλιστα τὴν θεωρίαν τῆς Ἑξελίξεως ἀπὸ τὴν βιολογικὴν εἰς τὴν ψυχολογικὴν καὶ κοινωνικὴν περιοχὴν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἐκείνην τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἐὰν αἱ περὶ Ἑξελίξεως ἀντιλήψεις τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων καὶ φιλοσόφων δὲν συμπίπτουν ἀπόλυτα μεταξύ των, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐξελικτικὰ φαινόμενα βαίνουν πολὺ βραδέως, καὶ ἐκ τούτου δὲν εἶναι προσिताὶ αἱ πειραματικαὶ εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς πλήρεις ἀποδείξεις.

Πάντως, ὅσοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ περασμένου αἰῶνος ἠσχολήθησαν σοβαρῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς Ζωῆς, συμφωνοῦν

ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς Ἑξελίξεως, ἀκόμη καὶ οἱ Ντετερμινισταὶ καὶ οἱ Ὑλισταὶ, μέ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ τελευταῖοι ἐζήτουν τὴν ἐξήγησιν πάντων τῶν φυσικῶν φαινομένων διὰ τῆς παλαιᾶς κλασικῆς μηχανικῆς ὑπὸ τὸ ἀξίωμα καὶ μόνον τῆς «αἰτιότητος», ἐθεώρουν δέ τὸ Σύμπαν ὡς μηχανισμόν τοῦ ὁποῦ ἡ ἐξέλιξις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῇ μέ ἀκρίβειαν, ἐφ' ὅσον θὰ ἐγίνοντο γνωσταὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις τῆς Φύσεως, καὶ ὅλαι αἱ μορφαὶ καὶ ιδιότητες τῆς ἐνεργείας.

- Ἐχει ὅμως φθάσει ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίσῃ ὅλους τοὺς νόμους, ὅλας τὰς ὀντότητας, καὶ τὰς μυστηριώδεις δυνάμεις ποὺ τὸν περιβάλλουν;
- Βεβαίως ὄχι, καὶ δὲν κατῴρθωσε ποτέ νὰ δώσῃ μηχανικὴν μόνον ἐξήγησιν εἰς ὅλα τὰ φαινόμενα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του...

Ὁ 20ος αἰὼν ἀνέτειλε συνοδευόμενος μέ ἀνακαλύψεις καὶ θεωρίες αἱ ὁποῖαι ἀνέτρεψαν τὶς ὑλοκρατικὰς ἀντιλήψεις. Ἡ θεωρία τῆς «σχετικότητος» τοῦ Ἀϊνστάϊν, καὶ ἐκεῖνη τῶν «κβάντα» τοῦ Πλάνκ, κατέρριψαν τὸ πλαίσιον τοῦ ἀπολύτου χώρου καὶ χρόνου, ἐνῶ ἡ διατύπωσις τοῦ νόμου τῆς «ἀπροσδιοριστίας» τοῦ Χάϊζεμπουργκ ἐπιβεβαίωσε τὴν ἄποψιν ὅτι τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου, δὲν ὑπόκεινται μόνον εἰς τὸν νόμον τῆς «αἰτιότητος» ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς «πιθανότητος», ἀποδεκτοῦ γενομένου ὅτι ἡ Φύσις προβαίνει εἰς ποίαν τινα ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων δυνατοτήτων, δρῶσα κατὰ σκοπιμότητα.

- Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀρχὴ τῆς «ἀπροσδιοριστίας», παρ' ὅλον ὅτι διετυπώθῃ ἀρχικῶς ὡς νόμος εἰς τὸν κόσμον τῶν μικροφυσικῶν παρατηρήσεων, ἀπεδείχθη ὡς χρησιμοτάτη γέφυρα μεταξὺ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, διότι προσέφερε εὐτυχὴ ἀνάπτυξιν τῶν ἀπόψεων περὶ Ἑλευθέρας Βουλῆσεως, τῆς ὁποίας αἱ ἐκδηλώσεις δὲν προσδιορίζονται ἀναγκαστικῶς ὑπὸ τῆς φυσικῆς αἰτιότητος τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ κόσμου τῶν νοουμένων.
- Τοῦτο δέ ἔρχεται εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ὑπὸ τῶν σοβαρῶν μελετητῶν ἐκφραζομένης γνώμης ὅτι ἡ Ἑξέλιξις ἔχει ἓνα σκοπόν, ἐν τέλει.

ἔχει δηλαδὴ «τελεολογικόν» χαρακτῆρα.

Εἶναι δέ γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Μήτηρ-Φύσις, ἡ ὁποία ἀκούραστα ἀφανίζει, μετατρέπει, μεταβάλλει, ἀναπλάττει καὶ διαφυλάττει, ἔχει ἓνα καὶ μόνον σκοπόν: πῶς τὸ πρωτόγονο

Θὰ ἐμπλουτισθῇ μὲ ἐμπειρία καὶ γνώσεις διὰ νὰ προετοιμασθῇ νὰ καταστῇ σκευὸς ἐνὸς ἀνωτέρου ὄντος.

— Οἱ σοφοὶ μάλιστα ἔλεγον ὅτι σκοπὸς τῆς Φύσεως εἶναι ἡ δημιουργία Συνειδήσεων καὶ τούτων ἡ ἀποθέωσις.

Διὰ τοῦτο καὶ μέσα στὸ αἰώνιο «γίνεσθαι καὶ συμβαίνειν» μέσα στὴν ἀλληλοδιαδοχικὴ σειρὰ τῶν συνθέσεων καὶ ἀποσυνθέσεων, τίποτε δὲν εἶναι τυχαῖο, τίποτε ἀπ' ὅ,τι ἔχει ἔλθει σὲ ὑπαρξὶ δὲν ἀπόλλυται, τίποτε ὅμως δὲν μένει στάσιμον.

Τὰ πάντα ἀκολουθοῦν μίαν κυκλικὴν ἐναλλαγὴν καὶ μεταλλαγὴν μέσα σὲ μιὰ σπειροειδῇ πορεία ἀνεξίξεως τῆς Ζωῆς ποὺ διαφοροποιεῖται ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς, λειτουργίας καὶ περιεχομένου πορευομένη διαρκῶς πρὸς μίαν ἐκδήλωσιν, ἀνάπτυξιν καὶ ὠρίμανσιν μέσα σ' ἓνα ἀέναο «τώρα», ποὺ εἶναι τὸ Φῶς τῆς ἄφθαρτης καὶ αἰωνίας Ζωῆς.

— Σ' αὐτὸ τὸ αἰώνιο «Σήμερα» ἡ Ζωὴ ξανοίγεται μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸν τῆς, ἀνθίζει καὶ ἐλευθερώνεται μ' ἓνα ξεδίπλωμα δυνάμεων ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν ἐσώτερο Λόγο τῆς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν τῶν παρόρμησιν τὰ πάντα βαίνουν πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας σκοπιμότητος. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον φαινομενικὰ παρουσιάζεται σὰν στόχος στὴ φύση ἀποβαίνει ἓνα μέσον πρὸς τὸν ἐπιδιοκώμενον παρ' αὐτῆς σκοπόν. Αὐτὴν δὲ τὴν τάσιν καὶ τὴν φορὰ τῆς Φύσεως στὶς προοδευτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς καλοῦμε Ἐξέλιξιν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ ἓνα ἠλεκτρόνιο ποὺ νὰ μὴν ὀνειρεύεται, μεσ' ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς του, ν' ἀποβῇ ἓνας τέλειος ἀντιπρόσωπος τῆς θείας δυνάμεως τὴν ὁποίαν ἔχει ἀποστολὴν νὰ ὑπηρετήσῃ...

Ἐὰν διὰ τὴν ἐπιστήμην ὑπάρχουν ἀκόμῃ ὠρισμένες σκοτεινὲς πτυχὲς στὸ μυστήριο τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἐξελίξεως, ἡ ἀρχαία Σοφία ρίπτει τρόπον τινὰ διαφωτιστικὴν καθοδήγησιν, παραθέτουσα σὲ συνάρτησιν μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς τὴν παράλληλῃ ἐξέλιξιν τῆς ἐνοικούσης ἐν αὐτῇ Θείας Ζωῆς τῆς Πνευματικῆς Μονάδος ποὺ λέγεται ψυχὴ καὶ Συνείδησις, διότι ἐὰν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λεγομένης Ὑλῆς, ἡ ἐπιστήμη ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἐξέλιξις εἶναι μία ἐπανευθέτησις, ἡ ἀρχαία Σοφία διαπιστώνει ὅτι εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀνθρωπίνου ΒΙΟΥ ἡ Ἐξέλιξις τῆς Ζωῆς εἶναι ἀπελευθέρωσις καὶ ἀνάπτυξις Συνειδήσεως.

— Σημειωτέον ἐν προκειμένῳ ὅτι, αὐτὸ τὸ ὁποῖον καθορίζεται ὡς «Συνείδησις» ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν τῆς Μιᾶς Ἐκείνης Ὑπάρξεως, ἡ ὁποία εἶναι συνάμα ἡ Ἐνέργεια καὶ ἡ Ζωή, ἡ Μορφὴ

καὶ ἡ Ὑλη, καὶ ὅτι, ὡς πρὸς τὴν «Συνειδήσιν», τὸ ὅλον εὕρισκεται εἰς τὸ ἐπὶ μέρους.

Ἡ περιεχομένη σ' ἓνα ἠλεκτρόνιο συνειδήσις εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀκωκὴ καρφίδος τῆς «Συνειδήσεως»: ἐν τούτοις ἡ συνειδήσις τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ἄπειρον συνολικότητα τῆς Ὑπερτάτης Συνειδήσεως, ποῦ εἶναι ὁ ΛΟΓΟΣ, τὸν ὁποῖον τὸ ἠλεκτρόνιον περιέχει ὁλόκληρον, παρ' ὅλον ὅτι οἱ περιορισμοί μας δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν εἰμὴ νὰ βλέπομεν τόσον ἐξ αὐτοῦ ὅσον ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστημονικὸν ἠλεκτρόνιον.

Ἐπιχειροῦντες νὰ συλλάβωμεν διανοητικῶς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ συνειδήσις ἐξελίσσεται ἀπελευθερουμένη, ἐν μέρει μόνον ἀγώμεθα εἰς τὴν κατανόησιν τῆς «Συνειδήσεως». — Ἐάν ἐννοοῦσαμε ἀκριβῶς τί εἶναι «Συνειδήσις» καὶ κατανοοῦσαμε πλήρως πάντα τὰ περὶ «Ἐξελίξεως» καὶ «Ἀνελίξεως» προβλήματα, θὰ εἶχωμεν τὴν κλεῖδα διεισδύσεως εἰς τὸ μυστήριον τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ.

— Φρονῶ πάντως ὅτι αἱ ἀποκαλύψεις τῆς «Συνειδήσεως» εὕρισκονται εἰς κάθε ὑλικὴν λεγομένην μονάδα, εἰς κάθε ἔμψυχον μικρὴν ἢ μεγάλην μονάδα, καὶ εἰς κάθε μονάδα τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βαθμίδων τῆς ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ἐν ἐξελίξει καὶ ἀνελίξει εὕρισκομένης ἀνθρωπότητος.

Αὐτὴν τὴν ἀπόκρυφον ἀλήθειαν ἐξέφραζε ὁ Βιολόγος τῆς σχολῆς τοῦ Mendel ὅταν ἔλεγε ὅτι: «ὁ Shakespear ὑπῆρχε ποτὲ ὑπὸ μορφήν ἐνὸς μορίου πρωτοπλάσματος μικροτέρου ἀπὸ τὴν κεφαλὴν μιᾶς καρφίδος».

Καὶ διὰ νὰ κλείσω τὸ πρῶτον αὐτὸ μέρος τοῦ ἀρθροῦ ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι: «εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀνθρωπίνου ΒΙΟΥ ἡ Ἐξελίξις εἶναι μία διαδικασία ἀπολυτρώσεως τῶν κεκρυμμένων ἐνεργειῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ ΕἶΝΑΙ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ἀνελικτικὴν αὐτοῦ πορείαν τὴν ὁποῖαν οὗτος, εἴτε ἐκουσίως ἢ καὶ ἀκουσίως εἶναι ταγμένος ὅπως δῆποτε νὰ ἀκολουθῇ».

Ένα πολύτιμο βιβλίο

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ

άνθολογία από τις ομιλίες και τὰ βιβλία του
1926 — 1966

Έπιλογή ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο φιλόσοφος τῆς ἐσωτερικῆς
ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου

Ἀποστέλλεται ἐλεύθ. ταχ. τελῶν
ἀντὶ δρχ. 150

Ο Κρισναμοῦρτι ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸ τῆς Ἀλήθειας

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

(ΘΟΥΚΥΔ. II, 34 - 46)

Μετάφραση Κωστή Μελισσαρόπουλου

34. Τὸν χειμῶνα ἐκείνον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀκολουθώντας τὸ παλιὸ ἔθιμο, ἔκαμαν μὲ δημόσια δαπάνη τὴν ταφὴ τῶν πρώτων νεκρῶν τοῦ πολέμου. Καὶ νὰ πῶς γίνεται ἡ ταφή: Πάνω σὲ μιὰ ἐξέδρα ἐκθέτουν, πρὶν ἀπὸ δυὸ μέρες, τὰ ὅστ' ἡ τῶν νεκρῶν. Καὶ καθένας φέρνει στὸν δικό του ὅ,τι θελήσει. Κι ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τῆς κηδείας, ἀμάρξια σέρνουν κυπαρισσένιες λάρνακες, μιὰ γιὰ κάθε φυλὴ. Καθενὸς τὰ ὅστ' εἶναι μέσα στὴ λάρνακα τῆς φυλῆς ποὺ ἀνήκε. Κ' ἓνα στρωμένο ἀδειανὸ φέρετρο γιὰ τοὺς ἀφανεῖς, γιὰ κείνους ποὺ δὲ βρέθηκαν τὰ κουφάρια τους. Ἀκολουθοῦν τὴν κηδεία ὅσοι θέλουν, καὶ ντόπιοι καὶ ξένοι. Ἐκεῖ ποὺ θὰ γίνει ἡ ταφή παρευρίσκονται καὶ γυναῖκες, συγγενεῖς τῶν νεκρῶν, ποὺ θρηνοῦν πάνω στὸν τάφο. Τοποθετοῦν, λοιπὸν, τὶς λάρνακες στὸ δημόσιο νεκροταφεῖο, ποὺ βρίσκεται στὸ ὑψηλότερο προάστιο τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ πάντοτε θάβουν τοὺς νεκροὺς τῶν πολέμων, ἐκτὸς ἀπ' ὅσους ἔπεσαν στὸν Μαραθῶνα. Ἐκείνους τοὺς ἔθαψαν ἐπὶ τόπου, γιατί ἐκρίναν πῶς ἡ ἀνδρεία τους ἦταν ὑπέροχη. Κι ὅταν τοὺς σκεπᾶσει τὸ χῶμα, ἓνας ἄνδρας, διαλεγμένος ἀπὸ τὴν πολιτεία γιὰ τὴ γερὴ του κρίση καὶ γιὰ τὸ κύρος ποὺ ἔχει, λέγει τὸν ἔπαινο ποὺ τοὺς πρέπει. Ἐπειτα φεύγουν. Ἔτσι γίνεται ἡ ταφή. Κι ὅσο βάσταξε ὁ πόλεμος, ὅποτε συνέβαινε τὸ κακὸ, ἀκολουθοῦσαν τὸ ἔθιμο. Γι' αὐτοὺς, λοιπὸν, τοὺς πρώτους νεκροὺς τοῦ πολέμου, διάλεξαν γιὰ ὁμιλητὴ τὸν Περικλῆ, τὸν γιο τοῦ Ξανθίππου. Καὶ σὰν ἔφτασε ἡ ὥρα, ὁ Περικλῆς προχώρησε ἀπ' τὸν τάφο σ' ἓνα βῆμα, ψηλὸ γιὰ ν' ἀκούγεται ὅσο τὸ δυνατόν ἀπὸ περισσότερο πλῆθος, κ' ἔλεγε περίπου αὐτά:

35. Οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ὡς τώρα ἔχουν μιλήσει ἐδῶ, ἐπαινοῦν ἐκείνον ποὺ καθιέρωσε, κοντὰ στ' ἄλλα ἔθιμα, κι αὐτὸν τὸ λόγο. Γιατὶ βρίσκουν πῶς εἶναι καλὸ ν' ἀπαγγέλεται στὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου. Ἐγὼ θὰ νόμιζα πῶς εἶναι ἀρκετὸ σὲ ἀνθρώπους ποὺ μὲ ἔργα δεῖχτηκαν γενναῖοι, μὲ ἔργα νὰ ἐκφράζονται καὶ οἱ τιμές. Ἔργα σὰν κι αὐτὰ ποὺ βλέπετε τώρα ἐδῶ, παρασκευασμένα μὲ δημόσια φροντίδα, γύρω ἀπ' αὐτὸν τὸν τάφο.

Καὶ ὄχι νὰ κινδυνεύουν νὰ γίνουν ἢ νὰ μὴ γίνουν πιστευτὲς οἱ ἀρετὲς τῶν πολλῶν, ἀπὸ τὸ ἂν θὰ μιλήσει καλὰ ἢ κακὰ ἕνας ἄνθρωπος. Γιατὶ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ μιλήσει κανένας σωστά, ὅταν δύσκολα μπορεῖ νὰ πείσει τοὺς ἄλλους πὼς λέει τὴν ἀλήθεια. Κι αὐτό, γιατί ἐκεῖνος πού ξέρει καλὰ ὁ ἴδιος τὰ πράγματα καὶ τ' ἀκούει μὲ συμπάθεια, μπορεῖ νὰ νομίζει πὼς παρουσιάζονται κατ' ὡτέρα ἀπ' ὅπως τὰ ξέρει καὶ τὰ θέλει. Κι ὅποιος πάλι δὲν τὰ γνώρισε, μπορεῖ νὰ νομίζει πὼς μερικὰ λέγονται ὑπερβολικά. Ἐπειδὴ ζηλεῖ αὐτὸς ἀκούσει κάτι πού ξεπερνάει τὶς δικές του δυνάμεις. Γιατὶ οἱ ἔπαινοι πού λέγονται γι ἄλλους, τόσο μόνον εἶναι ἀνεκτοί, ὅσο καθένας θεωρεῖ τὸν ἑαυτοῦ αἷσιον ὁ ἴδιος νὰ κάμει κάτι ἀπὸ κεῖνα πού ἀκουσε νὰ παινεύονται. Γιὰ τὸ παραπανιστὸ ζηλεῖ, καὶ δὲν τὸ πιστεύει. Ἄλλ' ἀφοῦ οἱ παλαιοὶ παραδέχτηκαν πὼς τὸ ἔθιμο εἶναι καλὸ, πρέπει κ' ἐγὼ τώρα νὰ τὸ κρατήσω καὶ νὰ προσπαθῶ νὰ σᾶς ἱκανοποιήσω ὅσο μπορῶ.

36. Θ' ἀρχίσω πρῶτα ἀπὸ τοὺς προγόνους. Δίκαιο γι αὐτοὺς καὶ ταιριαστὸ εἶναι σὲ μιὰ τέτοια περίσταση νὰ τοὺς θυμόμαστε καὶ νὰ τοὺς τιμᾶμε. Γιατὶ ἐξήσαν οἱ ἴδιοι πάντοτε, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Καὶ μᾶς τὴν παράδωσαν ὡς τώρα ἐλεύθερη μὲ τὴν ἀρετὴ τους. Κ' ἐκεῖνοι εἶναι ἄξιοι γιὰ ἔπαινο, κι ἀκόμη περισσότερο οἱ πατέρες μας. Γιατὶ αὐτοί, κοντὰ σ' ἐκεῖνα πού βρῆκαν, ἀπόκτησαν —ὄχι χωρὶς κόπο— κι ἀφῆκαν σὲ μᾶς τοὺς τωρινοὺς ὅση ἔχουμε ἐξουσία. Κι ὅσο γιὰ τὰ παραπανιστά, αὐτὰ πὰ τ' αὐξήσαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, πού βρισκόμαστε ἀκόμη στὴν ὠριμὴ ἡλικία. Καὶ φροντίσαμε γιὰ τὴν πόλη μας, ὥστε νὰ ἔχει σὲ ὅλα ἀπόλυτὴ αὐτάρκεια, καὶ γιὰ τὸν πόλεμο, καὶ γιὰ τὴν εἰρήνη. Τὰ ἔργα μας τὰ πολεμικά, πού μ' αὐτὰ ἀποκτήσαμε τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, ἢ ἂν κάποτε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ οἱ πατέρες μας πρόθυμα ἀποκρούσαμε ἕναν βαρβαρικὸ ἢ ἐλληνικὸ πόλεμο πού μᾶς ἀπειλοῦσε, αὐτὰ πὰ θὰ τ' ἀφῆσω κατὰ μέρος. Γιατὶ δὲ θέλω νὰ μακρηγορῶ σ' ἀνθρώπους πού τὰ ξέρουν. Θὰ δείξω, λοιπόν, πρῶτα ἀπὸ ποιὲς ἀρχὲς ξεκινήσαμε γιὰ νὰ φτάσουμε σ' αὐτὰ ἐδῶ, καὶ μὲ ποῖο πολίτευμα καὶ μὲ ποιοὺς τρόπους ζωῆς ἐγίναν τὰ μεγάλα αὐτὰ ἔργα. Ὑστερα θὰ ἔρθω στὸν ἔπαινο τῶν νεκρῶν. Γιατὶ νομίζω πὼς σὲ μιὰ τέτια στιγμή, δὲ θὰ ἦταν ἄπρεπο νὰ εἰπωθοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ πὼς θὰ κερδίσουν ὅλοι ὅσοι εἶναι ἐδῶ μαζεμένοι, καὶ ντόπιοι καὶ ξένοι, ἂν τ' ἀκούσουν προσεκτικά.

37. Τὸ πολίτευμα πού ἔχουμε δὲ γυρεῖ νὰ πάρει τοὺς νόμους τοῦ ἀπὸ τοὺς ξένους. Μᾶλλον ἐμεῖς εἴμαστε παράδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους, παρά νὰ γυρεῖν νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Τὸ ὄνομά

του εἶναι Δημοκρατία, γιατί δὲ στηρίζεται στοὺς λίγους, ἀλλὰ στοὺς πολλοὺς. Ὅλοι εἶναι ἴσοι μπροστὰ στοὺς νόμους, γιὰ τὶς ἰδιωτικὲς διαφορὲς τους. Κι ὅταν βλέπουμε κάποιον νὰ εὐδοκιμεῖ σὲ κάτι, τοῦ ἀναθέτουμε δημόσια ἀξιώματα, ὄχι γιατί ἀνήκει σὲ ὀρισμένη τάξη, ἀλλὰ γιατί εἶναι ἰκανός. Καὶ κανένας δὲν ἐμποδίζεται νὰ κάμει κάτι καλὸ στὴν πόλη, ἂν ἀπὸ φτώχεια τοῦ λείπει ἡ κοινωνικὴ θέση. Δὲν εἶναι μονάχα στὴ δημόσια ζωὴ ποὺ ζοῦμε ἐλεύθερα, ἀλλὰ καὶ στὶς καθημερινὲς μας ἀσχολίες δὲν ὑποβλέπουμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Δὲ θυμῶνουμε μὲ τὸν διπλανό μας, ἂν κάνει κάτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία του. Κι οὔτε δείχνουμε πῶς πειραχτήκαμε, πράγμα ποὺ δὲ ζημιώνει βέβαια τὸν ἄλλον, ἀλλὰ τὸν στενοχωρεῖ. Κ' ἐνῶ στὴν ἰδιωτικὴ μας ζωὴ δὲν ἐνοχλεῖ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, στὴ δημόσια ζωὴ δὲν παρανομοῦμε, κυρίως ἀπὸ αὐτοσεβασμό. Γιατὶ πειθαρχοῦμε στοὺς ἐκάστοτε ἄρχοντές μας καὶ στοὺς νόμους. Καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν γίνει γιὰ νὰ προστατεύουν τοὺς ἀδικουμένους καὶ σ' ἐκείνους ποὺ —ἂν κι ἄγραφοι— φέρνουν ντροπὴ σ' ὅσους τοὺς παραβαίνουν.

38. Ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ξεκουραζόμαστε ἀπὸ τοὺς κόπους, φροντίσαμε νὰ ἐξασφαλίσουμε ἄφθονὲς ἀναπαύσεις στὸ πνεῦμα. Γιατὶ κάνουμε ἀγῶνες καὶ θυσίεις ὅλο τὸ χρόνο, κ' ἔχουμε περιποιημένα σπίτια γιὰ τὸν καθένα. Ἡ καθημερινὴ εὐχαρίστηση ἀπ' αὐτά, διώχνει τὴ στενοχώρια. Κ' ἐπεὶδὴ ἡ πόλη μας εἶναι μεγάλη, ἔρχονται σ' αὐτὴ τὰ πάντα ἀπ' ὅλο τὸν κόσμος. Ἔτσι συμβαίνει νὰ χαιρόμαστε τὸ ἴδιο τ' ἀγαθὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὅσο κι αὐτὰ ποὺ παράγονται ἐδῶ.

39. Καὶ στὶς πολεμικὲς προπαρασκευὲς διαφέρουμε ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους μας. Γιατὶ τὴν πόλη μας τὴν ἔχουμε ἐλεύθερη γιὰ ὅλους. Καὶ δὲν καταδιώκουμε ποτὲ τοὺς ξένους, ἐμποδίζοντάς τους νὰ μάθουν ἢ νὰ δοῦν κάτι, μὲ τὴν πρόφαση πῶς ἂν δὲν τὸ κρύβαμε καὶ τῷβλεπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας θὰ μπορούσε τάχα νὰ ὠφεληθεῖ ἀπ' αὐτό. Γιατὶ ἐμεῖς πιστεύουμε λιγότερο στὶς προετοιμασίες καὶ στὰ τεχνάσματα, καὶ περισσότερο στὴν ψυχικὴ δύναμη ποὺ πηγάζει ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους τὴ στιγμὴ τῆς δράσεως. Διαφέρουμε καὶ στὴν ἐκπαίδευση. Ἐκεῖνοι ἀπὸ παιδιὰ γυμνάζονται σάν ἄντρες, μὲ κουραστικὲς ἀσκήσεις. Ἐμεῖς ζοῦμε μὲ ἄνεση. Κι ὅμως, ἀντιμετωπίζουμε τοὺς κινδύνους καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ νὰ ἡ ἀπόδειξη: Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐκστρατεύουν στὴ χώρα μας μόνοι τους, ἀλλὰ μαζί μὲ ὅλους τοὺς συμμάχους τους. Ἐνῶ ἐμεῖς προσβάλλουμε τὴ χώρα τῶν ἄλλων μόνοι μας. Καὶ τὶς περισσότερες φορὲς νικοῦμε, χωρὶς δυσκολία, σὲ ξένη χώρα, ἀνθρώ-

πους πού πολεμοῦν γιὰ νὰ σώσουν τὰ σπίτια τους. Καὶ κανένας ὡς σήμερα δὲν ἀντιμετώπισε συγκεντρωμένες τὶς δυνάμεις μας. Γιατὶ φροντίζουμε ταυτόχρονα καὶ γιὰ τὸ ναυτικὸ καὶ γιὰ τὴν ξηρά, στέλνοντας σὲ πολλὰ μέρη συγχρόνως τὸ στρατὸ μας, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους. Κι ἂν κάπου συμβεῖ νὰ συμπλακοῦν μ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας καὶ νικήσουν μερικοὺς ἀπὸ μᾶς, καυχιοῦνται τάχα πὼς μᾶς ἀπόκρουσαν ὅλους. Ἐνῶ ἂν νικηθοῦν, λένε πὼς νικήθηκαν ἀπ' ὅλους μας συγκεντρωμένους. Κι ἀκόμη ἐμεῖς, μὲ τὸ νὰ ζοῦμε μᾶλλον μὲ ἄνεση, παρὰ μὲ κουραστικές ἀσκήσεις, καὶ ν' ἀντιμετωπίζουμε τοὺς κινδύνους μὲ μιὰ ἀνδρεία, πού δὲ μᾶς τὴν ἐπιβάλλουν τόσο οἱ νόμοι, ὅσο ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας, ἔχουμε κι αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα: "Ὅτι, ἐνῶ δὲν κουραζόμαστε ἀπὸ πρὶν γιὰ τοὺς μελλοντικοὺς κινδύνους, ὅταν βρεθοῦμε μέσα σ' αὐτούς, δὲ δειχνόμαστε λιγότερο τολμηροί, ἀπὸ κείνους πού μοχθοῦν ἀδιάκοπα. Ἀξίζει νὰ θαυμάζει κανένας τὴν πόλη μας καὶ γι αὐτά, καὶ γι ἄλλα ἀκόμη.

40. Φιλοτεχνοῦμε μ' ἀπλότητα καὶ φιλοσοφοῦμε χωρὶς μαλθακότητα*. Μεταχειριζόμαστε τὸν πλοῦτο σὰν εὐκαιρία γιὰ νὰ κάνουμε ἔργα, κι ὄχι γιὰ νὰ ὑπερηφανευόμαστε. Κακὸ νὰ μὴν ὁμολογεῖ κανένας τὴ φτώχεια του, ἀλλὰ χειρότερο νὰ μὴ τὴν ἀποφεύγει μὲ τὴν ἐργασία. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε πού φροντίζουμε γιὰ τὶς ἰδιωτικές μας ὑποθέσεις καὶ γιὰ τὰ κοινά. Κ' ἐνῶ καθένας μας κοιτάζει τὴ δουλειά του, δὲ μᾶς ξεφεύγει καὶ ἡ γνώση τῶν πολιτικῶν ζητημάτων. Γιατὶ εἴμαστε οἱ μόνοι, πού ὅποιον δὲν ἀνακατεύεται καθόλου σ' αὐτά, τὸν θεωροῦμε ὄχι φιλήσυχο, ἀλλ' ἄχρηστο. Καὶ οἱ μόνοι πού —εἴτε προτείνουμε οἱ ἴδιοι τί πρέπει νὰ γίνῃ, εἴτε κρίνουμε γι' αὐτό— νομίζουμε πὼς τὰ λόγια δὲ βλάπτουν τὰ ἔργα, ἀλλὰ πὼς περισσότερο βλάπτει νὰ μὴ φωτιστοῦμε πρῶτα μὲ τὸν λόγο, πρὶν ἀποφασίσουμε νὰ ἐνεργήσουμε. Γιατὶ καὶ σ' αὐτὸ ξεχωρίζουμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους: "Ὅτι ἐνῶ εἴμαστε πολὺ τολμηροί, συγχρόνως σκεπτόμαστε πολὺ καλά, πρὶν ἐπιχειρήσουμε κάτι. Ἐνῶ στοὺς ἄλλους ἡ ἄγνοια γεννάει θρασύτητα καὶ ἡ σκέψη δισταγμό. Καὶ δίκαια θᾶπρεπε νὰ κριθοῦν πιὸ γενναίοψυχοι ἐκεῖνοι, πού ἂν καὶ ξέρουν πολὺ καλά καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ δυσάρεστα, ὅμως δὲν

* «Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας». Ὁ Ἑλ. Βενιζέλος μεταφράζει: «Διότι εἴμεθα ἐρασταὶ τοῦ ωραίου, ἀλλὰ καὶ φίλοι συγχρόνως τῆς ἀπλότητος, καὶ καλλιεργοῦμεν τὸ πνεῦμά μας χωρὶς θυσίαν τοῦ ἀνδρισμοῦ μας». Ὁ Ἰ. Κακριδῆς μεταφράζει: «Αγαποῦμε το ωραίο καὶ μένουμε ἀπλοῖ. Αγαποῦμε τὴ θεωρίαν καὶ δὲν καταντούμε νωθροί».

όπισθοχωροῦν μπροστά στοὺς κινδύνους. Καὶ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ ἔχουμε ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. Ἀποκτοῦμε τοὺς φίλους μας ὄχι μὲ τὶς εὐεργεσίες ποὺ μᾶς κάνουν, ἀλλὰ μὲ τὶς εὐεργεσίες ποὺ τοὺς κάνουμε. Καὶ εἶναι πιὸ σταθερὸς φίλος ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετεῖ, γιατί προσέχει νὰ διατηρήσει τὴν εὐγνωμοσύνη ποὺ τοῦ ὀφείλεται, μὲ τὴ συμπάθεια ποὺ δείχνει σ' αὐτὸν ποὺ εὐεργέτησε. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετήθηκε εἶναι μᾶλλον ἀδιάφορος, γιατί ξέρει πῶς πρέπει νὰ φανεῖ καλός, ὄχι αὐθόρμητα, ἀλλὰ σὰ νὰ ἐξοφλεῖ ἓνα χρέος. Μόνον ἡμεῖς κάνουμε στοὺς ἄλλους ἀφοβα τὸ καλὸ, ὄχι γιατί λογαριάζουμε τὸ συμφέρον μας, ἀλλ' ἀπὸ πίστη στὴν ἐλευθερία.

41. Ἀνακεφαλαιώνοντας, λέγω ὅτι ἡ πόλη μας, στὸ σύνολό της, εἶναι σχολεῖο τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ καθένας ἀπὸ μᾶς θὰ μπορούσε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐστροφία καὶ χάρη νὰ παρουσιάσει τὸν ἑαυτό του ὁλοκληρωμένον σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς ζωῆς. Αὐτὰ δὲν εἶναι ὑπερήφανα λόγια τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀλήθεια. Αὐτὸ τὸ φανερώνει ἡ δύναμη τῆς πόλεως, ποὺ ἀποκτήσαμε μ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς. Γιατί ἀπὸ τὶς σημερινὲς πόλεις, μονάχα ἡ δική μας ἀποδεικνύεται τὴν ὥρα τῆς δοκιμασίας ἀνώτερη ἀπὸ τὴ φήμη της. Καὶ μονάχα αὐτὴ δὲν κάνει οὔτε τοὺς ἐχθροὺς της ν' ἀγανακτοῦν ἐναντίον της, τάχα πῶς κακοπαθοῦν ἀπὸ τέτιους ἀνθρώπους, οὔτε τοὺς ὑπηκόους της νὰ παραπονοῦνται, τάχα πῶς κυβερνοῦνται ἀπὸ ἀνάξιους. Παρουσιάσαμε τὴ δύναμή μας μὲ μεγάλες φανερὲς ἀποδείξεις κι ὄχι χωρὶς μαρτυρίες. Γι αὐτὸ θὰ μᾶς θαυμάζουν καὶ οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι. Κι αὐτὸ, χωρὶς καθόλου νὰ ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ ἓναν Ὅμηρο γιὰ νὰ μᾶς παινέσει, οὔτε ἀπὸ κανέναν ἄλλον ποιητὴ, ποὺ νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ γιὰ λίγο μὲ τοὺς στίχους του, ἀλλὰ ποὺ ἡ ἀλήθεια θὰ βλάψῃ τὴν ἰδέα ποὺ θὰ σχηματιστεῖ ἀπ' αὐτοὺς γιὰ τὰ ἔργα μας. Θὰ μᾶς θαυμάζουν, γιατί ἀναγκάσαμε κάθε θάλασσα καὶ κάθε στεριά ν' ἀνοίξουν δρόμο στὴν τόλμη μας. Καὶ σὲ κάθε τόπο στήσαμε ἀθάνατα μνημεῖα καὶ γιὰ τὰ καλὰ καὶ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ μᾶς ἔτυχαν. Γιὰ μιὰ τέτια πόλη ἔπεσαν πολεμῶντας γενναῖα αὐτοὶ ἐδῶ οἱ νεκροί, προβάλλοντας τὸ δικαίωμα νὰ μὴ τὴ στερηθοῦν. Καὶ εἶναι φυσικὸ καθένας ἀπὸ μᾶς ποὺ μείναμε νὰ θέλει νὰ ὑποφέρει τὰ πάντα γιὰ χάρη της.

42. Γι αὐτὸ κυρίως μίλησα λεπτομερῶς γιὰ τὴν πόλη μας. Γιατί ἤθελα νὰ ἐξηγήσω πῶς δὲν ἀγωνιζόμαστε γιὰ ἴσης ἀξίας πράγματα ἡμεῖς, κι ὅσοι δὲν ἔχουν νὰ χάσουν τίποτα ποὺ νὰ μοιάζει μ' αὐτὰ ἐδῶ. Καὶ συγχρόνως, γιατί ἤθελα νὰ φανερῶς μὲ πραγματικὲς ἀποδείξεις τὸν ἔπαινο τῶν νεκρῶν γιὰ τοὺς ὁποίους μιλῶ.

Πραγματικά, έχω κιόλας πεϊ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὸν ἔπαινο. Γιατὶ οἱ ἀρετὲς αὐτῶν ἐδῶ καὶ τῶν ὁμοίων μ' αὐτοὺς στόλισαν τὴν πόλη μ' ἐκείνα γιὰ τὰ ὁποῖα τὴν ὕμνησα. Καὶ δὲ θὰ μπορούσε νὰ φανεῖ ὁ λόγος ἀνάλογος μὲ τὰ ἔργα τους γιὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, καθὼς γι αὐτοὺς ἐδῶ. Γιατὶ ὁ θάνατός τους φανερώνει τὴν ἀρετὴ τους, εἴτε ἀποκαλύπτοντάς τὴν γιὰ πρώτη φορά, εἴτε ἐπισφραγίζοντάς τὴν. Γιατὶ καὶ γιὰ κείνους ποὺ κατὰ τ' ἄλλα φάνηκαν κακοί, δίκαιο εἶναι νὰ λογαριάζεται περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἢ ἀνδρεία ποὺ ἔδειξαν πολεμώντας γιὰ τὴν πατρίδα. Γιατί, σβήνοντας τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ, ὠφέλησαν τὴν πόλη περισσότερο ἀπ' ὅσο τὴν ἔβλαψαν μὲ τὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ. Ἀπ' αὐτοὺς ὅμως ἐδῶ, οὐτε κανέναν δείχτηκε μαλθακὸς προτιμώντας ν' ἀπολαύσει περισσότερο χρόνο τὰ πλούτη του, οὔτε κανέναν ζήτησε ν' ἀναβάλει τὸ κακὸ ἐλπίζοντας νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ φτώχεια του καὶ νὰ γίνεи πλούσιος. Ἀλλά, θεωρώντας προτιμότερη ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὴν τιμωρία τῶν ἐχθρῶν, καὶ συγχρόνως νομίζοντας πῶς ἀπ' ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτὸς ἦταν ὁ ὠραιότερος, προτίμησαν νὰ ριχτοῦν σ' αὐτόν, χωρὶς νὰ πάψουν νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ τὰ ἄλλα. Κι ἀνέθεσαν στὴν ἐλπίδα τὴν ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους. Γιατὶ εἶχαν τὴν ἀξίωση ν' ἀντιμετωπίσουν μὲ ἔργα τὸν κίνδυνο ποὺ ἔβλεπαν τώρα μπροστά τους, ἔχοντας πεποίθηση στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους. Καὶ σὰν βρέθηκαν μέσα στὸν κίνδυνο, ἔκριναν ὠραιότερο ν' ἀντισταθοῦν καὶ νὰ πέσουν, παρὰ νὰ σωθοῦν ὑποχωρώντας. Ἔτσι ἀπέφυγαν τὴ ντροπὴ νὰ τοὺς κατακρίνουν, κ' ἔδωσαν τὰ κορμιά τους γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἀνέλαβαν. Καὶ σὲ μιὰ σύντομη, κρίσιμη στιγμή, ὀρισμένη ἀπ' τὴ μοίρα, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ ζωὴ, στὸ κορύφωμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ κι ὄχι τοῦ φόβου.

43. Αὐτοὶ ἐδῶ τέτιοι στάθηκαν, ὅπως ταίριαζε στὴν πόλη. Κ' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι πρέπει ν' ἀξιώσουμε ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ μὴ φανοῦμε λιγότερο τολμηροὶ μπροστὰ στοὺς ἐχθρούς, ὅσο κι ἂν εὐχόμαστε νὰ φανοῦμε ἀσφαλέστεροι. Καὶ νὰ μὴν κρίνετε τὴν ὠφέλεια μονάχα ἀπὸ τὰ λόγια. Γιατὶ θὰ μπορούσε κανένας νὰ μακρηγορήσει λέγοντας σὲ σᾶς, ποὺ τὰ ξέρετε πολὺ καλά, πόσα πλεονεκτήματα ἔχει ἡ ἀντίσταση στοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ νὰ βλέπετε τὴ δύναμη τῆς πόλεως κάθε μέρα πῶς πολὺ στὰ ἔργα της, καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾶτε σὰν ἐραστές. Κι ὅταν τὸ νιώσετε πῶς εἶναι μεγάλη, σκεφθεῖτε πῶς αὐτὰ τ' ἀπόκτησαν ἄνθρωποι ποὺ τολμοῦσαν καὶ ἤξεραν τὸ σωστὸ καὶ εἶχαν φιλότιμο σὰν ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν. Κι ἂν κάποτε, ἐπιχειρώντας κάτι, ἔτυχε ν' ἀποτύχουν, δὲν ἔκριναν σωστὸ νὰ στερήσουν τὴν πόλη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τους. Ἀλλ' ἔδωσαν

σ' αὐτὴ τὴν ὠραιότερη προσφορά. Γιατὶ θυσιάζοντας τὰ κορμιά τους, ὅλοι μαζί γιὰ τὸ σύνολο, κέρδισαν καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἔπαινο ἀθάνατο. Καὶ τάφο θαυμαστό, ὄχι τόσο ἐκεῖ πού κοι-
τονται, ὅσο ἐκεῖ πού ἡ δόξα τους μένει ἀθάνατη καὶ μνημονεύεται αἰώνια σὲ κάθε εὐκαιρία, εἴτε μὲ λόγια, εἴτε μὲ ἔργα. Γιατὶ τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνθρώπων τάφος εἶναι ἡ γῆ ὀλάκαιρη*. Καὶ δὲν τοὺς φανερώνει μονάχα ἡ ἐπιγραφή μιᾶς στήλης στὸν τόπο τους, ἀλλὰ καὶ στὶς ξένες χῶρες, σὲ καθενὸς τὴν ψυχὴ, διατηρεῖται ἄγραφη ἡ μνήμη, ὄχι τόσο γιὰ τὰ ἔργα τους, ὅσο γιὰ τὸ φρόνημά τους. Αὐ-
τοὺς τώρα ἐσεῖς πάρετε γιὰ παράδειγμα. Καὶ κρίνοντας πῶς εὐτυ-
χία εἶναι ἡ ἐλευθερία, κ' ἐλευθερία εἶναι ἡ δυνατὴ ψυχὴ**, μὴ δει-
λιάζετε μπροστὰ στοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. Γιατὶ δὲ θὰ ἦταν τόσο δίκαιο ν' ἀψηφοῦν τὴ ζωὴ τους ὅσοι δυστυχοῦν καὶ δὲν ἐλ-
πίζουν κανένα καλό, ὅσο ἐκεῖνοι πού κινδυνεύουν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τους. Καὶ μάλιστα σάν θᾶναι πάρα πολὺ μεγάλη ἡ διαφορὰ, ἂν ἀποτύχουν. Γιατὶ στὸν φι-
λότιμον ἄνθρωπο περισσότερο πονάει ἡ ἐξασθένηση μέσα στὴ μαλθακότητά, παρά ὁ θάνατος πού ἔρχεται δίχως νὰ τὸν νιώσει, μέσα στὴ δύναμη καὶ στὴν κοινὴν ἐλπίδα.

44. Γι' αὐτό, τοὺς γονεῖς τούτων ἐδῶ τῶν νεκρῶν, ὅσοι εἴστε παρόντες, δὲ σᾶς κλαίω. Μᾶλλον θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς παρηγο-
ρήσω. Ὅλοι σας ξέρετε πῶς ἡ ζωὴ περνάει ἀνάμεσα σὲ διάφορες μεταβολὲς τῆς τύχης. Ἀλλὰ καλότυχοι εἶναι ἐκεῖνοι πού τοὺς ἔλα-
χε ὁ τιμητικότερος θάνατος, ὅπως σ' αὐτοὺς ἐδῶ —ἐνῶ σ' ἐσᾶς ἔ-
λαχε λύπη—, καθὼς κ' ἐκεῖνοι πού, ὅταν τελειώνει ἡ εὐτυχία τους, τελειώνει καὶ ἡ ζωὴ τους. Τὸ ξέρω πῶς εἶναι δύσκολο νὰ σᾶς πεί-
σω. Γιατὶ πολλὰς φορὲς θὰ παίρνετε ἀφορμὲς νὰ τοὺς θυμᾶστε στὶς εὐτυχισμένες στιγμὲς τῶν ἄλλων, πού κ' ἐσεῖς ἄλλοτε τὶς χα-
ρήκατε. Καὶ λυπᾶται καθένας ὄχι γιὰ τ' ἀγαθὰ πού στερεῖται χωρὶς νὰ τὰ ἔχει δοκιμάσει, ἀλλὰ γιὰ κείνα πού τὰ χάνει ἀφοῦ τὰ συνη-
θίσει. Πρέπει ὅμως νὰ κάμετε ὑπομονὴ μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀποκτή-
σετε κι ἄλλα παιδιὰ, ὅσοι εἴστε ἀκόμη σὲ κατάλληλη ἡλικία. Γιατὶ τὰ παιδιὰ πού θὰ γεννηθοῦν θὰ κάμουν μερικοὺς νὰ ξεχάσουν ἐκείνους πού δὲν ὑπάρχουν πιά στὴ ζωὴ. Καὶ διπλά θὰ ὠφελή-
σουν τὴν πόλη. Καὶ γιὰτὶ δὲ θὰ τὴν ἀφήσουν νὰ ἐρημωθεῖ, καὶ γιὰτὶ θὰ τὴν ἀσφαλίσουν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποφασίζουν

* «Ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος».

** «Τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον».

για τὰ δημόσια πράγματα ἐξ ἴσου σωστά καὶ δίκαια ὅσοι δὲν ἔχουν παιδιὰ καὶ δὲν κινδυνεύουν νὰ τὰ χάσουν, ὅπως οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν. Ὅσοι πάλι εἶστε περασμένοι στὰ χρόνια, νὰ λογαριάζετε γιὰ κέρδος πὼς περάσατε εὐτυχισμένοι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς σας καὶ πὼς λίγο σᾶς μένει ἀκόμη νὰ ζήσετε. Καὶ ν' ἀνακουφίζετε τὸν πόνο σας μὲ τὴ δόξα αὐτῶν ἐδῶ τῶν νεκρῶν. Γιατὶ μονάχα ἡ ἀγάπη τῶν τιμῶν δὲ γερνάει. Καὶ δὲν εὐχαριστεῖ τόσο πολὺ τ' ἄχρηστα γερατειὰ τὸ κέρδος, καθὼς λένε μερικοί, ὅσο οἱ τιμές.

45. Γιὰ τοὺς γιουοὺς πάλι τῶν νεκρῶν, ὅσοι εἶστε παρόντες, ἢ γιὰ τοὺς ἀδελφούς, βλέπω δύσκολο τὸν ἀγῶνα. Γιατὶ καθένας συνηθίζει νὰ ἐπαινεῖ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπάρχει πιά στὴ ζωὴ. Κι ὅσο ὑπέροχη ἀρετὴ κι ἂν δείξετε, μόλις θὰ κατορθώσετε νὰ κριθεῖτε, ὄχι ὅμοιοι, ἀλλὰ κάπως κατώτεροι ἀπ' αὐτοὺς. Γιατὶ ἀνάμεσα στοὺς ζωντανοὺς ὑπάρχει ζηλοτυπία γιὰ τοὺς ἀντιπάλους, ἐνῶ οἱ νεκροὶ τιμοῦνται μὲ εὐνοια, ποὺ δὲν ἔχει ἀνταγωνισμό. Κι ἂν πρέπει νὰ πῶ κάτι καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ τῶν γυναικῶν, ἐκείνων ποὺ τώρα μένουν χῆρες. μὲ λίγα λόγια θὰ τὰ πῶ ὅλα: Νὰ μὴ φανεῖτε κατώτερες ἀπὸ τὴ γυναικεία φύση, αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ σᾶς μεγάλη δόξα. Καὶ μάλιστα γιὰ κείνη, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνεταί λιγότερος λόγος ἀνάμεσα στοὺς ἄντρες, εἴτε γιὰ τὴν ἀρετὴ της, εἴτε γιὰ κατηγορία της.

46. Εἰπώθηκαν πιά μὲ τὸν λόγο μου, σύμφωνα μὲ τὸ ἔθιμο, ὅσα εἶχα νὰ πῶ ποὺ ταιριάζουν. Καὶ μὲ ἔργα στολίστηκαν οἱ νεκροὶ ποὺ κηδεύουμε. Καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς ἀνέλαβε ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα νὰ τ' ἀναθρέψει μ' ἐξοδὰ της ἡ πολιτεία, ὥς ποὺ νὰ μεγαλώσουν. Ἔτσι ὁρίστηκε βραβεῖο σὲ τέτιους ἀγῶνες ἕνα ὠφέλιμο στεφάνι καὶ γι αὐτοὺς ἐδῶ καὶ γιὰ κείνους ποὺ ἀπόμειναν στὴ ζωὴ. Γιατὶ ὅπου ἔχουν ὀριστεῖ τὰ πιὸ μεγάλα βραβεῖα γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἐκεῖ ζοῦν καὶ οἱ πιὸ καλοὶ πολῖτες. Καὶ τώρα, ἀφοῦ πάψει καθένας νὰ κλαίει τὸν δικό του, μπορεῖτε νὰ πηγαίνετε.

ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ

τοῦ κ. Ἀριστείδη Ν. Οἰχαλιώτου
(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του «Στὴν Ἄτρα-
πὸ τῆς Αὐτογνωσίας»)

*Ὅποιος βλέπει ἀσήμεντο τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ
νὰ τὸν βλέπουν ἄλλωὶς οἱ ἄλλοι, δὲν ἔχει φόβο νὰ παγιδευ-
θεῖ στὴν σκληρὴ ἀτραπὸ τῆς αὐτογνωσίας.*

Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὸν συνάνθρω-
πό μας τὸν ἔχουμε σ' ὅλη τὴν διαδρο-
μὴ τοῦ γήινου βίου μας τόσον ἀνάγκη.
Βρέφη τοὺς γονεῖς μας, παιδιὰ (στὸ
παιχνίδι) τὰ ἄλλα παιδιὰ, μεγάλοι στὴν
ἀρρώστεια, στὸν πόνο, στὴν χαρὰ. Κι
ὅμως, περίεργο, οἱ ἄνθρωποι δὲν μπο-
ροῦμε νὰ νοιώσουμε στ' ἀλήθεια, νὰ
πονέσουμε πραγματικὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλ-
λο. Εἴμαστε κατ' οὐσίαν τυφλοὶ καὶ κου-
φοί, ἀλλόγλωσσοι καὶ ξένοι μεταξὺ
μας. Γιατὶ ἄραγε αὐτὴ ἡ ἀσυνεννοη-
σία, αὐτὴ ἡ βαβυλωνία ποὺ μαστίζει τὸ
ἀνθρώπινο γένος;

Αὐτὸς ἐδῶ ὁ κόσμος ποὺ ζοῦμε
ἀπομόνωσε τὴν μιά ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἄλ-
λη καὶ τὴν ἴδια ἀπὸ τὸν ἑαυτό της. Σοῦ
ἐρχεται τρέλλα σὰν προσπάθεισις νὰ
συλλάβεις αὐτὸ τὸ φαινόμενο τῆς πλά-
νης καὶ τῆς ἀπάτης ποὺ μέσα του
πλέουμε καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὸ
νοιώσουμε σὰν τέτοιο καὶ ν' ἀπαλλα-
γοῦμε.

Πρέπει νὰ σταματήσουμε κάποτε
τὸν φρενήρη δρόμο πρὸς τὸ «τίποτε»,
νὰ συγκεντρωθοῦμε στὸν ἑαυτό μας,

νὰ κάμψουμε τὸν τράχηλό μας καὶ μέ
ἀληθινὴ συντριβὴ νὰ ἀναλύσουμε τίς
πράξεις καὶ τὰ καμώματά μας, νὰ δοῦ-
με ποῦ βαδίζουμε. Νὰ δοῦμε καὶ ν' ἀλ-
λάξουμε πλευσῃ.

Πρέπει νὰ γνωρίσουμε καλὰ τὸν
ἑαυτό μας, γιατί ἂς μὴ ξεχνᾶμε πὼς
χωρὶς τὴν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας τίπο-
τε δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσία γνωστόν.
Δὲν μπορεῖ βέβαια κανεὶς νὰ ἰσχυρι-
σθεῖ ὅτι τὸ τέρμα τῆς προσπάθειάς
μας εἶναι ὁ ἑαυτός μας, μπορούμε ὅ-
μως μέ βεβαιότητα νὰ ποῦμε ὅτι ὅπου-
δήποτε θελήσουμε νὰ φθάσουμε θὰ
διέλθουμε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας καὶ διὰ
μέσου τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπὸ τὸν πλη-
σίον μας. Τίποτε δὲν πρόκειται οὐσία
νὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ, ἔσθω ἢ ἔξω-
θεν, ἂν δὲν γνωρίσουμε καλὰ τὸν ἑαυ-
τό μας. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναζητήσου-
με τὸν πραγματικὸ ἑαυτό μας, νὰ τὸν
ἀναζητήσουμε σωστά καὶ νὰ τὸν κατα-
κτήσουμε.

Ὁ ἑαυτός μας ἔχει πολλές, ἀναρίθ-
μητες προβολές, ἐκδηλούμενες καὶ ὄχι,
ποὺ πρέπει νὰ τίς διακρίνουμε, νὰ τίς

στε. Ὁ Χριστὸς εἶπε «ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω». Ἔδωσε δέ κι ἄλλα σημεῖα (Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθῆσεται..., Μὴ κρίνετε..., Ἀγαπάτε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν..., Μακάριοι οἱ καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν διότι αὐτοὶ θέλουσι ἰδεῖ τὸν Θεόν... κ.λπ.) γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κρούσουμε τὴν «θύρα» κι αὐτὴ νὰ μᾶς ἀνοίγει.

«Ἐάν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν...». «Ἐάν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήσαμεν, ψεύτην ποιοῦμεν Αὐτόν (τὸν Θεό) καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν» (Α΄ Καθολ. Ἐπιστολὴ Ἰωάννη - Α/8, 10).

Ὅπως ὅμως κανένας δέν μπορεῖ νὰ πεῖ πῶς εἶναι ἀναμάρτητος, ἔτσι πάλι κανένας μας δέν μπορεῖ νὰ πεῖ πιο ἁμάρτημα εἶναι βαρύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ ποῖος εἶναι λιγώτερο ἁμαρτωλὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον. Συμπλέκονται τόσο πολὺ οἱ ρίζες καὶ οἱ ἐκδηλώσεις!... Δέν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐγκαταλειπόμαστε καὶ νὰ ἀπογοητευόμαστε. Τὸ βέβαιο εἶναι πῶς ποτέ δέν εἶναι ἀργά. Ἴσως τὸ ἀργὰ γιὰ τὸν καθένα μας νὰ εἶναι πολὺ λιγώτερο ἀργὰ ἀπὸ ὅ,τι πιστεύουμε. Ἄς ἀφήσουμε λοιπὸν τὶς ζυγοσταθμίσεις καὶ τὶς χρονοσταθμίσεις, πού δέν εἶναι ἔργο μας, καὶ ἄς προχωρήσουμε με ὑπομονή, ἐπιμονή καὶ καρτερικότητα. Ἄς μὴν ἀπελπίζομαστε ὅπου καὶ νὰ βρισκόμαστε, ὅποιοι καὶ νὰ νομίζουμε πῶς εἴμαστε ἢ καὶ εἴμαστε. Ἡ νίκη μᾶς ἀνήκει ἂν ἔχουμε πίστη στὸ ἐπιδιωκόμενο.

Δέν ὑπάρχει ἄνθρωπος τόσο τέλειος καὶ τόσο ἅγιος πού νὰ μὴν ἐξῆσε καὶ πού νὰ μὴ βασανίστηκε κάποτε ἀπὸ πειρασμοὺς καὶ οὕτε, ἴσως, μπορούμε νὰ γλυτώσουμε ἐντελῶς ἀπ' αὐτοὺς (ἐκτός ἂν εἴμαστε Βουδδες, Κομφούκιοι, Μωάμεθ, Ἀπόστολοι, Ἀγιοι, Σάτ Γκουρού κ.λπ.). Εἶναι παγίδα ὅμως καὶ πειρασμός ἡ σκέψη ὅτι πρέπει νὰ φθάσουμε τὸ τέλειο καὶ τὸ ὅτι δέν προσπαθοῦμε εἶναι ἀκριβῶς ὁ λόγος ὅτι δέν μπορούμε νὰ φθάσουμε σ'

αὐτό. Ἄς μὴ τρομοκρατούμεθα, πάντως, μέ τὴν σκέψη πού βρισκόμαστε αὐτὴ τὴν στιγμή καὶ μέ τὸ πού θὰ πρέπει τελικὰ νὰ φθάσουμε. Ἄς μὴ πιστεύουμε πάλι ἀδιερεύνητα πῶς χωνέψαμε τὶς παροτρύνσεις κι ἀλήθειες πού ἀκοῦμε καὶ τὶς νοιώθουμε. Τὸ ὅτι μᾶς ἀγγίζουν, τὸ ὅτι τὶς νοιώθουμε σημαίνει πολλὰ. Ἄλλο ὅμως οἱ σκέψεις πού προέρχονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού πόνεσε κι ἄλλο ἐκείνες οἱ σκέψεις πού βγαίνουν ἀπὸ τὶς ἀλήθειες πού πόνεσαν οἱ ἄλλοι. Ὁ πνευματικὸς δρόμος τῆς ἀνόδου εἶναι τελικὰ προσωπικός. Πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ζυμώσει τὰ πάντα, ὁ ἴδιος νὰ βρεῖ τὸν μίτον κι ἀπὸ κεῖ νὰ ξεκινήσει. Τὰ ἄλλα ὅλα εἶναι ἀπλῶς μιὰ βοήθεια. Τὸ κουβάρι καὶ τὸ σπαθὶ τῆς Ἀριάδνης δέν εἶναι αὐτὰ πού σκότωσαν τὸν παμφάγο κι ἀδίστακτο Μινώταυρο, ἀλλὰ ἡ θέληση, ἡ ἀποφασιστικότητα, ἡ πίστη στὸ ἀνώτερο Ἐγώ, ἡ θυσία τοῦ Θησέα. Ἄς δοῦμε λοιπὸν, ἄς ἀπαρνηθοῦμε τὰ πάθη, ὅσα ὑπάρχουν, καὶ σὰν αὐτὰ θὰ ἔχουν ἀρκετὰ χτυπηθεῖ, τὰ πάντα θὰ τὰ νοιώθουμε μέ μιὰ ἄλλη ἄψη, θὰ αἰσθανόμαστε πιὸ ἀνάλαφροι κι ὁ δρόμος τῆς πορείας μας θὰ εἶναι πιὸ φωτεινὸς καὶ βέβαιος.

Ἄν εἶδαμε ὅπως λέμε, ἂν χωνέψαμε, ἢ ἔστω νοιώσαμε τὶς ἀλήθειες, ἄς σταματήσουμε πιά τὸν κατηφορικὸ δρόμο τοῦ «Ἐγώ» καὶ τῶν ἐγκοσμίων κι ἄς κοιτάξουμε μέσα μας, ἄς κοιτάξουμε συνέχεια στὸ ἄδυτο μέσα μας γιὰ νὰ δοῦμε πῶς ἐφθάσαμε ἐδῶ πού βρισκόμαστε κι ἀπὸ ἐδῶ πού φλεγόμαστε γιὰ νὰ ξεφύγουμε. Ὅλοι μπορούμε νὰ ὑψωθοῦμε ἂν δοῦμε τὴν μηδαμνότητα, ἀναξιοτητα, ἁμαρτωλότητα αὐτοῦ πού θέλουμε ν' ἀπαλλαγοῦμε. Ὅλοι μπορούμε νὰ πορευθοῦμε φέροντας τὸν σταυρὸ μας στὴν πλάτη. Ὅσο βαρὺς ἢ ἐλαφρὺς κι ἂν εἶναι τοῦ καθενὸς μας ὁ σταυρὸς αὐτός, ὁ ἀνηφορικὸς δρόμος κι ὁ στενὸς δέν διατρέχεται μέ βιαστικούς κ' ἐπιπόλαιους βηματισμούς («Στενὴ ἡ πύλη καὶ

τεθλημένη ή ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν», ἐνῶ «εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν» — Κατὰ Ματθ. Ζ/13-14).

Ἡ αὐτογνωσία θέλει πάλη, ἀγῶνα, γιατί αὐτογνωσία θὰ πεί γνωρίζω τὸν κατώτερο ἐαυτὸ μου, σκάπτω τὸν ἐαυτὸ μου κι ἀπαλλάσσουμε ἀπ' αὐτόν. Δὲν εἶναι μόνον νὰ κάνουμε τυπικὰ ἔργα ἀγαθὰ, ἔργα καλοσύνης, ἔργα ἀγάπης ὅπως θὰ λέγαμε. Πρέπει νὰ κοιτᾶμε πρωτίστως νὰ ἀνυψώνουμε τὸν ἐαυτὸ μας. Ἄν ἔχουμε λοιπὸν τὴν δύναμη νὰ χτυπήσουμε αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔχουμε καὶ πιστεύουμε ὅτι χτυπώντας τα θὰ ἀνεβοῦμε, ὥς τὸ κάνουμε τὸ γρηγορότερο, ἀρκεῖ πίσω μας νὰ μὴν ἀφήνουμε ὑπολείματα ποὺ θὰ μᾶς ἐμποδίσουν νὰ βροῦμε τὸν δρόμο τὸν σωστό, τὸν δρόμο ποὺ τελικὰ ὁδηγεῖ στὴν «θύρα» καὶ στὴν ὀρθὴ κρούση της. Πρέπει νὰ βαδίζουμε σιγά, ἐρευνητικά, σαρωτικά. Πρέπει, φθάνοντας ἐκεῖ, τὸ σάρκινο κάλυμά μας νὰ τὸ νοιώθουμε σὰν ἀντικείμενο καὶ τὸν ἐσωτερικὸ μας κόσμο σὰν λαμπάδα ποὺ ἡ φωτεινότητά της θὰ ἀνοίξει αὐτόματα τὴν δίοδο γιὰ τὴν «αἰώνια ζωὴ» καὶ στὸν διπλανὸ μας τὸν δρόμο γιὰ τὴν δική του δίοδο.

Μὲ πίστη στὸ κινούμενόν μας ἔργο, στὸ ἔργο μας, ὥς συγκεντρωθούμε, ὥς ἀπομονωθούμε σ' ἓνα ἥσυχον μέρος κι ὥς σκεφθούμε. Μετά, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει ὁ καθένας πῶς, θὰ μιλά, ἀλλὰ ὄχι γιὰ ν' ἀκούει αὐτὸ ποὺ λέει. Μιλά πιά μὲ τὸν ἐαυτὸ του κι ἀκούει τὸν ἐαυτὸ του κ' ἔχει συνείδηση τοῦ τί λέει, ἔτσι ἀπορροφημένος ὅπως εἶναι ἀπ' αὐτὸ ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ, ποὺ τὸν πονᾷ. Αἰσθάνεται σὰν νὰ μιλά ὄχι αὐτός, σὰν νὰ μιλά αὐτὸ ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ, αὐτὸ ποὺ σιγά-σιγά γίνεται διάφανο καὶ λαμπερὸ σὰν κρύσταλλο. ...Μπορεῖ νὰ περπατᾷ καὶ νὰ μιλάς, μπορεῖ νὰ κάθεσαι σὲ μιὰ πολυθρόνα, μπορεῖ νὰ εἶσαι γονατισμένος μπρὸς σ' αὐτὴ μὲ τοὺς ἀγκῶνες πάνω της καὶ τὸ κεφάλι στὰ χέρια ὀκουπισμένο, μπορεῖ ἔτσι, μπορεῖ κάπως ἄλλιως. Καὶ βυ-

θισμένος ὅπως εἶσαι ἀποκτᾷς πληρότητα αὐτοῦ ποὺ σὲ ἀπασχολεῖ. Κουβεντιάξεις μ' αὐτὸ σὰν σὲ μιὰ ὄντοτητα ποὺ δὲν ἔχει, δὲν μπορεῖ νὰ κρύψει τίποτα, κουβεντιάξεις χωρὶς νὰ σκέπτεσαι πῶς σ' ἀκοῦν ἄλλοι, μὰ ἡ ἀλήθεια μόνο. Δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἐκείνη τὴ στιγμή νὰ εἶσαι ἢ νὰ μὴν εἶσαι. Ἐχεις ἀνάγκη μόνο νὰ μιλάς. Κι αὐτός εἶναι ὁ ἐαυτός σου κι ὁ Θεός. Θὰ κλάψεις καὶ θὰ ντραπεῖς καὶ πάντα ἔτσι λίγο ἢ πολύ θὰ συμβαίνει.

Ἄν δὲν κλάψεις, δὲν ντραπεῖς γιὰ τὸν ἐαυτὸ σου στὸν δρόμο ποὺ χάραξες, ἐὰν δὲν ἰδρώσεις, δὲν γνώρισες τὸν ἐαυτὸ σου, ὅσο καὶ τέλειος ἀκόμη κι ἂν νομίζουν οἱ ἄλλοι πῶς εἶσαι.

Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ πεί ὅτι πρέπει νὰ διακατεχόμαστε ἀπὸ ἀγχος ἐνοχῆς. Ἡ ἐνοχὴ εἶναι πολὺ ἀδιερεύνητο γιὰ μᾶς θέμα. Ἐνοχοὶ εἴμαστε ὅλοι ἔναντι τοῦ ἐαυτοῦ μας κι ἀκόμη τοῦ ἐαυτοῦ τῶν ἄλλων. Οἱ λέξεις οἱ γήινες δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἐνοχλοῦν μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ὅλες, λίγο ἢ πολὺ, ἀποτελοῦν μιὰ μορφὴ διατύπωσης, μιὰ ἐγκόσμια ἔκφραση. Ἀπὸ μιὰ εὐρύτερη ἔννοια τὸ κακὸ δὲν εἶναι κάτι σαφῶς προσδιορισμένο. Κάθετι εἶναι κακὸ, ἀτελές, ἀδύνατο, σὲ σχέση μὲ κάποιον σχετικὸ ποὺ βρίσκεται πιο κάτω. Τὰ πάντα εἶναι μιὰ κλιμάκωση ἐπιτρεπτοῦ καὶ δυνατοῦ διὰ τὸ αὐτὸ ἐπίπεδο ἡ ἀξιολογικὴ κλιμάκωση διαφόρων ἐπιπέδων. Τὸ καθετὶ ὀνοματίζεται ἀπὸ τὴν θέση στὴν ὁποία βρίσκεται ἢ ἀπὸ τὴν θέση τὴν ὁποία προσδοκᾷ νὰ κατακτήσεις ἢ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὸ ὁποῖον βλέπεται καὶ συγκρίνεται. Ἐκεῖνο μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε γιὰ μᾶς εἶναι πραγματικὸ καὶ μέσα κεῖ προσπαθοῦμε νὰ διαχωρίσουμε τίς ἔννοιες, ὅπως π.χ. καλὸ-κακὸ. Κάθε ἐπίπεδο εἶναι πραγματικὸ μὰ κι ὀλιγώτερο πραγματικὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο πιο πάνω ἀπ' αὐτὸ, ἐφόσον φυσικὰ τὸ ἅλλο τὸ ζοῦμε. Κάθε ἐπίπεδο ἔχει τίς γνώσεις του καὶ τίς ἔλξεις του. Ἡ συμπεριφορὰ γενικὰ κάθε ἐπιπέδου εἶναι ὀλιγώτερο καλὴ ἢ κακὴ σὲ συσχετισμὸ

μέ κάποιο άλλο πιό πάνω ή πιό κάτω απ' αυτό.

Ἡ ἁρμονία τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ Ἀγάπη. Κάθε ἀναζήτηση στους χώρους τῆς ὕλης, προσωποποιεῖ τὴν θέση, ἀποτελεῖ γεγονόσι ἀντιτιθέμενο στό γενικώτερο αὐτὸ πλαίσιο, διάσπαση τῆς ἐνότητος, ἀσυγχώρητη διαρροή τῆς ἐσωτερικῆς ἐν σπέρματι δυνάμης, ἀποτελεῖ ἐγκλωβισμό καὶ στασιμότητα. Κατ' οὐσίαν λοιπὸν δὲν ὑπάρχει κακὸ ἐν τῇ Δημιουργίᾳ. Τὸ κακὸ εἶναι πλασματικὸ ἀπαύγασμα τῆς διάθεσης πρὸς δημιουργία ἐπὶ τοῦ ὕλικου τομέα, τῆς καθόδου πρὸς τὴν ὕλική περιπτωσιολογία καὶ τὸν αὐτερωτισμό, περισσότερη ἢ λιγώτερη ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ φῶς, εἶναι μύκτης, ἀσθένεια τοῦ σκότους. Τὸ κακὸ εἶναι μιὰ πλάνη πρὸς φωτίση, μιὰ πλάνη πρὸς συγχώρηση. Κάθε ζωὴ ἔχει γεννηθεῖ πρὶν ἀπ' αὐτὴν καὶ γι' αὐτὴ· κι ὅλοι μας σὰν ἄτομα καὶ σὰν σύνολο ὑφαίνουμε στὸ ὑφαντουργεῖο τῆς ζωῆς ἓνα μεγαλειώδη καὶ ἀπέραντο τάπητα, ποῦ οὔτε κἂν τὸν ὑποψιζῶμαστε ἔτσι καθὼς ὁ καθένας μας ρίχνει ἄτσαλα, ὅπως νομίζουμε, τὶς βελονιές του. Αὐτὸ εἶναι ἄλλωστε ἓνα σημάδι ἀπὸ τὸ ἀσύλληπτο μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ποτέ τὴν ἀξία ἐκείνη ποῦ δίδει στὸν ἑαυτὸ του, οὔτε μπορεῖ ὑπεύθυνα αὐτὴ νὰ ἀξιολογηθεῖ. Ὅ,τι μπορεῖ νὰ φαντασθεῖ πῶς ἔχει ὑπέρτερο ἢ ἐλάχιστο εἶναι, τουλάχιστον συγκριτικά, μηδαμινὸ καὶ τιποτένιο. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὅμως μιὰ μυστικὴ ἀξία ποῦ δὲν γνωρίζει, ποῦ δὲν φαντάζεται, ποῦ δὲν τὴν ὑπολογίζει. Ἡ ἀξία αὕτὴ ἡ ἀκατάλυτη τοῦ ἀποκαλύπτεται κατὰ κάποιο τρόπο ἢ ἔκταση μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη, μὲ τὴν ἄδολη διάθεση, τὴν ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα νὰ συμπλέει μὲ τοὺς γύρω του καὶ τὰ γύρω του.

Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ζητοῦμε τὴν βοήθεια ἀπὸ κάτι ὑπέρτερο, ἐνῶ πρέπει πρῶτα ἑμεῖς νὰ εἴμαστε ἄξιοι νὰ ἀπορροφήσουμε τὴν βοήθεια αὕτὴ. Ἐ-

νας μεγάλος Διδάσκαλος εἶπε: «... Μὴν ἀνησυχεῖς... Ἡ γνώση μας δὲν θὰ περάσει ἀπαράτηρητῃ ἀπὸ τὸν ἀναζητητὴ. Εἶναι τὸ πιό πολῦτιμο, ἂν καὶ παρῆρται, δῶρο τοῦ Θεοῦ». Ἡ ἀνυπομονησία εἶναι πάντοτε ἀνασταλτικὸς παράγοντας.

Πῶς ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι ἐλεύθερος ἁλλιῶς νὰ δεχθεῖ τὸ «ἄγνωστο» ποῦ βρίσκεται μεταξὺ συνειδητοῦ κι ἀνεπίγνωστο, ἂν εἶναι δεμένος στὸ γνωστὸ, δηλαδὴ μ' αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀνάμνηση τοῦ πρόσκαιρου, φόβο, πλάνη κι ἄγνοια;

Ὁ Κύριος εἶπε «ὅστις θέλει ὁπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀκολουθήτω μοι». Τὸ ἀπαρνοῦμαι τὸν ἑαυτὸ μου δὲν εἶναι τόσο ἁπλὸ ὅσο μπορεῖ κανένας βιαστικά νὰ νομίσει. Γιὰ νὰ πεῖς πῶς ἀπαρνεῖσαι κάτι, πρέπει πρωτίτως νὰ γνωρίσεις καλὰ αὐτὸ τὸ κάτι. Ἀλλιῶς τί ἀπαρνεῖσαι; Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ νὰ πεῖς ὅτι τὸν ἀπαρνήθηκες. Κι ἂν γνωρίσεις τὸν ἑαυτὸ σου πάλι ὁ δρόμος εἶναι μακρινὸς γιὰ νὰ ἀποδυσμευτεῖς ἀπ' αὐτόν. Ἄν τὸ πετύχεις, τότε θὰ ἰσχύσει γιὰ σένα τὸ «ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ».

Ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν εἶναι ὁ πειρασμός «νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτὸ τοῦ ἄγνὸ κι ἀθῶο συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ν' αὐτοθαυμάζεται, γιατί αὐτός (ὁ πειρασμός) σκοτεινιάζει ἀδιαπέραστα τὸν ἐσωτερικὸ χῶρο καὶ τὴν πορεία μας. Ἄς μὴ αὐτογελιομαστε. Στὸ μονοπάτι τῆς αὐτογνωσίας κανένας δὲν πρόκειται νὰ ξεγελάσουμε ἢ νὰ ἐξευμενίσουμε, σκεπτόμενοι ἢ ἐργαζόμενοι ἔτσι ἢ ἁλλιῶς. Στὴν ζωὴ αὕτὴ ὁ καθένας μας, ἀνάλογα μὲ τοὺς λογισμοὺς του καὶ τὴν οὐσία τῶν πεπραγμένων του, ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐργάζεται καὶ τὸν ἑαυτὸ του κατὰ πρῶτον ἀδικεῖ.

Ὁ Πλάτων λέγει: Κάθε ψυχὴ, κατὰ τὴν κρίση ἐνώπιον τοῦ οὐράνιου Κριτῆ, ἐμφανίζει ἀποτυπωμένα τὰ γήινα

έλαττώματά της με σημάδια ανεξίτηλα (κατά συνέπεια ταῦτα προβάλλονται αὐτόματα). Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε: ...ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα ἐκεῖνος κρινεῖ...

Ἐκεῖνος πού βλέπει μικρὸ τὸν ἑαυτὸν καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν βλέπουν ἄλλως οἱ ἄλλοι δὲν ἔχει φόβο νὰ παιδευεῖ στὸν σκληρὸ δρόμο πού λέγεται μὲ μιὰ λέξη «αὐτογνωσία» καὶ μέσα στὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ εἶναι σίγουρος πῶς πορεύεται. Πρέπει νὰ ἔχουμε πάλι ὑπόψη ὅτι πρέπει κάποτε νὰ πλησιάσουμε διὰ τῆς αὐτογνωσίας στὴν ταπείνωση πού προϋποθέτει δυνατότητα ἀδιάφορης ἐνατένισης τῶν γεγονότων, τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς τῆς σωπῆς, πού εἶναι βασικὴ ἡ λησμονία τοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ δι' αὐτῆς στὴν κατ' Ἀπόστολο Παῦλο ἀγάπη. Διότι ἐκεῖ πρέπει νὰ φθάσουμε τελικὰ διὰ τῆς ἀτραποῦ τῆς αὐτογνωσίας ἢ κάπου ἐκεῖ· καὶ διότι σὰν φθάσουμε ἐκεῖ τὸ καθετὶ ἔξω ἀπὸ μᾶς πού τυχὸν δὲν ἀγκαλιάσαμε, τὸ καθετὶ πού τυχὸν δὲν ἐρευνήσαμε στὸν ἐσωτερικὸ μας χῶρο ἢ δὲν πετύχαμε τὴν ἀπόλυτη, κατὰ τὸ καθὼς θὰ πρέπει, ἀπαλλαγὴ, θὰ ἐξατμισθῇ ἀπὸ μόνο του, θὰ ἀποδυναμώσῃ, θὰ ἀπαλυνθεῖ, ἢ καὶ θὰ ἀπορροφηθεῖ τόσο πού νὰ ἱκανοποιεῖ οἰονδήποτε καὶ σ' ὁποιοδήποτε χῶρο εὐρισκόμενο κριτὴ μας.

Μὲ βάση τὴν θεία πνοή πού ὑπάρχει μέσα μας —ὡς τὴν ὀνομάσουμε δημιουργικὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ— μᾶς δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ ξεκινήσουμε τὴν μεγάλῃ πορεία πρῶτα μὲ τὸ «γνώθι σ' αὐτόν». Νὰ κάνουμε μιὰ βαθειὰ ἀνάλυση, μιὰ σωστή ἀνατομία τοῦ ἑαυτοῦ μας, τῆς ὁποίας ἡ διαύγεια θὰ μᾶς φέρει κοντὰ στὸν δεῦτερο ἑαυτό μας πού εἶναι ὁ συνάνθρωπός μας, στὴν «ἀγάπη».

— Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε: Δὲν κατάλαβες ὅτι εἶναι πρόσκαιρος καὶ διαβατικός ὁ παρὼν βίος; Δὲν εἶσαι ἐδῶ ἐγκατεστημένος, ἀλλὰ διαβατάρης κι ὁδοιπόρος. ...Ὅταν μπεῖς στὸ πανδοχεῖο, πές μου, στολίζει τὸ πανδο-

χεῖο; Ὁχι, ἀλλὰ τρῶς καὶ πίνεις καὶ βιάζεσαι νὰ βγεῖς γιὰ νὰ συνεχίσης τὸ ταξίδι σου. Ἡ πόλη (γιὰ τὴν ὁποία ὀδεύεις) εἶναι ἄνω. Τὰ παρόντα εἶναι ὁδός.

— Ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισημέσιος εἶπε: Μακάριος εἶναι αὐτὸς τοῦ ὁποίου οἱ κακίες πεθαίνουν πρὶν ἀπ' αὐτόν.

— Ὁ Ἅγιος Αὐγουστίνος: Ὁ δρόμος πού ἐπιλέγεις προσδιορίζει τὸ τέλος σου.

— Οἱ δὲ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ κατὰ καιροὺς Μύστες καὶ Διδάσκαλοι ἔχουν ἓνα κοινὸ οὐσιῶδες σημεῖο, πού συνοψίζεται σ' αὐτὴν τὴν παραγγελία: «Ἐρχεσαι ἀπὸ ἓνα Θεῖον κόσμον καὶ μπορεῖς νὰ ἐπιστρέψεις σ' αὐτόν ἂν θέλεις. Ὑπάρχει σὲ Σὲ κάτι ἐφήμερο καὶ κάτι αἰώνιο. Μὴ χρησιμοποιεῖς τὸ πρῶτο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ ἀναπτύξης τὸ δεῦτερον».

Ἄς μὴ στεκόμαστε λοιπὸν ἀδρανεῖς ἢ ἐμπαθεῖς ἢ ἐγνώιστές. Κι ὡς μὴ λησμονοῦμε ἀκόμη ὅτι, ὅποιοι κι ἂν εἴμαστε καὶ ντρεπόμαστε, ὅ,τι καὶ νὰ κάνουμε ἢ δὲν κάναμε, σὰν θιγόμεστε, σὰν κολακεύουμε καὶ κολακευόμεστε, σὰν δὲν νοιώσαμε τὴν διάθεσή νὰ κάνουμε ἀπρόσωπα κάτι γιὰ τὸν ἄγνωστο δίπλα μας, δὲν εἴμαστε τίποτε, παρὰ ξρμαιοὶ ἀκόμη τοῦ μικροῦ ἑαυτοῦ μας, ἴσως δὲ καὶ τοῦ Μινώταυρου ἑαυτοῦ μας.

Στὴν ἀγχώδη κι αὐτοματοποιημένη ἐποχὴ μας, πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀλλοτριώσει κατὰ κάποιο τρόπο κ' ἑκτασὴ τὸν ἑαυτό του, τὸν συνάνθρωπό του, τὸν πραγματικὸ του προορισμό, πρέπει νὰ ὑπάρξει κάποιος Χρόνος - Σταθμός, ὅσο πιὸ γρήγορα φυσικὰ γίνεται, πού ἀπὸ μόνος του βυθιζόμενος στὶς σκέψεις καὶ πράξεις του, στὸ παρελθόν του, μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια, ἀπλὰ καὶ ἡμερα νὰ θεωρήσει καὶ ἀποκαταστήσει τελεσίδικα τὴν ἰσορροπία του καὶ τὶς διαταραγμένες σχέσεις του μὲ τὸν ὁποιοδήποτε ἑαυτό του καὶ τὸ περιβάλλον του, βέβαιος πῶς ἐκεῖ θὰ βρεῖ τὴν πηγὴ τῆς γαλήνης καὶ θέωσής του.

Ἡ Ἱστορία ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓ. Δ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΥ

«Ἐπιτομή διὰλεξης ποῦ δόθηκε στὰ Χανιά στὴ σειρά τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἱστορικῆς Λαογραφικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Κρήτης, 12-11-80».

Ὅσο κι ἂν μακραίνει ἡ ἔννοια τῆς Ἱστορίας στὴ γλώσσα τοῦ Εὐριπίδη, δὲν μπορεῖ κανεὶς κάνοντας λόγο γιὰ τὴν Ἱστορία ὑπὸ ὁποιαδήποτε διάκριση καὶ διάσταση, νὰ μὴ ἀναφερθεῖ στὴ μεγαλάνυμη ρήση τοῦ τραγικοῦ ποιητῆ:

«Ὀλβιος ὅστις τῆς Ἱστορίας ἔσχε μάθησιν, μήτε πολιτῶν ἐπὶ πημοσύνας, μήτ' ἐς ἀδίκους πράξεις ὁρῶν, ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως κόσμου ἀγήρω, τίς τε συνέστη καὶ ὅπη καὶ ὅπως».

Ἄλλωστε κάτω ἀπὸ τὸ γενικὸ χωράει τὸ μερικὸ. Κάτω ἀπὸ τὸ Καθολικὸ τὸ εἰδικὸ. Κάτω ἀπὸ εὐρύτερο τὸ στενότερο. Κάτω ἀπὸ τὸ γένος τὸ εἶδος.

Στὴ σημερινή μας ἔρευνα, σύμφωνα μὲ τὴν πρόταση ἐξαγγελίας της, ἔχουμε νὰ ἐξετάσουμε τὰ ἑξῆς:

Μέρος πρῶτο: Ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἱστορίας, τὰ κίνητρά της, ἡ μεθολογία της, οἱ στόχοι της, τὸ καταξιοτικὸ νόημά της.

Μέρος δεῦτερο: Τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα τῆς Ἱστορίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη ν' ἀπαντήσουμε πρῶτα στὰ αὐτονόητα ἐρωτήματα: Τί εἶναι ἐπιστήμη; Τί εἶναι φιλοσοφία;

1. Ἐπιστήμη εἶναι ἓνα σύστημα ὁμοειδῶν γνώσεων ποῦ δένονται λογικά γύρω ἀπὸ καθορισμένο κεντρικὸ δέξονα.

2. Φιλοσοφία εἶναι ἀνώτατη περιοχὴ τῆς γνώσης, ἐννοριατικῆς καὶ προφητικῆς, ἓνα εἶδος ἐποπτείας τοῦ συμπαντός, ὁρατοῦ καὶ νοητοῦ ποῦ ἀναδιφεῖ τοὺς γενεσιουργοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, ἀνατρέχει στίς πρῶτες αἰτίες καὶ ἀρχές, ἀναζητεῖ τὴν ἐντελέχεια καὶ τοὺς ὑπατούς σκοποὺς καὶ διατυπώνει ἐνιαία περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία.

1. Καὶ τώρα λοιπὸν ἡ ἱστορία ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἱστορίας.

Ἡ Ἱστορία ἀνήκει στὴν τάξη τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν μάλιστα δέ

στην κατηγορία τῶν ἐρμηνευτικῶν ἢ ἐξηγητικῶν ἐπιστημῶν.

Δὲν ἀνήκει στὶς κανονικὲς ἢ ἀξιολογικὲς ἐπιστῆμες γιατί δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ θεσπίσει κανόνες ρυθμιστικούς τοῦ μέλλοντος.

Σὰν ἐρμηνευτικὴ ἐπιστήμη ἡ ἱστορία χρησιμοποιεῖ ἐμπειρικές μεθόδους ἔρευνας.

Ἀντικείμενο τῆς ἱστορίας εἶναι οἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν γραπτὰ κείμενα ἢ ἀνάλογες μνημειακὲς μαρτυρίες.

Ἡ προγενεστέρα τῶν γραπτῶν μνημείων περίοδος ἀνήκει στὴν προϊστορία. Μ' αὐτὴν ἐνασχολεῖται καὶ ἡ ἐθνογραφία καὶ ἐθνολογία.

Ἀλλ' ὄχι ὅλες οἱ πράξεις. Ἀλλὰ ἐκεῖνες ποὺ ἀποτελοῦν πραγματώσεις ἀξιών-αὐτὲς ἐνδιαφέρουν τὴν ἱστορία.

Καθὼς δὲ μιά ἀξία προϋποθέτει κοινὴ συγκατάνευση, ἡ πραγμάτωσή της γίνεται μέσα στὴ λεωφόρο τῆς κοινωνίας. Πρόκειται ἐπομένως γιὰ ἓνα κοινωνικὸν γίνεσθαι.

Ἀπὸ τίς ἀπόψεις τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι, ἄλλοι θεωροῦν πρωταρχικὴς σημασίας τὴν πολιτικὴ διαμόρφωση καὶ προκρίνουν τὴν πολιτικὴ ἱστορία σὰν τὸν γνησιότερο ἐκφραστὴ τῆς ἱστορικῆς νομοτέλειας, ἄλλοι προκρίνουν τὴν ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ἀξιολογεῖται καὶ ἡ Πολιτικὴ ἱστορία (ἱστορία τῶν κρατῶν, τῶν πολέμων κ.λπ.).

Τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ, πρὶν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ συγκροτεῖ τὴν ἱστορία, καὶ ποὺ κατὰ συνεκδοχὴ ὀνομάζομε ἱστορία καὶ τὴν ἐπιστήμη ποὺ ἀσχολεῖται μ' αὐτό, ἐπιζητοῦμε:

α) νὰ τὸ γνωρίσουμε μὲ ἀκρίβεια
β) νὰ τὸ ἐρμηνεύσουμε, ἀνάγοντάς το εἰς τὰ πρῶτα αἰτία

γ) νὰ τὸ ἀνασυνθέσουμε μὲ ἀλληλουχία χρονικὴ καὶ τοπικὴ, μὲ κύριο ὅμως γνώμονα τὴν ἐσωτερικὴ σχέση τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων.

Κίνητρα μας σ' αὐτὸ εἶναι:

1) Ἡ ἔμφυτη ροπὴ γιὰ τὴ γνώση

Ἀριστοτέλης: «Φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται ἄνθρωπος».

2) Ἡ αὐτογνωσία τῶν λαῶν, Ἱστορικὴ μνήμη, ἡ συντήρηση τοῦ ἥθους τῶν καὶ ἡ ροπὴ πρὸς ἀλληλογνωριμία καὶ σύμπραξη πρὸς ἐπίτευξη τῆς ἐνόητης, ποὺ μαρμαίρει ἐπίσης σὰν πα-
νανθρώπινο αἶτημα.

3) Ὁ αὐτοφρονητισμὸς γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση καὶ λύση τῶν προβλημάτων τοῦ παρόντος.

4) Ἡ πρόγνωση τοῦ μέλλοντος, ἀποψη τοῦτο τοῦ προφητισμοῦ ποὺ ἐγκαθεδρεῖται στὰ μύχια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης.

Φυσικὰ καθὼς πρυτανεῖει στὴν Ἱστορία ἡ ρευστότητα τῶν ψυχολογικῶν δεδομένων, οἱ παραπάνω στόχοι ἐλάχιστα θεραπεύονται, ἰδίως εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὸ μέλλον.

Τὰ Ἱστορικὰ γεγονότα ἔχουν στὴν οὐσία καὶ τὴν πλοκὴ των μοναδικότητα, εἶναι ἀτομικὰ καὶ ἀνεπανάληπτα, δὲν μπορεῖ ἐπομένως νὰ ληφθοῦν ὡς πρότυπα, ποὺ θὰ ἔχουν ἐπανάληψη στὸ μέλλον.

Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες (Vico, Comte, Hegel, Marx).

Μεθοδολογικὰ ἡ ἱστορία ἀσκεῖ τὸ ἔργο της εἰς δύο στάδια:

1. Τὸ στάδιο τῆς ἀνάλυσης, τῆς εὑρεσης δηλαδὴ τοῦ ὑλικοῦ, τῆς καθαρότης του, τοῦ ἐλέγχου τῆς αὐθεντικότητος καὶ ἀξιοπιστίας του.

2. Τὸ στάδιο τῆς σύνθεσης, τῆς ἀνασύνδεσης δηλ. τῶν στοιχείων εἰς ἐνιασίαν εἰκόνα, ὄχι ὅμως κατὰ τὸν τύπο φωτογραφίας, ἀλλὰ εἰκόνα-φορέα παλλόμενης ζωῆς ἀποκαλυπτικῆς τῶν συναρτήσεων, τῶν ἀλληλεπιδράσεων, τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων.

Ὁ ἱστορικὸς δηλαδὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τυπικὸς ἢ σχολαστικὸς συλλέκτης καὶ συγκολλητὴς ἀψύχων μερῶν, ἀλλὰ ὁ ἐμπνευσμένος ἐμψυχωτής, ἱκανὸς νὰ ἐμφυσήσει πνοὴν ζωῆς, ὁ ἐρμηνευτὴς καὶ ἱεροφάντης τῶν γεγονότων.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ παρατηροῦμε ὅτι

πέραν από την έμπειρική μέθοδο της ανακάλυψης και συγκέντρωσης του υλικού, ο Ιστορικός αυτοपुरοδοτεται από τις πηγές της έσωτερικής ξμπνευσης, της διαίσθησης και της ψυχολογικής συμπάθειας — όλα αυτά στοιχειά του ποιητικού λόγου. Ό Ιστορικός είναι έπομένως ποιητής στην εύρύτερη και αύθεντικότερη σημασία του όρου.

II. Φιλοσοφικά προβλήματα της 'Ιστορίας.

Όπως σ' όλα τὰ πράγματα, έτσι και για την Ιστορία μπαίνει τὸ πρόβλημα τῶν πρώτων ἀρχῶν.

Ποιά ἡ ἀφετηρία τῆς Ιστορίας, ποιά ἡ κινητήρια δύναμή της, ποιά ἡ θέση της ἀπέναντί στή συμπαντική εξέλιξη, ποιά ἡ νομοτέλειά της — ὁ σκοπός της.

Υπείκει σέ σκοπιμότητα ἡ είναι ἀπόρροια αὐτοματισμοῦ τυχαίων περιστατικῶν;

Ἀκόμη, λειτουργεῖ κύκλος ἐπανάληψης, ἡ λεγομένη ἀνακύκληση κατὰ τὴ γνωστή ρήτρα «ἡ Ιστορία ἐπαναλαμβάνεται»; Ἡ ὁδεύει κατ' εὐθύγραμμη πορεία πρὸς τὴν αἰωνιότητα; Ποιὸ ὀριακὸ νόημα ἐκφράζει;

Ἄλλο πρόβλημα είναι, ἐὰν συντελεστής καὶ σφυρηλάτης τῆς Ιστορίας είναι τὰ ὄντα — οἱ μεγάλες προσωπικότητες, ἢ τὰ λαϊκὰ σύνολα.

Σέ μιὰ συνοπτική θεώρηση θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε τίς ἐξῆς ἐναλλακτικές ἀπαντήσεις:

1. Ἡ Ιστορία είναι ἔκφραση τῆς δυναμικῆς πού ἐγκαθεδρεῖει στὰ ὄντα. Τὰ πάντα ρεῖ, εἶπεν ὁ Ἡράκλειτος.

2. Πνοή τῆς Ιστορίας είναι ἡ πνοή τοῦ Θεοῦ πού κατευθύνει πρὸς τὴν διακίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀπολύτρωση τῶν πάντων (θεία Πρόνοια).

3. Ἱστορία είναι τὸ πεδίου ὅπου ἀποκαλύπτεται τὸ πνεῦμα στὶς ἀδιάλεπτες μεταβαθμίσεις του. Τὸ πνεῦμα ἡ λόγος ὡς πρώτη ἀρχή. (Φίχτε, Σέλλιγκ, Ἔγκελς, Lote, Hermann, Ranke, Windelband, Rickert κ.ά.).

4) Ἡ Ιστορία είναι παράγωγον τῶν παραγωγικῶν σχέσεων καὶ τῶν πέριξ

αὐτῶν ἀνταγωνισμῶν, καταφάσεων, ἀρνήσεων κ.λπ. (Marx, Engels).

Φυσικά σέ μιὸ ἀναλυτικὴ ἐπισκόπηση τῶν ἀπαντητικῶν αὐτῶν θέσεων θὰ μπορούσαμε ν' ἀνακαλύψομε κάποια συνάφεια, μεγαλύτερη ἢ μικρότερη, ἀνάμεσα στὶς θέσεις, πού ἐκφράζουν κατὰ ζεύγη ἢ κατὰ σύνολο-δείγμα αὐτὸ τῆς πορείας πρὸς τὴν διὰ τῶν ἀντιθέσεων ἐνότητα.

Ἐπιβλητικὰ συγκροτημένη θεωρία γύρω ἀπὸ τὰ φιλοσοφικά προβλήματα τῆς Ιστορίας είναι ἡ φερόμενη μὲ τὸ ὄνομα Ἱστοριοκρατία (λ. Historismus).

Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκδοχὴ τῆς Ιστορίας σὰν αὐτόνομης καὶ ἐπικυριαρχικῆς λειτουργίας ζωῆς, στὴν ροὴ τῆς ὁποίας ὡς παροδικὰ προϊόντα τῆς Ιστορικῆς ἐξέλιξης ἐμφανίζονται ἡ θρησκεία, ἡ ἠθική, τὸ δίκαιον.

Ἡ ἄποψη αὕτῃ ἐρχεται σέ ἀντίθεση μὲ τὸν Ὀρθολογισμό, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τὴ φυσιοκρατία.

Ὁ Ὀρθολογισμὸς δέχεται ὅτι τὰ πάντα ἔχουν πηγὴ τὴν προνομιοῦχα φύση τοῦ ἀνθρώπινου λόγου.

Ἡ φυσιοκρατία, πηγὴ δέχεται τὴ φύση, ἐπομένως γνώμονας καὶ τῆς Ιστορίας είναι ἡ κρατοῦσα στὴ φύση αἰτιότητα.

Υπάρχει ὅμως καὶ μιὸ ἄλλη ἄποψη, ὕψηλὸ κύρους, ἡ ὁποία χαράσσει τὴν στή θεώρηση τῆς Ιστορίας, τὴν ὁποία προκηρύσσει, σὰν ἐπιστὴμὴ ἀξίων, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴ γενικὰ παραδεγμένη ἄποψη, γνωστὴ μας ἤδη, ὅτι ἡ Ιστορία είναι ἐρμηνευτικὴ ἢ ἐξηγητικὴ ἐπιστὴμη.

Κατὰ τὴν ἔννοιαν αὕτῃ ἡ Ιστορία εἶναι ὁμολόγος τῆς φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέρος. Εἶναι ἐπομένως μαζί ἐρμηνευτικὴ καὶ ἀξιολογικὴ ἐπιστὴμη.

Θιασώτης τῆς θεωρίας αὕτης είναι ὁ Rickert (1863-1936) γερμανὸς νεοκαντιανὸς φιλόσοφος, διευθυντὴς τῆς «Σχολῆς Βάδης» ἢ «ἀξιολογικῆς Σχολῆς».

Αὐθόρμητον αἴτημα προβάλλει τώ-

ρα νὰ προκριθεῖ ποιά ἀπὸ ὅλες τὶς αἰρέσεις ἢ σχολές ἢ ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ λυσιτελέστερη καὶ εὐστοχώτερη.

Ἄλλ' ἡ ὑπογράμμισις αὐτὴ δίδει ἀκριβῶς τὸ ἔναυσμα γιὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς καθιερωμένης συζήτησης ὕστερα ἀπὸ κάθε ἀνακοίνωσις.

Πρὶν παραδῶσω ὅμως τὸ λόγο, χρησιμὴ κρίνω ἀκόμη μιὰ μικρὴ συμβολή, νὰ κατονομάσω δηλαδὴ τοὺς δύο πόλους νοήματος, γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ ἔρευνα τῆς ἱστορίας.

Ὁ ἓνας πόλος ἐκφράζεται στὴν πρότασις: Νομοθετικὴ μορφή τῆς ἱστορικῆς γνώσης — τὸ πρόβλημα τῶν ἱστορικῶν νόμων. Ποιητικὰ αἶτια.

Ὁ ἄλλος στὴν πρότασις: Δυναμικὴ - τεολογικὴ ἔννοια τῆς ἱστορίας. Τελικὰ αἶτια.

Ὁ ἀναγνώστης στοχαστὴς καλεῖται τώρα νὰ συνεχίσει μόνος τὸ ταξίδι στοὺς αἰθέρες τῶν μεγάλων θεωρήσεων, ἢ νὰ διατυπώσῃ ἀπὸ τὶς στήλες αὐτὲς τὶς ἀπορίες του, προκαλώντας ἔτσι τὸν ἐποικοδομητικὸ διάλογο.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΗΤΙΣ

Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας

Β' ἔκδοσις, ἀναθεωρημένη, ΣΕΛΙΔΕΣ 320

Πωλεῖται δεμένον δρχ. 300

Εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ ΙΛΙΣΟΥ

Ἀποστείλατε ταχ/κὴν ἐπιταγὴν διὰ νὰ τὸ λάβετε ταχυδρομικῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν ποὺ θὰ ἀναγράψετε εἰς τὴν ἐπιταγὴν.

ΟΒΙΔΙΟΣ ΚΑΙ ΑΚΡΕΟΦΑΓΙΑ

Παν. Δ. Ἀναγνώστου

Ὁ Ὀβίδιος ἀνήκει στή μειονότητα ἐκείνη τῶν λατίνων ποῦ ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Πυθαγόρα, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν τὴν ἀνθρωπιστικὴ σχολή, ποῦ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ νᾶματα.

Τὸ λεπτὸ αἶσθημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τὸ ὁποῖο ἦταν ἄγνωστο στὴ λατινικὴ φύση, εἰσέδῃσε στὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ ἔκαμε δυνατὴ τὴ σκηνὴ ἐκείνη ποῦ περιγράφουν οἱ Πλίνιος καὶ Κικέρωνας, κατὰ τὴν ὁποία χιλιάδες θεατῶν στὸ ἀμφιθέατρο, ξεσηκώθηκαν ἀγανακτησμένοι καὶ μέ κατάρες κατὰ τοῦ Πομπηίου, κλαίγοντες γιὰ τὸ θέαμα τοῦ βασανισμοῦ μεγάλου πλήθους ἐλεφάντων.

Ὁ Κικέρωνας μᾶς λέγει ὅτι «ὁ λαὸς αἰσθάνθηκε τότε εἶδος τι ἀλληλεγγύης πρὸς τὰ γιγάντια ἐκείνα εὐγενῇ ζῳᾳ».

Ὁ Ὀβίδιος γεννήθηκε τὸ 43 π.Χ. καὶ ἀνῆκε στὴν ἀνθρωπιστικὴ αὐτὴ σχολή. Ἦταν ὁ ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς πυθαγόρειας φιλοσοφίας. Σπούδασε στὸ πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν ὅπου καὶ ἔμαθε ἄριστα τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τὸ σπουδαιότερο τῶν ποιημάτων του εἶναι αἱ Μεταμορφώσεις, γοητευτικὸ ἔργο γεμᾶτο εὐαισθησίας καὶ ἡμεροφροσύνης.

Πλούτος φαντασίας διακρίνει ὅλα τὰ ποιήματά του ἐκ τῶν ὁποίων ἄξιο ιδιαίτερης προσοχῆς εἶναι τὸ δέκατο πέμπτο βιβλίο τῶν Μεταμορφώσεων ὅπου ὁ ποιητὴς κατὰ θαυμάσιο τρόπο περιγράφει τὶς ἀκρεοφαγικὲς ἀρχές τοῦ θεοῦ Πυθαγόρα: «Τοῦ ζώου τὸ πτῶμα! Μὴ μολύνῃς θνητὲ τὸ αἷμα σου μέ τὴν ἀποτρόπαια αὐτὴ τροφή. Ἴδου τὰ κλαριά τῶν δένδρων

κλίνοντα ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ὀπωρῶν. Ἴδου τὸ κλῆμα μὲ τὰ ἔλκυστικά σταφύλια του. Ἴδου τὰ γλυκύτατα δώρα τῆς ζωῆς. Ἴδου τροφή οὐράνια καὶ ἀναίμακτη, σφαγείου ξένη. Δὲν εἶσαι λύκος ἢ πάνθηρας. Δὲν εἶσαι τίγρη τῆς Ἀρμενίας ἢ λιοντάρι πού διψάει γιὰ αἷμα. Δὲν εἶναι τάφος τὰ ἐντὸσθιά σου. Δὲν εἶναι Κύκλωπας τὸ στομάχι σου. Ἄφησε τὸ πτηνὸ νὰ διασχίζη μὲ ἀσφάλεια τὸν ἀέρα, τὸ λαγὸ νὰ πλανιέται στὰ χωράφια ἄφοβος καὶ τὸ ψάρι σὲ ἄδολη εἰρήνη μέσα στὸ πέλαγος.

Πῶς ἄρχισε ὁλος αὐτὸς ὁ φαῦλος κύκλος τῆς τραγωδίας τοῦ «σφάζειν καὶ τρώγειν»; Στὴν ἀρχὴ βεβαίως δὲν ὑπῆρχε· ἀλλὰ κάποιος τράγος πού ἔφαγε τὰ κλῆματά μας, ἐτιμωρήθη μὲ σφαγὴ καὶ προσφέρθηκε θυσία στὸ Βάκχο. Ὑστερα ἀπὸ λίγο κρίθηκε καὶ φαγώσιμη ἡ σάρκα του, ὅπως τῶν ἄλλων ζώων ἀργότερα.

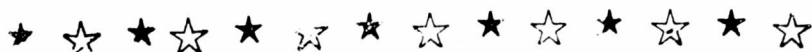
Παράλογον εἶναι, ἄνθρωπε, νὰ πιστεῦης ὅτι ὁποιοσδήποτε θεὸς στὸν οὐρανὸ νοιώθει εὐχαρίστηση γιὰ τὴ σφαγὴ τῶν ἀθώων. Πῶς ἔχεις καρδιὰ νὰ

τρυπᾷ τὸ λαιμὸ τοῦ ἀρνιοῦ τὸ ὁποῖο κραυγάζει σὰν νὰ εἶναι τὸ παιδί σου; Πῶς κωφεύεις στοὺς πονεμένους γόους του; Καὶ ἂν αὐτὸ δὲν σ' ἐνοχλεῖ, τί μπορεῖ νὰ σ' ἐμποδίση ποτὲ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο κακούργημα;

ᾧ πᾶψε σὲ καθικετεύω, πᾶψε ἄνθρωπε τρεφόμενος παραφύση καὶ δέξου τὰ δασιλά δώρα τῆς Γῆς γιὰ τροφή σου.

Ὁ Ὀβίδιος ἀλλοῦ ὑμνεῖ τὶς ἀρετὲς τῶν σύκων, τῶν καρυδιῶν, τῶν φοινίκων, τῶν μήλων, τῶν σταφυλιῶν, τῶν ἐλαιῶν, τῶν κρεμμυδιῶν, τῶν ρεπανιῶν, τοῦ μελιοῦ, τῶν αὐγῶν καὶ τοῦ τυριοῦ. Ἀναφέρεται καὶ στὴ θεὰ Δήμητρα ἡ ὁποία λατρευόνταν στὴν Ἐλευσίνα καὶ ὀλοκλήρη τὴν Ἀττικὴ, ὅπου οἱ πρὸς τιμὴ τῆς τελετὲς ἦσαν ἀναίμακτες. «Ἡ θεὰ Δήμητρα ἀρέσκεται σὲ ἀθῶες προσφορές. Φύγε, ἱερέα μὲ τὸ μαχαίρι σου καὶ ἄφησε τὸ ἄκακο βῶδι νὰ καλλιεργεῖ τὸ χωράφι σου, νὰ χαίρεται καὶ νὰ σὲ πλουτίζει».

(Μεταμορφ. βιβλία 15 καὶ 7 664-682). Τὰ σχόλια εἶναι περὶττά.

ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Όμιλία Καθηγητοῦ Ι. Κ. Αἰλιανοῦ εἰς ἐκδρο-
μὴν Ἀρχαιοφίλου στὴ Μονὴ Ἀγάθωνος

Μὲ βάση τὴν ἐπίσημη στατιστικὴ τῆς Ἀποστολικῆς διακονίας τοῦ 1976 κατὰ τὸν Κοκκίνη στὴν Ἑλλάδα λειτουργοῦν 459 μοναστήρια, ἡσυχαστήρια καὶ Σκήτες. Εἰς αὐτὰ περιλαμβάνονται 78 τῶν Παλαιοημερολογιτῶν καὶ 30 τῶν Καθολικῶν.

Εἰς τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ δὲν περιλαμβάνονται τὰ διαλελυμένα μοναστήρια. Εἰς τὰς ὡς ἄνω μονὰς ὑπηρετοῦν 4.119 ὀρθόδοξοι μοναχοὶ 255 καθολικοὶ καὶ 1.472 Παλαιοημερολογίτες.

Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἑπειρωτικὴ Ἑλλάδα ἔχομε: 20 μοναστήρια στὴν Ἡπειρο, 28 στὴ Θεσσαλία, 5 στὴ Θράκη καὶ 76 στὴ Μακεδονία ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 32 εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς τὴν Πελοπόννησο 109, εἰς τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα 78, Δωδεκάνησα 15 Ἐπτάνησα 30, Εὐβοία 13, Κρήτη 40, Κυκλάδες 17, Νησιὰ Αἰγαίου 28.

Καὶ ἀφοῦ σὰν ἓνα μικρὸ πρόλογο σὰς ἀνέφερα τὰ ἀνωτέρω θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἀρχίσω μὲ λίγα λόγια νὰ σὰς πῶ μερικά ἀπὸ τὰ ἀξιολογότερα μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἃς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος ποῦ εἶχα τὴν τύχη νὰ ἐπισκεφθῶ πολλὰς φορὲς. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπάρχουν 20 μοναί, κοινόβιοι 11 καὶ ἰδιόρρυθμοι 9.

Κοινόβιοι μοναὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Διονυσίου, Κουλουμουνσίου Ζωγράφου. Καρακάλου, Σίμωνος Πέτρας, Ἀγίου Παύλου, Ξε-

νοφῶντος, Γρηγορίου Ἐσφιγμένου, Ρωσικὸν τὸ τοῦ Παντελεήμονος καὶ Κασταμονίτου. Ἰδιόρυθοι μοναὶ εἶναι:

Μεγίστης Λαύρας, Βατοπεδίου Ἰβήρων, Χιλιανδρίου, Παντοκράτορος, Ξηροποτάμου, Δοχειαρίου, Φιλοθέου καὶ Σταυρονικήτα, ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ 12 σκῆται.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἐνέπνευσε γενεάς ἀνθρώπων, ὡς τόπος ἀσκητικῶν ἀγώνων ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς τοποθεσία καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅλα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, θάλασσα κοιλάδες, βράχοι, βλάστησις, πύργοι καὶ ἐκκλησίαι, μοναστήρια, σκῆτες, συνθέτουν ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τοπία τοῦ κόσμου.

Ἡ μοναδικὴ αὐτὴ εἰς τὸν κόσμον πολιτεία καλύπτει ὅλην σχεδὸν τὴν ἑκτασιν τῆς ἀνατολικῆς Χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς. Αὐτὴ ἡ Χερσόνησος, ποὺ ἔχει μῆκος 40 περίπου χιλιομέτρων καὶ πλάτος κυμαίνομενον μεταξὺ 8 καὶ 18 χιλιομέτρων ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται ἀπὸ τὸν στενὸν λαιμὸν ποὺ χωρίζει τὸν κόλπον τῆς Ἱερισσοῦ ἀπὸ τὸ Σιγγιτικὸν, εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς διηνοίχθη τὸ 481 π.Χ. κατὰ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου διῶρυξ πρὸς διευκόλυνσιν διελεύσεως τοῦ στόλου καὶ ἀποφυγῇ τῆς ταραγμένης θαλάσσης τῆς ἄκρας τῆς χερσονήσου.

Τὰ ἴχνη τῆς διακρίνονται ἀκόμη καὶ σήμερον, καὶ περιῆλθε εἰς τὴν σκέψιν αὐτὴν ὁ Ξέρξης, διότι δύο χρόνια ἐνωρίτερα ὁ ὑπὸ τὸν Μαρδόνιο Περσικὸς στόλος εἶχε σχεδὸν καταστραφῇ ἀπὸ τὴν τρικυμίαν.

Κατὰ τὸ 963 δηλαδὴ πρὸ 1018 χρόνων οἱ ἐλάχιστοι μοναχοὶ ποὺ ἐμόναζαν ἤδη πρὸ 100 χρόνων εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, εἶδον ἐκπληκτοὶ ἓνα πρῶτὴ ἑκατοντάδες ἐργάτες νὰ ἐργάζονται στὴν νοτιοανατολικήν πλευρὰ τοῦ Ἄθω γιὰ νὰ κάμουν ἓνα μεγάλο μοναστήρι.

Τὶ εἶχε συμβῇ;

Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ὁ καὶ Ἀθηνίτης κλειθεὶς ἔπεισε τὸν στενὸν τοῦ φίλον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρον Φωκᾶν νὰ κτίσῃ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος μία κοινόβιον μονὴν ἢ ὁποία ἐκλήθη «Μεγίστη Λαύρα».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀκμῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ μονὴ ἐπλουτίζετο μὲ χρυσὰ σκευὴ ἐκ τῶν ὁποίων κατάλοιπα βλέπει κανεὶς καὶ σήμερα ἀλλὰ ἐλάχιστα ἐν σχέσει μὲ τὰ παλαιὰ βαρύτιμα ἀφιερώματα τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν καθ' οἷονδ' ἕποτε τρόπον.

Μετὰ πάροδον μερικῶν ἑκατονταετιῶν ἀργότερα μετέβαλον τὸ κοινόβιον μοναστήρι εἰς ἰδιόρυθμον λέγοντες δὲ ἰδιόρυθμον ἐννοῦμεν τὴν κατ' ἀποκλειστικὸν τρόπον, κατεύθυνσιν τῆς πνευ-

ματικής ζωής και διαχείρισιν τῆς προσωπικῆς περιουσίας κάθε μοναχοῦ.

Καὶ εἰς μὲν τὰ κοινόβια ἐξέλεγον ἕναν ἡγούμενο ἐφ' ὅρου ζωῆς εἰς δὲ τὰ ιδιόρυθμα κατ' ἔτος ἐκλέγεται, ὑποτίθεται ὁ καλλίτερος, ὁ ἀξιότερος, ὁ πιὸ μορφωμένος, ὁ ὁποῖος καὶ κατευθύνει δημοκρατικὰ τὴν μονήν. Καὶ γιὰ νὰ σὰς δώσω μία γεύση ἀπὸ τῆ ζωῆ στὰ κοινόβια μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν οἱ μοναχοὶ πηγαίνουν κατευθείαν στὴν Τραπεζαρία γιὰ τὸ δεῖπνο. Μία μεγάλη αἴθουσα μέ σκαμνιά στὴ σειρά, καὶ στὴ κορυφῇ τὸ τραπέζι τοῦ Ἡγουμένου. Ὅλοι τὸν περιμένουν ὄρθιοι νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀργεῖ νὰ παρουσιασθῇ, καὶ νὰ προχωρήσῃ ἀργὰ, ἀργὰ καὶ ἀμίλητος γιὰ νὰ καθήσῃ στὴ θέσῃ του. Ὁ Ἀναγνώστης μοναχὸς ἀρχίζει νὰ διαβάζῃ μὲ δυνατὴ φωνὴ ἱστορίες ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὰ μαρτύρια τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀγίων καὶ ὁσίων. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα ποὺ τρῶνε ὅπως καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ὥρες πρέπει νὰ ἔχουν οἱ μοναχοὶ ἀναπόσπαστα προσηλωμένες τὶς σκέψεις των, καὶ τὴν προσοχὴ στὰ θεῖα. Ἀκόμη καὶ τὸ γεῦμα ἀποτελεῖ ἱεροτελεστία. Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ οὔτε μία λέξη νὰ ἀνταλλάξουν μεταξύ τους οὔτε νὰ ψιθυρίσουν κάτι.

Ἡ αὐστηρὴ, ἡ ἀπόλυτὴ σιωπὴ ὅσο κρατᾷ τὸ γεῦμα ἢ τὸ δεῖπνο εἶναι ἀπαράβατος κανόνας στὴν αὐστηρὴ ἀγιορείτικὴ πειθαρχία, τὸ φαγητὸ λιτὸ πάντα, στερημένο ἀπὸ κάθε ἐναλλαγὴ καὶ ποικιλία. Σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις ὑπάρχει καὶ ἕνα πιατάκι μὲ κόλυβα, τὸ μοναδικὸ μοναστηρῆσιο γλύκισμα.

Ἐνα δυνατό χτύπημα στὸ τραπέζι ἀπὸ τὸν ἡγούμενο σημαίνει πὼς τέλειωσε τὸ δεῖπνο.

Ὁ Ἀναγνώστης σταματᾷ τὸ διάβασμα καὶ ὅλοι ὄρθιοι ἀκοῦνε ὅπως καὶ πρὶν ἀρχίσῃ τὸ γεῦμα τὴν καθιερωμένη προσευχή. Πρῶτος φεύγει ὁ Ἡγούμενος. Πηγαίνει νὰ σταθεῖ στὴ πόρτα γιὰ νὰ εὐλογήσῃ τοὺς μοναχοὺς ποὺ ἕνας - ἕνας, περνᾶνε καὶ ὑποκλίνονται μὲ σεβασμό. Ὑστερα ἀπὸ τὸ δεῖπνο θὰ περπατήσουν λίγη ὥρα στὶς αὐλές, θὰ κουβεντιάσουν γιὰ λίγο μεταξύ τους, καὶ θὰ ἀποσυρθοῦν σιγὰ - σιγὰ στὰ κελιά τους, διότι κατὰ τὶς τρεῖς τὸ πρωὶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμοι γιὰ τὸν ὄρθρο.

Μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ὁ πορτάρης κλείνει τὴ μεγάλη βαρεῖα ἐξώπορτα στὴν εἴσοδο τοῦ μοναστηριοῦ.

Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ μπεῖ ἢ νὰ βγεῖ ὡς τὸ πρωῒ.

Καὶ τώρα θὰ σὰς πῶ λίγα λόγια γιὰ μιὰ ἀξιόλογη μονὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὴν μονὴ τοῦ Βατοπεδίου.

Ἐδῶ ἰσχύει τὸ σύγχρονον ὠρολόγιον, ἐνῶ εἰς τὰς ἄλλας μονὰς τοῦ Ἀθῶ, τὸ Βυζαντινόν, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἡμέρα καὶ νύκτα συνίστανται πάντοτε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους ἐκ δωδεκαῶρου.

Ὡστε τὸ Βατοπέδι ἔχει ἀσπασθεῖ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, αἱ ὁποῖαι καὶ διατηροῦν τὸ Ἰουλιανόν, διαφέρουσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατὰ 13 ἡμέρας, τοῦ παγκοσμίως ἰσχύοντος γνωστοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου.

Ἡ εὐρύτης αὐτῇ τῆς σκέψεως τῶν μοναχῶν τῆς ἐν λόγῳ μονῆς δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ πέμπτου ὁ ὁποῖος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Μελετίου ἀνήγειρε τὸ 1743 ἄνωθεν τῆς μονῆς, τὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία. Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἡ στοιχειώδης ἀκόμη μόρφωσις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας μὲ ἐλαχίστας ἐξαιρέσεις (κρυφὸ σχολεῖο κ.λπ.) παρημελεῖτο ἢ ἐξέλιπε πλήρως εἰς ὅλην τὴν τότε χριστιανικὴν περιοχὴν.

Καὶ ὥς ἐκ τούτου ἡ ἀνάγκη ἐνὸς τέτοιου κέντρου εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἦτο ἐπιτακτικὴ.

Ἐδῶ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι ἀπὸ τὰς ιδέας αὐτὰς τῆς Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας καὶ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐνεπνεύσθη τὰς ιδέας τοῦ ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτῳλὸς καὶ ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος τῶν ὁποίων ὅλοι γνωρίζομεν τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν.

Τοῦτο εἶχε διορθόδοξον χαρακτῆρα καὶ δὲν περιορίζετο μόνον διὰ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἀθῶ.

Σπουδασταὶ ἐξ ὅλου τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου ἐπεσκέπτοντο τὴν σχολήν, ιδίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1753 ὅτε ἐγίνε σχολάρχης αὐτῆς ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ἓνας ἀπὸ τοὺς περισσότερους φωτισμένους καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· προσεπάθει ὁ νέος αὐτὸς Σχολάρχης, ὅπως συνδιάσει τὴν σοφίαν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος μετὰ τῆς ἐποχῆς τῆς διαφωτίσεως καὶ νὰ θέσει τὸν συνδιασμὸν τοῦτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀρθῆς θεολογικῆς σκέψεως.

Ἀλλὰ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀθῶ ἐβλεπον ὡς ἐπικίνδυνον αὐτὴν τὴν διείσδυσιν εἰς τὸ ἀπόκοσμον τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ ἐνεργοῦν ὑπούλως ἐναντίον τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ σχολάρχου, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει αἴγλη εἰς αὐτήν. Διέδιδον ταπεινὰς συκοφαντίας εἰς βάρος αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀνέφεραν δὲ καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην τὸν Βούλγαρην ὡς ὑποπτον νεωτερίζοντα ἐρμηνευτὴν τῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ εἰς τοὺς Τούρκους διέβαλον τὸν Βούλγαρην, ὥστε οὗτος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος.

Μὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς Ἀκαδημίας, οἱ φοι-

τητα διέρρεον συνεχῶς, τὸ δὲ 1759 δι' ἐπισήμου Πατριαρχικοῦ «Πιπτακίου» ἐκλείσθη ἡ Σχολὴ διὰ νὰ καταστραφῇ ἀκολούθως ὑπὸ ἀμορφῶτων μοναχῶν, δηλαδὴ ὑπὸ φανατικῶν ἐχθρῶν τῆς παιδείας καὶ τῆς διαφωτίσεως τῶν ἀνθρώπων.

Μετά 100 χρόνια τὸ 1842 μὲ πρωτοβουλία μορφωμένων μοναχῶν ἀνοίξε εἰς τὸ Ἅγιο Ὅρος μία ἄλλη σχολή, ὅχι ὡς Ἀκαδημία ἀλλὰ ὡς εἰς τὴν Θεολογικὴν Γυμνασίον δι' ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν τῶν ἰδίων μοναχῶν.

Εἰς αὐτὴν κατηρτίζοντο ἐκλεκτοὶ μοναχοὶ οἱ ὅποιοι μποροῦσαν νὰ ὑπηρετήσουν τὰς ἱερὰς μονὰς καὶ τὴν αὐτόνομον ἱερὰν κοινότητα ὡς γραμματεῖς καὶ ὑπεύθυνοι ἄλλων παρεμφερῶν ὑπηρεσιῶν.

Τὸ 1930 τὴν σχολὴν αὐτὴν ἀντικατέστησε μιὰ νέα σχολὴ ἀλλὰ μόνον, μόλις τὸ 1953 κατῴρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ προοδευτικωτέρα μερὶς τῶν μοναχῶν ἡ ὁποία μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἐπισήμου κράτους, ἤνοιξε ἐπὶ τελείῳς νέας βίσεως τὴν οὕτω καλουμένην «Ἀθωνιάδα ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν».

Καὶ τέλος πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὑπάρχουν κοινόβιοι μοναὶ 11 καὶ ἰδιόρρυθμοι 9 ἐκτὸς δὲ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ 12 σκήται.

Καὶ τώρα ἀφοῦ δι' ὀλίγων σᾶς εἶπα γιὰ τὸ Ἅγιο Ὅρος, θὰ σᾶς πῶ μερικὰ λόγια καὶ γιὰ τὰ μοναστήρια τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν. Στὰ βουνὰ Ὑμητός - Πεντέλη καὶ Πάρνης συναντοῦμε τέτοια μοναστήρια ἀσκητήρια.

Κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ Πεντελικόν εἰς τὴν λεγομένην σπηλιά τῆς Πεντέλης ὅπου τὸ ἀρχαῖον ἴσως ἄντρον τοῦ Πανός.

Ὅμοιον ἀσκητήριον ὑπάρχει ἐντὸς σπηλαίου εἰς τὰς χαράδρας Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἐξ οὗ προήλθε ἡ σημερινὴ μονὴ Προυσοῦ.

Ἐπίσης καὶ ἡ Μονὴ τῆς Λαύρας παρὰ τὰ Καλάβρυτα, ἱστορικὴ μονὴ ὡς ὅλοι γνωρίζομεν διότι ἐκεῖ εὐλογήθη ἡ σημαία τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἐπίσης καὶ ἡ μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ὅπου ὁ θρυλὸς φέρει ὅτι εὗρον τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τοῦ Λουκά, δύο Θεσσαλονικεῖς μοναχοί, ὁ Συμεὼν καὶ ὁ Θεόδωρος.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἔχομεν ἐπίσης πολλὰ μοναστήρια, θὰ σᾶς ἀναφέρω μόνον τὰ Μετέωρα καὶ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά τοῦ ὁποίου τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ 11ου αἰῶνος θεωροῦνται τὰ καλλίτερα, συγκρινόμενα ἀκόμη καὶ μὲ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ραβένας. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Σωτηρίου εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον Βυζαντινὸν μνημεῖο τῆς χώρας μας.

Ὅσον ἀφορᾷ τῶρα γιὰ τὰ Μετέωρα, ποὺ εἶναι ἓνα περίεργο γεωφυσικὸ φαινόμενο, ἰδρύθη κατὰ τὸν 14 αἰῶνα σὲ ἀπότομους καὶ ὑψηλοὺς βράχους ποὺ ὅλοι ἔχομε δεῖ ἢ ἐπισκεφθῇ πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Σταγῶν τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας. Ὡσαύτως εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μεγάλο Πεῦκο ὑπάρχει τὸ μοναστήρι τῆς Φανερωμένης.

Ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς φαίνεται χτισμένη ἐπὶ παλαιότερου Χριστιανικοῦ Ναοῦ καὶ πιθανὸν ἐπὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ Bursian, ὑπῆρχε ὁ ναὸς τῆς Σκυράδος Ἀθηνᾶς. Πλησίον τῶν Ἀθηνῶν ἔχομεν ἄρκετὰ μοναστήρια, θὰ ἀναφέρω μερικὰ διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἀναφέρω ὅλα.

Καὶ πρῶτον τὸ μοναστήρι τῆς Πεντέλης ἀντρικὸ μοναστήρι. Στὶς νότιες πλαγιὲς τῆς Πεντέλης 18 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τὸ μοναστήρι χτίστηκε τὸ 1578 καὶ λέγεται Νταοῦ Πεντέλης.

Κατὰ τὸν Ἀθηνολάτρη καὶ ἱστοριοδίφῃ Δ. Καμπούρογλου ἀναφέρεται ὅτι ἡ ὀνομασία Νταοῦ ἐδόθη διότι ἐπάνω εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ ὑπῆρχαν τὰ γράμματα Τ.Ω. τὰ ὁποῖα τὸ μὲν πρῶτο σημαίνει τὴν σταύρωσιν καὶ τὸ δεῦτερον τὸν Παντοκράτορα υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ τὸ Τ.Ω. λοιπὸν ποὺ εἶναι ἡ πραγματικὴ προφορὰ καὶ τὸ Νταοῦ διὰ τὴν γλώσσαν τῶν χωρικῶν καὶ τὴν προφορὰν ἢ ἀποστάσις δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ἔτσι ἡ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος ὅπως πρέπει νὰ λέγεται ὠνομάσθη Νταοῦ Πεντέλης.

Μέσα στὴν Ἀθήνα, ἔχομε τὴ Μονὴ Πετράκη, μεταξὺ τῶν ὁδῶν Γενναδίου - Ἰασίου Μονῆς Πετράκη καὶ Εὐζώνων.

Στὰ 1673 ὁ μοναχὸς Παρθένιος Πετράκης ἀνεκαίνισε τὸ μοναστήρι καὶ ἀπὸ τότε πῆρε τὸ ὄνομά του.

Ἐπίσης μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε σήμερα μὲ τὴν τερατῶδη ἐπέκταση τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὅτι καὶ ἡ Καισαριανὴ εὐρίσκεται σχεδὸν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἡ ἀρχαία αὕτη μονὴ κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ ὅπου ὑπάρχει ἡ πηγὴ τοῦ Κριοῦ.

Ἐκλήθη οὕτω πιθανώτατα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Καισαρείου μοναχοῦ.

Ἐκ τῶν πολλῶν μοναστηρίων τῆς Βυζαντινῆς Ἑλλάδος τὸ ἀρχαιότερον εὐρίσκεται πλησίον τῆς Δημητσάνας τὸ καλούμενον τοῦ Φιλοσόφου.

Ἡ μονὴ αὕτη ἦτο ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα κέντρα Ἑλληνικῆς Παιδείας.

Ἀλλὰ μὲ τὰς σημερινὰς συνθηκὰς διαβιώσεως καὶ ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, αὐτὰ τὰ πνευματικὰ κέντρα τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος

εἶναι ἐντελῶς ἐγκαταλειμμένα ὅπως π.χ. προαναφέραμεν ἡ μονὴ τοῦ φιλοσόφου τῆς Δημητσάνας, καὶ τοῦ Ὁσίου Λουκά καὶ ἄλλα πολλά.

Καὶ θὰ τελειώσω τὴν μικρὴ αὐτὴ ἀνασκόπηση τῶν μοναστηριῶν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν τιμητικὴν διάκρισιν τῆς μονῆς εἰς τὴν ὁποίαν σήμερα φιλοξενούμεθα.

Εἶναι ἡ Μονὴ Ἀγάθωνος ἀφιερωμένη στὴ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Βρίσκεται στὶς πλαγιές τῆς Οἴτης δυτικὰ τῆς Ὑπάτης 7 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Λαμία ἐκτίσθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 15 αἰῶνα, ἰδρυτῆς δὲ ἀναφέρεται ὁ μοναχὸς Ἀγάθων.

Στὴν ἐπανάστασι τοῦ 21 τὸ μοναστήρι κατεστράφη. Ἀνακαινίστηκε διαδοχικὰ ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1840-1962 ὑπηρετοῦν δὲ τὴν μονὴν περίπου δέκα μοναχοί.

Ἀλλὰ πρὶν τελειώσω πρέπει νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ προσέξετε πῶς, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπέλεγον τὶς ὠραιότερες τοποθεσίες γιὰ νὰ λατρεύουν τοὺς Θεοὺς των οὕτω καὶ σήμερον αἱ τοποθεσίαι τῶν μονῶν τῆς Βυζαντινῆς ἀλλὰ καὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς γίνονται εἰς ὠραιστάτας τοποθεσίας, αἵτινες ἐμπνέουν τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἰδιαιτέρως δὲ τοῦτο γίνεται κατ' ἐξοχὴν ἀντιληπτὸν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

“ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ”

Τόμος Β΄

Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησι ὥς τοὺς σημερινούς

Τιμᾶται δρχ. 150

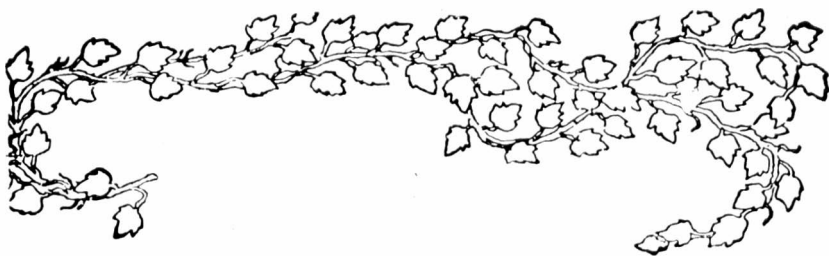

... νά στείλης τή συνδρομή σου
για τὸ 1982 δραχ. 400

Ἡ ἐτησία συνδρομή για τὸ 1982 ΓΕΝΙΚΕΥΕΤΑΙ στὸ ΕΠΙΠΕ-
ΔΟ ΦΙΛΙΑΣ, ποὺ τὴν ἀνέβασαν ἐθελοντικὰ τὸ μέγιστο μέρος τῶν
συνδρομητῶν, ἐκτιμώντας τὴν δημιουργηθεῖσα κατάσταση στὸν
χώρο τῶν τυπογραφικῶν ἐργασιῶν. Πραγματικά, ἡ αὐξησις αὐτὴ
καλύπτει ΕΝ ΜΕΡΕΙ μόνον τὴν ἀνατίμηση τοῦ χαρτιοῦ καὶ τῶν ἐρ-
γατικῶν, ποὺ συνεχίζεται περαιτέρω. Ο ΙΛΙΣΟΣ θὰ μπορέσῃ νὰ
ἀνταποκριθῇ στὰ ἐξοδὰ του, ΜΟΝΟΝ ἂν οἱ συνδρομηταὶ ἐμβά-
σουν ΑΜΕΣΩΣ τὴν συνδρομὴ τοῦ ἔτους καὶ ἀναπτύξουν δραστη-
ριότητα για τὴν ΑΥΞΗΣΙ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ τῶν συνδρομητῶν.

Ἐλπίζομε, ὅτι δὲν θὰ χρειασθῇ ὑπόμνησις. Καὶ μὲ τὴν
προσδοκία αὐτή, ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ θερμὰ για ὅλα ὅσα οἱ ἀγαπητοὶ
συνδρομηταὶ μας θὰ πράξουν.

ΧΑΡΟΥΜΕΝΗ ΔΥΣΗ

ΙΩ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ένα κεφάλαιο από το βιβλίο του «Χαρούμενη Δύση» που όπως γράφει «είναι αφιερωμένο σέ όσους εύνοημένοι από τή φύση φτάσανε στην τρίτη ηλικία»

Σέ όλους τούς μηνες, σέ όλες τīs έποχές, ή φύση προβάλλει πάντα γοητευτική κι όλόμορφη, πλούσια στολισμένη μέ κάθε λογής ώραϊα κι όλόφρεσκα λουλούδια. Έτσι καί ή ανθρώπινη ζωή μπορεί, σέ όλες τīs ηλικίες, καί στīs μικρές καί στīs μεγάλες, νά είναι εύκολη, καλή κι εύχαιρστη. Νά προσφέρει αξιόλογες χαρές καί ικανοποιήσεις. Ακόμα καί στο φθινόπωρο τής ζωής, δέν αποκλείεται νά έχει κανείς εύτυχισμένες ώρες. Φτάνει, νά θέλει νά τīs έπιδιώξει, νά ξέρει πού καί πώς θα τīs άναζητήσει.

Η ανθρώπινη ύπαρξη φτάνει στο βράδισμα του βίου, ξεπαιτα από δύσκολους καί σκληρούς άγώνες, από πολλές έντονες προσπάθειες καί δραστηριότητες. Άλλοτε μ' έπιτυχίες κι εύχαιρστα άποτελέσματα, άλλο-

τε μέ θλιβερές άπογοητεύσεις, δικαιούται κι έχει ανάγκη τότε, για σωματικό καί ψυχικό ξεκούρασμα. Αποζητάει, ν' άπολαύσει τό θεϊο, τό ιδανικό συναίσθημα, πού χαρίζουν στην ψυχή ή ήρεμία καί ή γαλήνη...

Τό μικρό αυτό βιβλίο δέν άποβλέπει, δέν έχει καθόλου τήν πρόθεση, ούτε τή δυνατότητα, νά ύποδείξει θαυματουργούς κανόνες άλάνθαστα καί πετυχημένα συστήματα, για νά γίνουν οί γέροντες νέοι, για νά τούς δοθούν τό σφρίγος καί οί χαρές τής νιότης. Έπαναλαμβάνονται, άναγκαστικά, καί μερικές πολυειπωμένες άπόψεις, περιορίζεται στην προσπάθεια ν' άποκτήσουν νοοτροπία κι αντιλήψεις, μιά φιλοσοφημένη διάθεση, ένα είδος βαθύτερης ύπαρξης, πού θα συντελεί νά περνάνε τά χρόνια τής τρίτης

ήλικίας ήρεμα, άνετα, εύχάριστα. Χωρίς δυσάρεστα κι' άγχώδη συναισθήματα, χωρίς παράπονα, μελαγχολίες, άπελπίσεις...

Ή σωστή θεώρηση τών γερατειών μπορεί νά χαρίζει στους ήλικιωμένους φωτεινά χαμόγελα από έσωτερικές χάρες. Έχει τόσες φορές είπωθει πώς νιώθει κανείς πάντα νέος, πώς ξεχνάει τά χρόνια του, όσο πολλά κι άν είναι, όταν έξακολουθει νά συγκινείται και νά γοητεύεται από τή γλύκα τής μουσικής, από τήν όμορφιά τής φύσης, τά τοπία, τά λουλούδια, τά ήλιοβασιλέματα...

Ή όμορφότερη, ή πιό σαγηνευτική ώρα τής ήμέρας είναι, άναμφισβήτητα, όταν φτάνει στο τέλος της. Όταν πάει νά φύγει, παραχωρώντας τή

θέση της στα σκοτεινά πέπλα τής νύχτας. Στο ήλιοβασίλεμα, όλα εκείνα τά μαγικά χρώματα που παίρνουν ό ούρανός, ή θάλασσα, τά βουνά, τά χρυσωπά ή μενεξεδένια σύννεφα, εκείνο τό γλυκό και ύποβλητικό φώς που άπλώνεται άπαλό σ' όλη τή φύση, δημιουργούν στήν ψυχή ένα ένδόμυχο, λεπτό κι άκαθόριστο συναίσθημα, κάτι σαν μυστηριακή γοητεία, σαν κατάσταση διαβατικής εύφορίας κι εύδαιμονίας.

Άς προσπαθοΰμε νά κάνουμε, κάπως έτσι, τά τελευταία χρόνια τής ανθρώπινης ζωής, ήρεμα, μακάρια, εύχάριστα. Έπειτα από τόσες διακυμάνσεις, δοκιμασίες, άναστατώσεις, δικαιούται κι ό άνθρωπος βίος νά έχει μιá ώραία κατάληξη, μιá χαρούμενη δύση...

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΙΗΣΟΥΣ

Ποίος ύπήρξεν ό Ίησοϋς; ● Αι διάφοροι περι αύτοϋ απόψεις έκτιθέμεναι άμερολήπτως. ● Ό Ίησοϋς κατά τόν Ρενάν. ● Ό Ίησοϋς κατά τόν Συρέ. ● Ή διδασκαλία τοϋ Ίησοϋ από τήν Καινή Διαθήκη.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΜΟΝΟΝ Δρχ. 100

Βιβλιοκρισία

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (Α΄ 1000-1917)

Είναι τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Γιάννη Χρ. Σπανοῦ, καθηγητοῦ τῆς Φιλολογίας καὶ Δημοσιογράφου. Ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ πνεύματος γνωστοῦ πολὺ πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ ἰδιαίτερα στὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνικὸ χῶρο.

Ἡ «ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ», ποὺ κυκλοφορεῖ σὲ Β΄ ἔκδοσι, εἶναι ἓνα βιβλίον ποὺ δίκαια χαρακτηρίστηκε ἄριστό τόσο γιὰ τὴ σημασία του σὰν ἐρευνητικοῦ ἔργου, ὅσο καὶ γιὰ τὴν προσφορὰ του στὰ Νεοελληνικὰ γράμματα.

Πολυγραφέστατος ὁ Γιάννης Σπανός, αὐτὴ τὴ φορὰ κάνει μιὰ ὑπεύθυνη ἀναφορὰ στὴ δόκιμη καὶ τὴ δημοτικὴ δημιουργία τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸ 1000 μέχρι τὸ 1917, δίνοντας θέματα μὲ ἐρμηνευτικὰ καὶ ἀναλυτικὰ φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ἐνῶ ταυτόχρονα διανοίγει μὲ συνέπεια ἐπιστημονικὴ καὶ ἐμβρίθεια τὴν ἔρευνα σ' ἓνα χῶρο ἀραχνιασμένο στὴν ἀπεραντοσύνη τῶν αἰώνων.

Στὸ πρῶτο μέρος ὁ ἐκλεκτὸς Φιλόλογος ἀναφέρεται σὲ χωριστὰ κεφάλαια στοὺς: Νεόφυτο Ἑγκλειστο, Γεώργιο Λαπήθη, Μαχαιρᾶ, Βουστρώνιο, Ροδινό, Κυπριανό, στὰ ἐρωτικὰ τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας, τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Στὸ δεύτερο μέρος ὁ συγγραφέας ἀσχολεῖται μὲ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὸ βάρδο τῆς Κύπρου Βασίλη Μιχαηλίδη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ὁποῖου ἀφιερώνει 80 σελίδες μὲ ἄπειρες ἐρμηνευτικὲς ὑποσημειώσεις, ἀναλυτικὰ σχόλια καὶ ἐντυπωσιακὸ πλοῦτο βιβλιογραφικῶν παραπομπῶν. Παράλληλα κάνει ἀποκατάστασι γλῶσσας σὲ περιπτώσεις ποὺ θεωρεῖ ὅτι ἡ γλῶσσα ἀλλοιώθηκε μεταγενέστερα. Ἰδιαίτερη μνεῖα γίνεται στὴν προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ παρουσιάσῃ τὸ μεγάλο ποιητὴ μέσα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ποιήματά του καὶ νὰ φανερώσῃ τὴ ψυχὸσύνθεσιν τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη ἀναλύοντας τοὺς συναισθηματικοὺς καὶ τοὺς πατριωτικοὺς στίχους του.

Τέλος θάταν παράλειψη νὰ μὴ ὑπογραμμισθῇ ἡ εὐρεία ἀνάλυση τοῦ βασικοῦ ἔργου τοῦ Μιχαηλίδη «Ἡ 9ῃ Ἰουλίου 1821» μέ κεντρικὸ θέμα τῇ σφαγῇ ποὺ διενήργησαν οἱ Τοῦρκοι στὴ Μεγαλόνησο, ἀποκεφαλίζοντας τὸν Κυπριακὸ Ἑλληνισμὸ ἀπὸ τῇ Ὀρθοσκευτικῇ ἡγεσία του καὶ τὸν Ἐθνάρχη Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό.

Πέραν ὅμως ἀπὸ τὸ πληροφοριακὸ καὶ ἀναλυτικὸ ἔργο ποὺ βρίσκει ὁ ἀναγνώστης σ' αὐτὸ τὸ σπάνιο βιβλίο, πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ὁ τρόπος τῆς ἔρευνας καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Γιάννη Σπανοῦ ποὺ μέ τὸ γάργαρα ὕφος κάνουν τὸ ἔργο γοητευτικὸ γιὰ ὁποιοδήποτε ἀναγνώστη.

A.Z.

Τὸ περιοδικὸ ἐλευθέρας σκέψεως

“ΙΛΙΣΟΣ”

Δ/νσις Δραγατσάνιου 6, τ. 122, Τηλ. 324.6837, ὥραι
9,30-12,30

πλὴν Σαββάτου

Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ ἔτος 1956

Οἱ τόμοι 1956 - 1970 ἔχουν ἐξαντληθεῖ.

Ἐχουν ὅμως ἐκδοθῇ ἐπιλογαὶ περιεχομένων τόμων, ὡς ἐξῆς:

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1956 - 1958

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1959 - 1961

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τετραετίας 1962 - 1965

Θὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς τόμος ἐπιλογῆς πενταετίας 1966 - 1970

Ἐκαστος τόμος ἐπιλογῆς χρυσόδετος δρχ. 300

Οἱ τόμοι 1971 - 1976, χαρτόδετοι, ἕκαστος δρχ. 200

Οἱ τόμοι 1977 - 1981, χαρτόδετοι, ἕκαστος δρχ. 300

ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1982 Δραχμὲς 400

«Κενός χώρος» στο Διάστημα

Ἀστρονόμοι τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μίσιγκαν ὑποστηρίζουν ὅτι ἀνακάλυψαν ἓναν «κενὸν ὡς» στοῦ Διάστημα, τόσο μεγάλο ὥστε νὰ καλύπτει τὸ ἓν ἑκατοστὸν περίπου ὁλοκλήρου τοῦ Σύμπαντος. Ὁ κενὸς αὐτὸς ὡς θὰ μπορούσε νὰ χωρέσει 2.000 γαλαξίες. Ἡ ἔκταση τοῦ κενοῦ εἶναι 300 ἑκατομμύρια ἔτη φωτός. Ἡ ἔκταση τοῦ δικοῦ μας Γαλαξία εἶναι 100 χιλιάδες ἔτη φωτός. Ὁ κενὸς ὡς βρίσκεται σὲ ἀπόσταση 400 ἑκατομμυρίων ἐτῶν φωτός ἀπὸ τὸ ἡλιακὸ μας σύστημα.

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καταλαμβάνεται ἀπὸ ἱλιγγο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ στὶς πραγματικὲς τοὺς διαστάσεις τὶς τρομακτικὲς αὐτὲς ἀποστάσεις. Ἐν τούτοις οἱ ἀρχαῖοι Ροδόσταυροι ἔλεγαν: «Δὲν ὑπάρχει κενὸς ὡς».

Ἐξέλιξη ἢ Δημιουργία;

Τὸ Ὅμοσπονδιακὸ Δικαστή-

ριο στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἀρκάνσας κήρυξε ἀντισυνταγματικὸ τὸν πολιτειακὸ νόμο, ποὺ ἀπαιτοῦσε νὰ διδάσκεται στὰ σχολεῖα μαζί με τὴ θεωρία τῆς Ἐξέλιξης καὶ ἡ θεωρία τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου σύμφωνα με τὴ Γένεση τῆς Παλ. Διαθήκης. Ὁ πολιτειακὸς δικαστὴς δήλωσε ὅτι θὰ προσβάλλῃ τὴν ἀπόφαση. Ὁ πολιτειακὸς νόμος τοῦ Ἀρκάνσας ἦταν ὁ πρῶτος τοῦ εἴδους του, τὸν ὁποῖον εἶναι βέβαιοι ὅτι θὰ ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλες πολιτείες, ὅπου εἶναι ἰσχυρὴ ἡ πίστη στὴν Ἀγία Γραφή. Ὁ δικαστὴς εἶπε: «Ὑπάρχει πληθώρα ἀποδείξεων ὅτι τόσο ὁ στόχος, ὅσο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νομοθετήματος αὐτοῦ εἶναι ἡ προώθηση τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας στὰ σχολεῖα. Καμιὰ ὁμάδα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν της, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ὄργανα τοῦ κράτους γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὶς θρησκευτικὲς τῆς πεποιθήσεις σὲ ἄλλους». Μερικοὶ δάσκαλοι ἰσχυρίστηκαν ὅτι ἡ ὑπαγωγή τῆς διδασκαλίας τῆς Γενέσεως

στο σχολικό πρόγραμμα θά μπορούσε να υποβιβάση την ποιότητα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Θά εἶχε σοβαρές καὶ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις γιὰ τοὺς μαθητὲς καὶ ἰδιαίτερα γι' αὐτοὺς ποὺ σκόπευαν νὰ προχωρήσουν στὸ Πανεπιστήμιο.

Ὁ πίθηκος, πρόγονός μας ἢ ἀπόγονος;

Δύο Ἀγγλοὶ ἐπιστήμονες ἀναθεωροῦν τὴ γενεολογία μας καὶ ἀπορρίπτουν τὴν θεωρία ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἀπὸ τὸν πίθηκο. Ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ πίθηκος προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Οἱ παλαιοντολόγοι λέγουν ὅτι πρὶν 20 ἑκατομμύρια χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τὸν χιμπατζῆ καὶ ἀπετέλεσε ἰδιαίτερον εἶδος. Οἱ δύο Ἀγγλοὶ ἐπιστήμονες — ἀντιθέτως — ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ χιμπατζῆς προέρχονται ἀπὸ ἓναν κοινὸ πρόγονο, συγγενὴ τῶν μεγάλων πιθήκων. Ὁ κοινὸς πρόγονος ἦταν πλησιέστερος πρὸς τὸν ἄνθρωπο, παρὰ πρὸς τὸν πίθηκο. Ἐπομένως ὁ πίθηκος προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ γίββων ἀποχωρίστηκε ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μας πρὶν ἀπὸ 10 ἑκατομμύρια χρόνια, ὁ οὐρακοτάγκος πρὶν 8 ἑκατομμύρια χρόνια, ὁ γορίλλας καὶ ὁ χιμπατζῆς πρὶν ἀπὸ 5 ἑκατομμύρια χρόνια. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ

ἐξέλιξη τοῦ κοινοῦ προγόνου. Ἡ «Δίκη τῶν πιθήκων» συνεχίζεται ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου.

Γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ φώκιες

Στὶς βόρειες Σποράδες ζοῦν οἱ μελανὲς φώκιες τῆς Μεσογείου, ἓνα σπάνιο εἶδος ποὺ τείνει νὰ ἐκλείψῃ. Ὁ Γερμανὸς ζωολόγος Δρ. Τόμας Βέστραμ κάνει ἐκκλήση γιὰ νὰ σωθοῦν τὰ σπάνια αὐτὰ θαλάσσια θηλαστικά. Οἱ ψαράδες παραπονοῦνται ὅτι τοὺς καταστρέφουν τὰ δίχτυα καὶ κλέβουν τὰ ψάρια τους. Εἶναι δίκαιον, λοιπόν, νὰ πάρουν κάποια ἀποζημίωση ἀπὸ τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἀντισταθμίσουν τὴ ζημία τους. Ζητοῦν 1,5 ἑκατομ. τὸ χρόνο. Πρόκειται γιὰ 200 οἰκογένειες φτωχῶν ψαράδων. Οἱ Κυριακάτικοι Τάϊμς τοῦ Λονδίνου, καθὼς καὶ ὁ Ζωολογικὸς Κήπος τοῦ Λονδίνου, ὅπως καὶ τὸ Μουσεῖο Γουλανδρῆ ἐνδιαφέρθησαν. Ἐτσι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία συνεκέντρωσε 3.500 λίρες ἀπὸ ἀνθρώπους κάθε τάξεως. Τὰ χρήματα αὐτὰ θὰ δοθοῦν στοὺς ψαράδες καὶ ἔτσι ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ φώκιες θὰ σωθοῦν.

Παλαιοντολογικὲς ἀνακαλύψεις

Ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη πληρο-

φορούμεθα ὅτι δύο ἐπιστήμονες ἔχουν εὖρει ἀπολιθώματα, τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξιν, πρὶν ἀπὸ ἑκατομμύρια χρόνια, τοῦ πρώτου ἴσως χορτοφάγου θηλαστικοῦ. Τὸ ζῶον αὐτὸ πιστεύεται ὅτι ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξάπλωση τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ζῶον αὐτό, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη ὀνομασθῇ, ξαπλώθηκε κατὰ τὰ τέλη τῆς Ἰουρασίου Περιόδου καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Κρητιδικῆς Περιόδου, δηλ. πρὶν ἀπὸ 130 ἑκατομμύρια

χρόνια ἢ καὶ παλαιότερα. Οἱ ἐρευνηταὶ πιστεύουν ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ ἀπετέλεσε ἐξέλιξιν τῶν σαρκοβόρων θηλαστικῶν, συγχρόνως μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἀνθοφόρων φυτῶν. Τὸ ζῶον αὐτὸ προηγήθη κατὰ 20 ἑκατομμύρια χρόνια τοῦ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως θεωρουμένου ὡς πρώτου χορτοφάγου ζώου. Αἱ ἀνακοινώσεις αὐταὶ ἔγιναν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βαλτιμόρης, τὸ ὁποῖον ἐχρηματοδότησε τὶς ἐρευνες.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

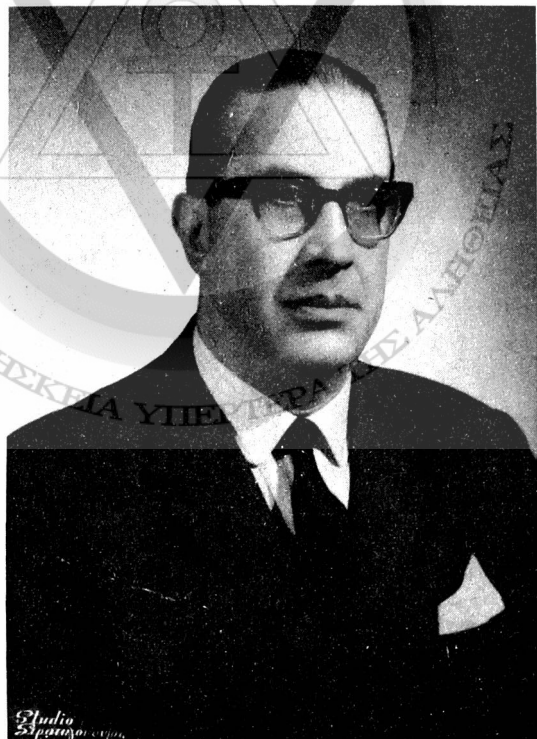
ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ
ΚΑΙ
ΜΕΓΑΛΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Δρχ. 250

Σε φωτεινότερους
κόσμους

Χρίστος Ριζόπουλος

ΧΡΙΣΤΟΣ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρὺ πλῆγμα ὑπέστη ὁ ΙΛΙΣΟΣ μὲ τὴ μετάσταση τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῆς ὕλης τοῦ Χρίστου Α. Ριζόπουλου. Ταλαντοῦχος δημοσιογράφος ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας διέπρεψε στὸ ἐπάγγελμά του. Πολύγλωσσος, πολυμαθὴς, εὐφυής, ἐτοιμόλογος, ἦταν στὴν πρωτοπορεία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τὸ 1956 συνεργασθῆκαμε στενὰ στὸν ΙΛΙΣΟ. Ἐγὼ σὰν διευθυντὴς, ἐκεῖνος σὰν ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης. Εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσω τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα τοῦ καὶ τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἑργατικότητά του. Καὶ ὄχι μόνον στὸν ΙΛΙΣΟ συνεργασθῆκαμε, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς. Ἦταν τόσο ζωντανός, ποὺ κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ πιστέψει πὼς θὰ νικῶταν τόσο πρόωρα ἀπὸ τὸν Χάροντα. Κι' ἐνῶ περίμενα πὼς —κατὰ τὴ φυσικὴ φορὰ τῶν πραγμάτων— ἐγὼ θ' ἀποχωροῦσα πρῶτος ἀπὸ τὸν ΙΛΙΣΟ, ἡ μοῖρα μὲ ἄφησε μόνον, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ὅλες οἱ περιοδικὲς ἐκδόσεις χειμάζονται, πνευματικὰ καὶ οἰκονομικά. Ἡ προσπάθεια βεβαίως θὰ συνεχισθῇ, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ ἀναπληρωθῇ τὸ κενὸν ποὺ ἄφησε ὁ Χρῖστος Ριζόπουλος.

Ἡ κηδεία τοῦ ἔγινε στὴν Πάτρα, ὅπου ἐξέδιδε ἀπὸ τὸ 1951 τὴν ἡμερήσια ἐφημερίδα «Ἡ Ἡμέρα». Πλῆθος κόσμου συνόδευσε τὸ σκήνωμα στὴν τελευταία τοῦ κατοικία. Ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν κ. Ἀγγελος Βλαχάκης καθὼς καὶ ὁ παλαίμαχος δημοσιογράφος κ. Γεώργιος Σβέτσος ἀπηύθυναν ἐπικηδείους λόγους. Ἀναδημοσιεύομεν κατωτέρω τὸν λόγον τοῦ κ. Γεωργίου Σβέτσου, καθὼς καὶ ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὴν Ἡμέραν τοῦ κ. Παύλου Δ. Μαρινάκη, μὲ τὸν τίτλον «Ἐνας ἐλεύθερος ἄνθρωπος».

Μὲ τὸν Χρῖστο Ριζόπουλο 26 χρόνια συνεργαστήκαμε στὸν ΙΛΙΣΟ. Οὐτε μία φορὰ δὲν ψυχραθήκαμε.

Κ.Μ.

Ὁ ΙΛΙΣΟΣ κατέθεσεν εἰς μνήμην τοῦ δρχ. 3.000 ὑπὲρ τοῦ Οἴκου Εὐγηρίας Συνταξιούχων Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Ἐπίσης ἡ οἰκογένεια Κωστῆ Μελισσαροπούλου κατέθεσεν εἰς μνήμην τοῦ δρχ. 3.000 ὑπὲρ τοῦ Οἴκου Εὐγηρίας Συνταξιούχων Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Ὁ Ἐπικηδεὺς τοῦ κ. Γεωργίου Σβέτσου

Μιά ἀδρὴ φυσιογνωμία ἀποχωρίζονται σήμερα ἡ δημοσιογραφία καὶ ἡ κοινὴ τῶν Πατρῶν. Ἐνας ταλαντοῦχος τοῦ δημοσιογραφικοῦ καλῶμου μᾶς φεύγει... Ὡς παλαιὸς συνάδελφος τοῦ Χρίστου Ριζόπουλου, ἡ ἱερὴ στιγμή μοῦ ἐπιβάλλει νὰ κάμω μιὰ πολὺ σύντομη, σφαιρικὴ σκιαγραφία τοῦ ἐκλιπόντος.

Γεννημένος, φαίνεται, δημοσιογράφος, ὅπως λέμε —γιατὶ ἡ καίρια ἔπαλξη τῆς

έφημερίδας οίστηρηλατεῖ βασικά ὅσους ποθοῦν νά ἀγωνισθοῦν γιά τήν πρόοδο καί γιά τὸ ἀγαθό— ὁ Ριζόπουλος παρουσίασε ὅλα τὰ φυσικά καί ἐπικτήτα προσόντα καί ἐπέτυχε στήν ἀποστολή του.

Πνεῦμα γερό, ἀκαταπόνητος καί χαλκέντερος στήν ἐργασία, ὀρμητικός, μπορεῖ νά πῇ κανεῖς στή μάθηση, μέ πηγαία ἐφεση ὑσυνείδητης ἐρευνας, κατέθετε, κάθε ἡμέρα, μέχρι πρό 159ῆμέρου περίπου, ὅταν τόν ἐπληξε τὸ ἐγκεφαλικὸ ἐπείσῳδιο, τὸ ἔντονο «παρὸν» του στή ζωή. Δεξιότηνης στή γραφίδα, ἀγωνιστῆς ἀκάθεκτος, μέ συνείδηση εὐθύνης τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του, προοδευτικός καί φιλελεύθερος στὶς ἀρχές του, ὑπῆρξε ἕνας πολὺ ἀξιόλογος κοινωνικός παράγων στήν Πάτρα, μέ γενικώτερες προεκτάσεις.

Τὸν θυμᾶμαι — ἄλλωστε ἀψευδεῖς μάρτυρες εἶναι τὰ γραπτὰ του, στὸν, λαμπρὰ τῇ μνήμῃ, «Νεολόγο» πολὺ παλαιότερα καί κατὸπιν στήν ἐφημερίδα «Σημερινή», πού ἴδρυσε, μαζί μέ ομάδα τεχνικῶν τοῦ Τύπου καί ὁ ἴδιος διηύθυνε, στή συνέχεια δέ, ἀπὸ τὸ 1951, στήν «Ἡμέρα τῶν Πατρῶν» — τὸν θυμᾶμαι τὸν συνάδελφο: νά ἐναλλάσσει στὶς ὥραις καί εὐγενεῖς ἀνησυχίες τοῦ πνεύματος καί τῆς καρδιάς του, μέ τρόπο δεξιотεχνικό καί εὐσυνείδητο, τὸ τοπικὸ ρεπορτάζ μέ τίς ἀποκαλυπτικὲς ἀνταποκρίσεις σὲ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, τὸ χρονογράφημα καί τὴν «καμπάνια» μέ τὸ κύριο ἄρθρο, τίς φιλολογικὲς, ἐγκυκλοπαιδικὲς καί ἱστορικὲς σελίδες μέ τίς ποικίλου εἴδους μεταφράσεις, γιατί ἦταν καί πολὺγλωσσος.

Μιά σπάνια πολυμέρεια πνευματικὴ καί δημοσιογραφικὴ διέκρινε τὸν Χρῆστο Ριζόπουλο, πού προβάλλει, ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῇ, σὰν παράδειγμα γιά τοὺς νεώτερους.

Τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀγαπητοῦ Χρίστου εἶχαν προχωρήσει καί σὲ μεταφυσικὲς ἀνησυχίες καί παρὰ τὴν ὁποιαδήποτε φιλοσοφικὴ τοποθέτησή του, πιστεύω ὅτι ἐδικαιώθη, ἀκριβῶς διότι ἐπίστευε στὸ Ἐπέκεινα καί συνεχῶς ἐπιζητοῦσε νά δεισδύσῃ σ' αὐτὸ μέ ἀγαθὴ διάθεση. Ἄλλωστε, ἡ ἀπλότητα καί τὸ ἀνεπιτήδευτο στή ζωὴ του, ἡ ἀγαθότητα, πού ἦταν βασικὸ του γνώρισμα, ἡ ἀγάπη, πού ἔτρεφε στήν ἀντάξια συντροφὸ τῆς ζωῆς του καί ἡ στοργή, πού συγκινητικὰ ἐκδήλωνε ἀπὸ παιδί του, αὐτὸν ἀγαπητὸν Ἀνδρέα, πού τοῦ ἐδικαίωσε τίς προσδοκίες, ἀποτελοῦν καταπιαστέματα καί τοῦ χαρακτήρος καί τῆς ψυχικῆς του καλλιέργειας.

Εὐχομαι, ἀξέχαστε συνάδελφε, στὸ γιό σου καί στή γυναῖκα σου, πού συγκεντρώνουν ὅλα τὰ προσόντα γιά νά συνεχίσουν τὸ ἔργο, γιά τὸ ὑποῖο τόσο θερμὰ τοὺς ἐγαλοῦχησες, καθὼς καί σὲ ὅλους τοὺς συνεργάτες σου στήν «Ἡμέρα», νά δίνουν, ἀδιάκοπα, ζωντανὸ καί χρήσιμο γιά τὴν κοινωνία τὸ «παρὸν» ἀπὸ τὸ μετερίζι, πού ἔθεσες σὺ γερὰ τὰ θεμέλιά του.

Χαῖρε.

ΕΝΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Παύλου Δ. Μαρινάκη

ΘΑ ΝΟΜΙΖΕΣ πὼς ὁ Χρῆστος Ριζόπουλος, ποτέ του δὲν θὰ πέθαινε. Παντοῦ καί πάντα, ξεχείλιζε ἀπὸ ζωὴ. Ζεστός, ξύπνιος, ἐνθουσιώδης, ὀρμητικός. Ἕνας χεῖμαρρος ζωῆς. Ὁλοζώντανος στὶς γεμάτες πάθος ὁμιλίες του. Ὁλοζώντανος στὰ ὑπέροχα κείμενά του. Ὁλοζώντανος στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις του. Πάντα, ζοῦσε

μέσα στην ένταση και για την ένταση. Πώς να πιστέψεις ότι αυτός ο άνθρωπος θα άκίνητοποιηθεί κάποτε στην ψυχρή σιωπή του θανάτου;

ΚΙ ΟΜΩΣ ο Χρίστος Ριζόπουλος πέθανε!

Όλη αυτή ή πυρκαγιά τής ζωντάνιας, έσβησε. Όλη αυτή ή πυρακτωμένη προσωπικότητα πάγωσε. Όλος αυτός ο θησαυρός τών γνώσεων χάθηκε. Αυτό τό ποτάμι τό πολύροο, πού παρέσυρε τὰ πάντα στην όρμή του, στέρεψε. Και χώρεσε, αυτή ή άπέραντη, ή διάχυτη συνείδηση, στο στενό χώρο ενός φερέτρου.

ΟΙ ΘΕΟΙ τόν είχαν προικίσει πλουσιοπάροχα. Έξυπνάδα, εύγλωττία, μνήμη, ικανότητα επικοινωνίας, εύστροφία, άπίθανη σωματική άντοχή, φαντασία, όξυδέρκεια. Και πάνω άπ' όλα ένα έμφυτο προσόν, νά έκφράζεται γραπτά με σπάνια ζεστό ύφος. Και αυτά τὰ υπέροχα «τάλαντα» δέν τὰ έκρυψε στο χώμα. Με ιδρώτα και αίμα μιās ολόκληρης ζωής, τὰ άξιοποίησε σέ θαυμαστό, σέ υπέρτατο βαθμό. Βαθύς μελετητής, κάτοχος ξένων γλωσσών, φιλοσοφικά καταρτισμένος και φιλολογικά ένήμερος, με άπέραντες έγκυκλοπαιδικές γνώσεις, έκανε τὰ τάλαντά του ν' άνθίσουν και νά καρποφορήσουν. Και τὰ υπέταξε στην διακονία τής υπέρτατης γι' αυτόν ιδέας: Τής Έλευθερίας.

ΗΞΕΡΕ ΚΑΛΑ, όπως έλεγε ο άγαπημένος του Άντρέ Μαλρώ, ότι, ο Άνθρωπος, έχοντας την τιμή νά είναι Άνθρωπος, μόνο με την Έλευθερία, έχει τό δικαίωμα νά είναι Άνθρωπος. Και λάτρεψε την Έλευθερία. Γι' αυτό νωρίς, διαπίστωσε, ότι, τὰ σωστά και τὰ άγια ιδανικά τής κοινωνικής δικαιοσύνης χωρίς έλευθερία, οδηγούν και όδήγησαν σέ μιá καινούργια τυραννία. Γι' αυτό, πολέμησε με θάρρος κάθε μορφή ολοκληρωτισμού. Γι' αυτό κάθε έλληνική δικτατορία, (άπό τις τόσες πού γνώρισαν ο τόπος και αυτός), τόν βρήκε άδυσώπητο έχθρό της. Γι' αυτό στα χρόνια τής κατοχής, ήταν ή ψυχή του παράνομου τύπου στην πόλη μας. Γι' αυτό, στις φρικτές ήμέρες του έμφυλίου πολέμου και στα μετέπειτα δύσκολα χρόνια, στάθηκε όχι μόνο πρόμαχος τών έλευθέρων θεσμών, αλλά και συμπαραστάτης πρόθυμος και άνιδιοτελής κάθε κυνηγημένου. Κάθε άδικημένου.

Γι' αυτό, τούς τελευταίους καιρούς, δυσπιστοϋσε στις μεγαλόστομες διακηρύξεις κι' έμενε πιστός στην άνθρωπιά και στην γονιμότητα τής (έστω όριακών δυνατοτήτων), κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

ΑΚΟΜΑ, αυτή του ή λατρεία για την Έλευθερία, ήταν τό κλειδί πού έλυνε τις άπορίες πού δημιουργούσαν, σέ όσους τόν είχαν

ζήσει, οί μεταφυσικές του αγωνίες. Άναρωτιόσουν: Πώς αὐτὸς ὁ τόσο μορφωμένος, ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευνητής, ὁ στέρεος ὀρθολογιστής, ὁ παθιασμένος ἀνατόμος σκέψεων καὶ καταστάσεων, διακατέχεται ἀπὸ τόσο ἔντονες, μεταφυσικὲς ἀνησυχίες; Ἡ ἀπάντηση βρισκόταν στὸ ἀπόλυτο τῆς πίστες του στὴν Ἑλευθερία. Δὲν ἤθελε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψῃ πὼς αὐτὸ τὸ ὑπέροχο ὄν, ὁ ἄνθρωπος, ἔχει σὰν μοίρα καὶ σὰν τέρμα, τὴν σκοτεινὴν σκλαβιὰ τῆς βιολογικῆς ἀποσύνθεσης, στὰ βάθη τὰ ψυχρὰ ἐνὸς τάφου. Δὲν ἤθελε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψῃ, πὼς πέρα ἀπὸ τὸν τάφο, δὲν ἀπλώνονται γιὰ τὴν ἄφθαρτη συνείδηση, ἀπέραντοι, οἱ χῶροι, μιᾶς καινούργιας Ἑλευθερίας, ἀπόλυτης καὶ αἰώνιας.

ΜΙΑΝ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΖΩΗ, ὑπῆρέτησε πεισματικὰ τὸ ὑπέρτατο ἰδανικὸ τῆς Ἑλευθερίας. Ποτὲ δὲν δίστασε νὰ διακηρύξῃ ὅ,τι πίστευε πὼς ἦταν σωστό. Ποτὲ δὲν δίστασε νὰ χτυπήσῃ, μὲ τὰ εὐθύβολα καὶ φαρμακερὰ βέλη του, ὅ,τι τοῦ φαινόταν ψεύτικο, σάπιο, ἄδικο, ἀπάνθρωπο. Ἔτσι, πίκραινε πολλὲς φορὲς καὶ ξάφνιαζε τοὺς φίλους του. Ταυτόχρονα ὅμως, τοὺς προβλημάτιζε, βαθειά. Τοὺς ἔκανε νὰ σκεφθοῦν, νὰ λογαριάσουν, νὰ ξανακοιτάξουν. Ποτέ του δὲν ὑπῆρξε ὁ πονηρὸς ἀπολογητής, ποὺ προσπαθεῖ νὰ καλύψῃ καὶ νὰ θολώσῃ. Φώτιζε τίς σκέψεις καὶ ξυπνοῦσε τίς συνειδήσεις. Ἔστω κι' ἂν αὐτὸ πολλὲς φορὲς τοῦ κόστιζε ἀκριβὰ...

ΤΩΡΑ, ὁ Χρῖστος Ριζόπουλος ἔφυγε ἀπὸ κοντά μας. Δὲν θὰ ξαναθαυμάσουμε τὴν βαθειὰ σκέψῃ του. Δὲν θὰ χαροῦμε τὸ χιοῦ-μορ του. Δὲν θὰ μᾶς συνεπάρῃ τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα του. Ἀκόμα, τὰ καινούργια προβλήματα ποὺ ἡ συνεχιζομένη ζωὴ κάθε μέρα δημιουργεῖ, δὲν θάχουν τὸν βαθὺ ἀνατόμο τους.

Οἱ καινούργιες καταστάσεις, δὲν θάχουν τὸν πανέξυπνο καὶ ἀδέσμευτο σχολιαστή τους. Γιὰ ὅσους ὅμως τὸν ἔζησαν θὰ μένει ἡ ικανοποίησή καὶ ἡ παρηγοριὰ πὼς γνώρισαν καὶ πλησίασαν ἕναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο.

Η ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Συνεδριάσεις Στωῶν

Στοὰ Ἀθηνᾶ: α' καὶ γ' Δευτέρα τοῦ μηνὸς

Στοὰ Ἑλιος: κάθε Τρίτη

Στοὰ Ἀρτεμις: κάθε Πέμπτη

Στοὰ Ἑλευθ. Σκέψις: α' καὶ γ' Παρασκευὴ τοῦ μηνὸς

Στοὰ Ἀλκυόν: β' καὶ δ' Παρασκευὴ τοῦ μηνὸς

Ὡρα 8 μ.μ. ἀκριβῶς

Στοὰ Θεσσαλονίκης «Πυθαγόρας»: Εὐ. Παράς, 265-042

Στοὰ Βόλου «Ἑλευθερία»: Γ. Κουκουβίνος, 24-094

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ιλισού», Δραγατανίου 6, ὄροφος 6ος, (Πλατ. Κλαυθμώνος), εἶναι ἀνοικτά καθημερινῶς πλὴν Σαββάτου, 9 - 12.30 π.μ. Τηλ. Γραφείων 3246.837.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλοῦμεν, ἀποστέλλετε μέ ταχυδρομικὴν ἢ τραπεζικὴν ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κωστὴν Μελισσαρόπουλον, Δραγατανίου 6, Ἀθήνας, 122». Ἀποστολαὶ μέ τραπεζικὰς ἐντολὰς μᾶς δυσκολεύουν.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη ἀποσταλέντα στοὺς κατωτέρω συνδρομητάς μας, ἐπεστράφησαν ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖον μέ τὴν σημείωσιν: «μετώκησε» ἢ «ἀγνωστός». Παρακαλοῦνται ὅσοι τοὺς γνωρίζουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν ἢ νὰ μᾶς δώσουν τὰς διευθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐμμ. Ἀγαθάκης, Ἀλ. Διάκου 10, Ψυχικό
Μαρία Βοκνᾶ, Φιλασίων 33, Πετράλωνα
Δημ. Δοκόπουλος, Κασσαβέτη 3
Γεωρ. Ζούγρης, Κρόνου 35, Π. Φάληρο
Κυρ. Θεολόγου, Δράκου 20, Καστέλα
Νικ. Κορτέσης, Ἀλικαρνασσοῦ 13, Ν. Σμύρνη
Ἀλ. Μπενάκης, Καρ. Σερβίας 12-14
Θεμ. Παπασωτηρίου, Ἀγ. Φιλοθέης 34, Φιλοθέη
Εὐ. Πετρουλάκης, Χρυσ. Σμύρνης 61
Ἰω. Ρόζος, Β. Δίπλα 12
Μαρ. Ταμπουράκη, Κέας 18
Γ. Φωτόπουλος, Κυψέλης 97

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Στ. Ἀποστολίδης, Σμύρνης 11, Δράμα
Ἰω. Γιάκας, Γρηγορίου Ε' 7, Δράμα
Βασ. Ἰωαννίδης, Ροῦσσελτ 61, Δράμα
Σπ. Κοντακίτης, Ὑφαντουργίου 69, Πάτραι
Βλ. Μάρκος, Βαλαωρίτου 4, Λαμία
Σοφ. Μουρατίδου, Αἰγίνης 13, Θεσ/κη
Ἀλ. Μπρουσάκης, Πολύσυτο, Καβάλα
Βασ. Παπαδόπουλος, 28 Ὀκτωβρίου 5, Θεσ/κη
Νικ. Σγουρόπουλος, Post Restante, Θεσ/κη
Ἰω. Σιφοδασκαλάκης, Μιλογιάννη 21, Χανιά
Χρ. Σταυρόπουλος, Παπαπούλου 68, Σέρραι
Νικ. Τσαρτιλίδης, Δ. Γούναρη 24, Δράμα
Χαρ. Τούλας, Τράπεζα Ἑλλάδος, Βόλος
Ant. Vlassopoulos, Toronto

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Τασία Βλαχούτση, Θεσ/κη
Κ. Κασιμάτη, Βόλος
Ἰω. Λελέκης, Κάλυμνος
Σπ. Μουσούρης, Ἀθήναι
Γεωρ. Πασσάς, Ἀθήναι
Δημ. Πετρίδης, Καβάλα

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»

Ἀλεξανδρούπολις: Ἐλ. Γιαννιώτας
Βόλος: Γ. Κουκουβίνος
Δράμα: Φιλ. Τζάλλας
Ζάκυνθος: Ν. Ταμπαλῆς
Ἡράκλειον: Λ. Κουντής
Θεσ/νίκη: Εὐ. Ψαράς, Βιβλιοπωλεῖον
Ἱπποδρομίου 10, τηλ. 265.042

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»

της Θεοσοφικής 'Εταιρίας ἐν Ἑλλάδι
Δραγατσανίου 6 - Ἀθήναι

Ἐκδότης Διευθυντής:

Κωστής Ν. Μελισσαρόπουλος

Πλατ. Ἑθνικῆς Τραπεζῆς 3, Φιλοθέη

Τιμή τεύχους Δρχ. 80

Ἰανουάριος - Φεβρ. 1982

Ἰωάννινα: Μιχ. Πραπίδης
Καβάλα: Πέτρος Φραγκίδης
Καλαμάτα: Π. Γκλεγκλές
Κέρκυρα: Κ. Ἀγίους
Κομοτινὴ: Ἰω. Σαμουρκασίδης
Λαμία: Κ. Φαλίδας
Λάρισα: Βασ. Παπαζήσης
Μυτιλήνη: Ἀρ. Ἀρμούντας
Πάτρα: Ἀθ. Κοντοσάκης
Σύρος: Π. Ζαραφωνίτης
Χαλκίδα: Γ. Λάμπρου
Χανιά: Βασ. Σπυριδάκης
Ἀρμόχωστος: Ἀνδρ. Τσόκκος
Λεμεσός: Ἀντ. Γκυλιανού
Λευκωσία: Ἀχ. Ζαβαλλῆς, Π. Δεκατρής
Πάφος: Κ. Καθητζιώτης

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(Με τὴ σειρά λήψεως)

Ἄννα Δερέκα: Δυὸ φορές λέν τὴν
ἀλήθεια ἢ ὁ σπóρος τοῦ καιροῦ
(ποιήματα). Ἀθήνα 1981.
Νανά Κοντοῦ: Μεταρσιώσεις
(ποιήματα). Ἀθήνα 1981.
Σταῦρος Βασαρδάνης: Ὀλίγα «Αἰσχύ-
λος, Σοφοκλῆς, Εὐρυπίδης». Βόλος
1980.
Γιάννης Σπανόπουλος: Δέκα «ἐμπι-
στευτικά» διηγήματα. Ἀθήνα
1981.
Ἰω. Βασιλείου: Χαρούμενη Δύση. Βι-
βλιοπωλεῖο Ἑστία.

Χρυσούλα Βαρβέρη-Βάρρα: Προβλη-
ματισμοὶ καὶ ὁραματισμοί. Ἀθήνα
1980.

Σαράντος Παυλέας: Μνήμη τῶν διακο-
σίων δικαίων τῶν σκοτωμένων
στὸ Σκοπευτήριό τῆς Καισαριανῆς.
Θεσ/κη 1982.

Ροῆς Παπαγγέλου: Ὀνειρα. Ἀθήνα
1982.

Δημ. Ἀετουδάκης: Ἰησοῦς (ποιητικὴ
παρουσίαση). Ἀθήνα 1982.

Ὀρμσπονδία Ρουμελιωτῶν Ἑλλάδος:
Τρεῖς Ὀμιλίες, τιμητικὸ ἀφιέρωμα
στὸν Πάνο Ἰ. Βασιλείου.

Γιώργος Βλαχοδημητράκος: Ὁ Ἑλλη-
νας ὁ Πρῶτος (ποιήματα). Ἀθήνα.

Γιάννης Σπανός: Κυπριακὴ Λογοτεχνία.
Ἄγγελος Καροῦσος: Σημερινότητες
(ποιήματα). Ἀθήνα 1981.

Ἄνδρ. Παπαβασιλείου: Εὐθύμιος-
Ἰωάννης Ζυγαδινός. Βίος-
Συγγραφαί. Λευκωσία.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ὁ Κόσμος τῆς Ψυχῆς (Μάϊος-Αὐγ.)
Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Ἰουλ.-Αὐγ, Σεπτ.-
Ὀκτ.)

Τριφυλικὴ Ἑστία (Αὐγ.-Ὀκτ.)

Ἀνοιχτοὶ Ὀρίζοντες (Ὀκτ.)

Κρητικὴ Ἑστία (Σεπτ.-Ὀκτ.)

Ἐλεύθερη Σκέψη (Ὀκτ.-Δεκ.)

Προβλήματα (Ὀκτ.-Δεκ.)

Σταθμοὶ (Νοεμ.-Δεκ.)

Σύγχρονη Σκέψη (Δεκ.)

Προσανατολισμοὶ (Δεκ.-Γεν.)

Γιόγκα (Δεκ.-Ἰαν.)

Χρονικά (Δεκ.-Ἰαν.)

Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορ. Ἑλλάδος
(Ἰαν.-Φεβρ.)

Ὁ Φυσιολάτρης (Ἰαν.-Φεβρ.)

Λαογραφικὴ Κύπρος (Γεν.-Δεκ. 1982)

Βιβλία Krishnamurti

Στα ποδια του Διδασκάλου (Έκδ. 1966)	80
Έκλογαί από τον Κρισναμουρτι (Κ. Μελισσαροπούλου)	150
Ο Κρισναμουρτι για τον Διαλογισμό (Κ. Μελισσαροπούλου)	80
Έκπαίδευσι και σημασία ζωής	— 1953 150
Έλευθερία — ή αρχή και το τέλος	— 1954 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Α' σειρά)	— 1956 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Β' σειρά)	— 1958 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Γ' σειρά)	— 1960 350
Όμιλίες στην Εύρωπη	— 1967 250
Στή σιγή του Νοῦ	— 1970 200
Η αναγκαιότητα της αλλαγής	— 1970 200
Τό πέταγμα του αέτου	— 1971 200
Τά πρώτα βήματα της μάθησης	— 1975 300

Έγγραψετε νέους συνδρομητάς

Συνδρομή 1982 δρχ. 400 εξωτερικού \$ 12
αεροπορικώς \$ 20

«Επιλογαί» ΙΛΙΣΟΥ

Α' Τριετίας 1956—1957—1958

Β' Τριετίας 1959—1960—1961

Γ' Τετραετίας 1962—1965

έκαστη χρυσόδετη πρὸς δρχ. 300

Αἱ συνδρομαὶ ἢ ἀντίτιμον βιβλίων νὰ ἀποστέλλωνται μὲ ταχυδρομικὴν ἢ τραπεζικὴν ἐπιταγὴν ὅχι μὲ ἐντολὴν— ἐπ' ὀνόματι Κωστῆ Μελισσαροπούλου ἢ ΙΛΙΣΟΥ, Δραγατσανίου 6, Ἀθῆνας 122.

ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Βασικὲς πληροφορίες περὶ Τεκτονισμοῦ
καὶ τὸ «περιβόλι» τοῦ Ἀντικτεκτονισμοῦ στὸ βιβλίο:
ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΣΤΟΩΝ Δρχ. 200.—

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ

ΣΤΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ» Α.Β.Ε.Ε. Τηλ.: 9217513 - 9214820

Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΧΑΡΟΥΜΕΝΗ
ΔΥΣΗ

**Αφιερωμένο σε όσους εὐνοημένοι ἀπὸ καλῆ μοίρα
φτάσανε στην τρίτη ηλικία*

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ" Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑ Α.Ε.